

Vilniaus Universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

POLITIKOS IR MEDIJŲ MAGISTRO PROGRAMA

GRETA KAVECKYTĖ

II kurso studentė

Sovietmečio architektūros tapatumas:
Vilniaus senamiesčio atvejis 1940-1990 m. laikotarpiu

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė: dr. Viktorija Rimaitė-Beržiūnienė

Vilnius, 2023

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data)

(v., pavardė)

(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data)

(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....

(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas „*Sovietmečio architektūros tapatumas: Vilniaus senamiesčio atvejis 1940-1990 m. laikotarpiu*“ yra:

1. Atliktas mano pačios ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Greta Kaveckytė

(Vardas, Pavardė)

(Parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Kaveckytė G. Sovietmečio architektūros tapatumas: Vilniaus senamiesčio atvejis 1940-1990 m. laikotarpiu: Politikos mokslų specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir mokslų institutas; darbo vadovė: dr. V.Rimaitė-Beržiūnienė. – V., 2023. – 89 p.

Reikšminiai žodžiai: sovietmečio architektūra, tapatybės tyrimai, sovietmetis, architektūros tapatumas, senamiesčio tapatumas, miegamieji rajonai, Vilniaus architektūros tapatumas, konstruktyvizmas

Šiame darbe nagrinėjamas sovietmečio architektūros tapatumo atvejis – Vilniaus senamiestyje esantys sovietmečiu statyti pastatai. Šio darbo tikslas – išanalizuoti, kokios socialinės reikšmės kuria Vilniaus senamiestyje esančios sovietinės architektūros tapatumą. Teorinis darbo pagrindas pristato teorines prielaidas, apibrėžiančias architektūros konstravimo, kaip tapatybinės praktikos, reikšmę ir sampratą bei apžvelgia kitus architektūros reikšmių formavimo būdus. Apžvelgiami moksliniai straipsniai, kuriuose pateikiamos sovietmečio architektūros tapatumo paieškos ir tapatumo formavimas. Darbe analizuojamas Vilniaus senamiesčio atvejis, kadangi jo tapatumas nėra vienalytis ir nėra aiškus – sukuria priešpriešą marginalizuojant miegamuosius rajonus, kurie yra sovietmečio architektūros reprezentacija.

Turinys

Įvadas	6
Teorinis tapatybės konstravimo pagrindas	14
1.1 Architektūros sociologijos teorija	14
1.2. Peter L. Berger ir T. Luckmann socialinės tikrovės konstravimas per architektūrą.....	16
1.3. Sovietmečio architektūros samprata ideologijos kontekste	18
1.4. Vilniaus senamiesčio tapatybės analizė	23
Metodologija.....	27
2.1 Pusiau struktūruoti giluminiai interviu	27
2.2 Reikšmių nusakymas remiantis nuotraukomis.....	29
2.3. Tyrimo ribotumai	30
Tyrimo rezultatų analizė	31
3.1 Reikšmių pritaikymas senamiesčio pastatams	32
3.2. Sovietmečio architektūros tapatybė.....	36
3.3. Sovietmečio architektūros ateities perspektyva	41
Išvados	45
Literatūros sąrašas	47
Priedas nr. 1	52
Priedas nr. 2	55
Summary.....	88

„Galima teigti, kad sovietinė architektūra yra tam tikra istorinės atminties forma. Kaip ir buvo teigiama prieš tai, moderni architektūra ir pirmieji pastatai, iškilę po pokario, buvo įkvėpti pasaulio tendencijų ir greitai besikeičiančio pastatų standarto ne tik Europoje, bet ir pasaulyje. Kiekvienas pastatas turi savo tautinį kontekstą, savo stilių ir pagrindinius elementus, leidžiančius įvardinti tam tikrą jo pastatymo laikotarpį ir netgi politinį foną, tuo metu vyravusį šalyje. Moderni architektūra leido per pastato projekciją perteikti žinutę apie tam tikrą estetinį suvokimą, vyraujančią ideologiją ir netgi sukurti tam tikrą pasipriešinimą visuomenėje nustatytoms idėjoms.“¹

Įvadas

Miestus kuria pastatai, kurie yra neatskiriama jų identiteto dalis. Istoriniai laikotarpiai Lietuvoje paliko ne tik savo politinį įspaudą, tačiau ir paveikė šalies miestų architektūrą. Sostinė Vilnius – vienas ryškiausių pavyzdžių, kaip sovietinės okupacijos laikotarpiu miestas keitėsi pagal to laikotarpio ideologiją, architektūrines tendencijas ir lokalius poreikius.

Tarp visų Lietuvos miestų Vilnius išsiskiria ryškiausiai pasireiškusiu tarpukario ir modernizmo architektūros pokyčiu²: mažėjo tautiškumo apraiškos, keitėsi miesto tapatumas iš lietuviško į sovietizuotą. Pokyčiai vyko net tik socialinėje erdvėje, bet ir architektūroje: pusė Vilniaus senamiesčio buvo išgriauta, o ištisi kvartalai – sunaikinti. Miesto identitetą siekta performuoti ne tik keičiant architektūrinį jo vaizdą, bet ir, pavyzdžiui, rusifikuojant gatvių pavadinimus – vietoje istorinių pavadinimų Vilniaus žemėlapyje atsirado Lenino prospektas (dab. Gedimino prospektas), Tarybinės armijos alėja (dab. Savanorių prospektas) ir kt.³

Vilniuje nuo sovietinės okupacijos įvykęs pokytis išsiskiria ir paradoksu, kad senamiestis, nepaisant sovietmečiu jame iškilusių pastatų, viešojoje erdvėje neturi sovietmečio architektūros tapatumo. Sovietinė architektūra straipsniuose bei rašytiniuose šaltiniuose dažnai įvardinama kaip brutali, pilkų ir monolitinių namų visuma, tuo tarpu Vilniaus senamiesčiui yra priskiriama barokinio stiliaus tapatybė, kuri turi stiprią istorinę ir vertybinę prasmę. 1994 metais Vilniaus senamiestis buvo įtrauktas į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą,⁴ kas sukuria Vilniaus senamiesčiui nacionalinės vertybės tapatumą – priešingai, nei miegamiesiems rajonams, kurių tapatumas yra nustatomas remiantis visų pastatų visuma. Vienais ryškiausių sovietmečio architektūros objektų vadintini

¹ Andrius Novickas, *Kritinė erdvinė kūryba tiriant sovietinio laikotarpio Lietuvos architektūrą*, 2014. Žiūrėta 2023 m. sausio 5 d.

² Rasa Butvilaitė, *Vilnius 1919-1939 metais: naujo architektūrinio tapatumo kūrimas*, Vilniaus Dailės akademija, 2019, 85. https://leidykla.vda.lt/Files/file/Acta_94/Acta_94_Butvilaite.pdf

³ Delfi.lt, „Kaip sovietai nemokšišškai „rekonstravo“ Vilnių: nušluoti ištisi senamiesčio kvartalai“ 2015. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 29 d. <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/kaip-sovietai-nemoksiskai-rekonstravo-vilniu-nusluoti-istisi-senamiescio-kvartalai.d?id=68567562>

⁴ Unesco, Vilniaus istorinis centras, 2023. <https://unesco.lt/kultura/pasaulio-paveldas/pasaulio-paveldas-lietuvoje/vilniaus-istorinis-centras>

miegamieji rajonai nėra priskirti nei istorinėms, nei socialinėms vertybėms ir, galima teigti, šių dienų architektūros diskursuose yra marginalizuojami – į juos yra žiūrima kaip į senus, praradusius energetinę vertę, dažnai – nevertus renovacijų pastatus. Tuo tarpu Vilniaus senamiestis yra vertinamas kaip istorinės vertės objektas, nepaisant to, kad didelė dalis jo pastatų yra pastatyti arba rekonstruoti sovietmečiu – taip jis griežtai supriešinamas su miegamaisiais rajonais, kurie suvokiami kaip ryškiausias sovietinės architektūros padarinys. Sovietmečio architektūros tema sulaukia daug įvairių diskusijų apie tarpusavyje konkuruojančius diskursus, apie sovietinį paveldą ir sovietmečio architektūros ateitį.

Pati sąvoka „sovietmečio architektūra“ suponuoja ideologija paremtą istorinį laikotarpį, kurio metu Vilniuje atsirado daug naujų pastatų bei gyvenamųjų rajonų. Ideologija – socialinės tvarkos palaikymo forma, kuri sutelkia visuomenę prisitaikyti prie socialinių normų.⁵ Metams einant, pastatai praranda savo naujoviškumą ir kokybę, tad atsiranda poreikis atnaujinti senus pastatus, sukuriant jiems ilgalaikiškumą, tačiau taip yra ne su visais pastatais. Pavyzdžiui, sovietmečio laikotarpiu pastatyti paminklai visuomenėje sukuria priešpriešą – viena jos dalis nori juos išsaugoti kaip istorinę atmintį, primenančią apie svarbius istorinius įvykius ir praėjusius laikotarpius, kitiems dėl tų pačių priežasčių juos ragina griauti, nes tokie objektai primena represijos laikotarpį. Panašiai vyksta ir su sovietmečiu iškilusiais pastatais – viešojoje erdvėje daugėja svarstymų, kad neatliekantys funkcijos pastatai turėtų būti nugriauti bei apie sovietmečio daugiabučių naikinimą. Pagrindiniai sostinės rajonai, kuriuose planuojama griauti sovietinius daugiabučius – Žirmūnai, Naujoji Vilnia, Naujininkai, Vilkpėdė; kaip pagrindinė to priežastis įvardijami nefunkcionalūs ir ekonomiškai nenašūs pastatai, kurie sensta, o jų atnaujinimas reikalauja papildomų finansinių lėšų.⁶ Sovietmečio architektūros samprata yra suvokiama per įvardintą jų statybos laikotarpį. XXI amžiaus visuomenė, priklausomai nuo amžiaus, sovietmečio architektūrą gali įvardinti kaip sovietinę, suvokdami pagrindinius šios sąvokos parametrus: nurodomas laikotarpis, kurio metu besiplečiant miestams padaugėjo vizualiai vienodų pastatų, pradėjo plėstis gyvenamieji rajonai, o bendroje urbanistinėje estetikoje vyravo tamsios spalvos. Socialinės tikrovės konstravimas, remiantis autorių teigimu,⁷ lyginant su kasdienio gyvenimo tikrove, kitos tikrovės atrodo kaip ribotos prasmės sritis – savitas tikrumo suvokimas suponuoja praktikos įgyvendinimą ir įsitvirtinimą socialiniame pasaulyje, tad galime teigti, kad sovietmečio architektūrą atpažįstame iš jos bruožų ir istorinio konteksto. Šiuo atveju, architektūra yra praktika, kurios tikrovė yra ribota, nes ją apibrėžia konkretus laikotarpis ir jo

⁵ Vinogradnaitė Inga, *Diskurso analizė kaip politikos tyrimo metodas*, Vilniaus Universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, 2006, 23

⁶ „Sovietmečiu statytus daugiabučius Lietuvoje visgi teks griauti: ekspertas pateikė svarbiausias priežastis“, Lietuvos rytas, 2022. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 4 d. <https://www.lrytas.lt/bustas/nekilnojamosis-turtas/2022/06/15/news/sovietmečiu-statytus-daugiabucius-lietuvoje-visgi-teks-griauti-ekspertas-pateike-svarbiausias-priezastis-23674999>

⁷ Berger, Peter.L, Thomas, Luckmann, „*Socialinis tikrovės konstravimas*“, 1984.

pabaiga, kuri pradėjo kurti architektūros tapatumą iš naujo.⁸ Istorine prasme, architektūra visuomet buvo labai svarbi priemonė, per kurią valstybė siekė įtvirtinti kolektyvinį tapatumą (ar tautos tapatumą), o architektų darbuose atsispindėjo politinių režimų siekis atspindėti savitą tapatybės supratimą.⁹

Šiame darbe analizuojama Vilniaus architektūra: senamiesčio teritorijoje esantys (darbe laikomasi pozicijos, kad senamiesčio teritorija apima apytiksliai nuo Vilniaus geležinkelio stoties iki dešinėsios Neries krantinės ir Lukiškių aikštės), 1940-1990 m. laikotarpiu suprojektuoti, pastatyti ir renovuoti pastatai bei jų tapatumas.

Darbo tikslas ir uždaviniai

Darbo problema: Esamuose tyrimuose nėra plačiai aptartas probleminis klausimas, kodėl Vilniaus senamiestyje esantys pastatai nėra laikomi ir vadinami „sovietiniais“, nors dauguma pastatų aptariamoje teritorijoje yra pastatyti būtent šiuo laikotarpiu. Daugiausiai moksliniuose straipsniuose ir tyrimuose apie sovietmečio architektūrą ji yra analizuojama iš mikrorajonų perspektyvos, bet analogiškų pastatų yra ir Vilniaus senamiestyje, kurio „sovietinė“ tematika neapibrėžia. Pagrindiniai naratyvai straipsniuose apie sovietmečio architektūrą yra susiję su techniško parametrais, statybų faktoriumi, tačiau Vilniaus senamiesčio tapatumas nėra išanalizuotas. Vilniaus senamiesčio architektūra laikoma nacionaline vertybe, kurią būtina išsaugoti, pagal poreikį – atnaujinti ir sukurti istorinį reikšmingumą pokariu atsiradusiems pastatams. Kaip vieną ryškių pavyzdžių, neakcentuojamų tarp sovietinės architektūros objektų, galima išskirti Vokiečių gatvės Vilniuje atveį – 1958 m. čia buvo nugriauti iki tol stovėję pastatai, vietoje kurių buvo pastatyti nauji, architektūriškai visiškai atitinkantys socialistinės architektūros bruožus, tačiau ir jie įprastai nėra įvardinami kaip sovietmečio pastatai.

Nuo pat miesto planavimo pradžios Vilniaus senamiestis buvo infrastruktūriškai komplikauta vieta su prastomis gyvenimo sąlygomis, tad sukurti tokį senamiestį, kuriame išliktų architektūros meninė vertė ir būtų sukurtos geros gyvenimo sąlygos, tapo iššūkiu.¹⁰ Šios vietovės pastatai vizualiai yra tarsi nepalieti sovietmečio – čia nėra blokinių gyvenamųjų namų kvartalų, architektūroje nėra naudojami tipiniai sovietmečio architektūros elementai. Tuo tarpu miegamieji rajonai yra marginalizuojami – gyvenamieji namų rajonai, vadinami *miegamaisiais*, reprezentuoja sovietinio laikotarpio epochą ir visomis savo ypatybėmis identifikuoja laikotarpį, kuriuo rajonai yra įkurti. Rajonų marginalizavimo priežasčių yra daugybė. Istorijos mokslų daktaras Zigmas Vitkus teigia, kad

⁸ Ruseckaitė Indrė, „Sovietinių metų gyvenamieji Rajonai vilniuje: tipiškumo problema“, Urbanistika ir Architektūra, 271, 2010. Žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d. <https://journals.vilniustech.lt/index.php/JAU/article/view/14447>

⁹ Jones, Paul, *The Sociology of Architecture: Constructing Identities*, 2011, 4.

¹⁰ Viltė Janušauskaitė, „Chirurginė operacija neišvengiama. Pirmasis Vilniaus senamiesčio kvartalo rekonstrukcijos projektas“, Bernardinai.lt, 2019. Žiūrėta 2023 m. kovo 24 d. <https://www.bernardinai.lt/2019-12-30-chirurgine-operacija-neisvengiama-pirmasis-vilniaus-senamiescio-kvartalo-rekonstrukcijos-projektas/>

viena iš marginalizavimo priežasčių yra naujai pastatytų pastatų atsiradimas, prilyginantis naują pastatą geram pastatui, taip kuriant atskirtį siekiant parduoti naujus statinius arčiau centrinės miesto dalies.¹¹ 2021 m. parašytame straipsnyje analizuojama mikrorajonų architektūra, kurios išlaikymas išsiskiria į dvi nuomones – viena pusė mato prasmę renovuoti senus namus mikrorajonuose ir atnaujinti juos pagal šiuolaikinius standartus, nors tai ir pareikalaus didelių piniginių kaštų.¹² Kita nuomonė – Vilniaus savivaldybė iki 2030 m. planuoja atnaujinti gyvenamuosius namus, bet didesnis prioritetas yra nugriauti namus ir vietoje jų suformuoti naujus gyvenamuosius rajonus. Didelė priešprieša tarp miegamųjų rajonų automatizuoto *susovietinimo* ir Vilniaus senamiesčio „desovietinimo“¹³ Vilniaus miesto architektūros istoriją skiria į dvi dalis, kuriose – Vilniaus miegamieji rajonai ir beveik nepaliesta Vilniaus senamiesčio architektūra.

Architektūra sovietmečio laikotarpiu vis dėlto netapo vientisa ir vienoda, kaip pradžioje buvo tikėtasi. Su sovietmečio pastatais asocijuojami miegamieji rajonai yra marginalizuojami architektūros kontekste, tuo tarpu Vilniaus senamiestis, nepaisant okupantų siekio suvienodinti miestus, pasižymi pastatų išskirtinumu ir nepriskiriamumu prie sovietmečio architektūros. Atsirandantis diskursų konfliktas tarp Vilniaus senamiesčio ir miegamųjų rajonų formuoja **pagrindinį tyrimo klausimą** – kaip yra suvokiama Vilniaus senamiesčio sovietmečio architektūra (1940-1990 m.)?

Darbo tikslas: išanalizuoti, kokios socialinės reikšmės kuria Vilniaus senamiestyje esančios sovietinės architektūros tapatumą.

Uždaviniai:

- Suformuoti teorines prielaidas, apibrėžiančias sovietmečio architektūrą kaip tapatybinę praktiką;
- Suformuoti tyrimo metodologiją ir atlikti kokybinį tyrimą – pusiau struktūruotus interviu, siekiant išsiaiškinti kaip suprantami Vilniaus senamiesčio 1940-1990 m. laikotarpio pastatai;
- Išskirti ir išanalizuoti empirinius duomenis, atskleidžiant sovietmečio architektūros suvokimą;
- Suformuluoti darbo išvadas, nurodant pagrindinius Vilniaus senamiesčio sovietmečio architektūros reikšmes ir sampratas.

---

¹¹ Zigmantas Vitkus, „*Apie sovietinio mikrorajonų egzistavimą, stigmatizavimą ir jo įveikimą*“, 2022. Žiūrėta 2023 m. sausio 20 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/1778649/zigmas-vitkus-apie-sovietiniu-mikrorajonu-egzotizavima-stigmatizavima-ir-jo-iveika>

¹² „*Vilnius ėmėsi sovietmečio mikrorajonų atnaujinimo: kurie bus pirmieji ir kiek tai kainuos*“, 2021. Žiūrėta 2023 m. sausio 3 d. <https://www.delfi.lt/bustas/rajonai/vilnius-emesi-sovietmecio-mikrorajonu-atnaujinimo-kurie-bus-pirmieji-ir-kiek-tai-kainuos.d?id=86534469>

¹³ Visuotinė Lietuvių Enciklopedija, Desovietizacija.

Magistro darbą sudaro keturios pagrindinės dalys. Pirmoje darbo dalyje pristatomos teorinės prielaidos bei architektūros samprata. Antroje darbo dalyje bus pristatoma metodologija, paaiškinamas pasirinktos metodologijos pasirinkimas ir pagrindimas. Trečioje darbo dalyje bus pristatyti duomenys iš kokybinių interviu bei tyrimo rezultatai, kuriais remiantis formuluojamos išvados. Ketvirtą darbo dalį sudaro išvados.

Literatūros apžvalga

Istorinius įvykius prisimename remdamiesi archyvine medžiaga – nuotraukomis, vaizdo įrašais, meno kūriniais arba spauda: knygomis, laikraščiais, žurnalais. Būtent archyvų pagalba bei suvokimo suformuotų reikšmių būdu mes atpažįstame architektūrą.¹⁴ Sovietinio laikotarpio architektūros tematika yra plačiai paplitusi moksliniuose straipsniuose, kuriuose pasikartoja miesto identiteto, miesto plėtros aspektai. Atlikta literatūros apžvalga padėjo įvertinti temos aktualumą bei atrasti neištirtų sovietinės architektūros aspektų. Senamiesčio architektūros sovietmečio tematika buvo nagrinėjama per urbanistikos ir miesto formavimo prizmę, analizuotos gyvenimo sąlygos Vilniaus senamiestyje bei¹⁵ senamiesčio apsaugos ir išlaikymo klausimai.¹⁶

Apie architektūros ir paveldo identitetą kalba užsienio mokslininkai. Gerard Delanty ir Paul R. Jones moksliniame straipsnyje, publikuotame 2002 metais,¹⁷ analizuojamas postnacionalinis europiečių identitetas ir architektūros pokyčiai pokario Europoje. Straipsnyje kalbama apie stiprėjančią Europos įtaką ir naujai nusistovėjusias urbanistikos taisykles, kurias įvedė Vakarų Europos šalys. Dažnai straipsnyje vartojama frazė „europonizacija“ (*sueuropėjimas*), nurodanti, kad pastatai ir žmonių kultūrinė samprata tampa vis labiau liberali, kosmopolitiška ir atvira naujovėms.¹⁸ Tyrėjai analizavo Europos urbanistinį progresą ir akcentavo, kad liberali Europa taip pat gali architektūriškai supanašėti.¹⁹ Šio darbo atveju, supanašėjimas vyko ne Europos prasme, tačiau Sovietų Sąjungos okupuotų šalių viduje, siekiant suvienodinti visas Sovietų Sąjungos sostines.

Profesorė ir architektūros istorikė Marija Drėmaitė, kurios pagrindinės interesų sritys – architektūra, urbanistika ir miestų plėtra, yra atlikusi nemažai sovietinės architektūros analizių ir tyrimų, susijusių su pokario architektūra Lietuvoje. M. Drėmaitė analizavo Skandinavijos šalių –

---

¹⁴ Violeta Davoliūtė, *The making of and breaking of Soviet Lithuania*, 2013, 5-6.

¹⁵ Janušauskaitė, *Chirurginė operacija neišvengiama. Pirmasis Vilniaus senamiesčio kvartalo rekonstrukcijos projektas*, Bernardinai.lt, 2019. <https://www.bernardinai.lt/2019-12-30-chirurgine-operacija-neisvengiama-pirmasis-vilniaus-senamiescio-kvartalo-rekonstrukcijos-projektas/>

¹⁶ Janušauskaitė, *Lietuvos senamiesčių apsauga sovietmečiu – (ne)sėkmės istorija?*, 2017.

¹⁷ Gerard Delanty, Paul R. Jones, *European Identity and Architecture*, *European Journal of Social Theory*, 1-4, 2002.

¹⁸ Ten pat, 1-4.

¹⁹ Ten pat.

Suomijos ir Švedijos – poveikį augančiai, į modernizmą krypstančiai Lietuvai. Savo literatūroje apie Skandinavijos šalių architektūrą profesorė kalba apie gamtos ir kultūros ryšį bei harmonijos paieškas, siekiant suderinti natūralumą ir gamtos motyvus su techniniais pastatų statymo motyvais. Skandinaviška architektūra įkvėpimo semiasi iš gamtos, pagrinde tai – miškas, medžiai, kalnai, šviesa, daug šviesių (ypatingai, baltos spalvos atspalvių) spalvų; tam tikri architektūros elementai ir medžiagos, primenančios medžius ir gamtą (medžio motyvai architektūroje yra siejami su jaukumu), asocijuojasi su jaukaus namo samprata. Itin įdomi tyrimo kryptis analizuoti žmogų gamtoje su žmogaus suprojektuotais statiniais. Analizuojant kultūrinę šiaurės krypties architektūros sampratą, Nils-Ole Lund teigimu, Šiaurės šalių architektūra yra „kultūrinių ištakų suformuotas reiškinys, kuris yra paveiktas gerovės valstybės idėjos“.²⁰ Kultūrinių ir architektūrinių naujų idėjų sklaida turėjo du motyvus – sukurti naują stilių ir pasiekti geresnį gyvenamųjų namų standartą, kurie taptų demokratiškų miestų idealais.²¹

M. Drėmaitė straipsniuose nagrinėja modernizmą bei jo apraiškas Lietuvos architektūroje, analizuoja architektūros sąsajas su Lietuvos kultūriniu gyvenimu ir istorinio konteksto įtaką architektūros pokyčiui; jos darbuose nagrinėjama tokio architektūros pokyčio vertė ir esmė. Straipsnyje „Šiaurės modernizmo įtaka „Lietuviškajai architektūros mokyklai“²² kalbama apie sovietinės architektūros romantizavimą ir romantizuotą sovietinės architektūros vaizdą: „Paskelbta modernizacija iš esmės buvo ne architektūrinė, bet statybinė reforma, turėjusi paspartinti statybą.“²³ Tai leidžia suprasti, kad modernizacija ir kintančios pastatų formos yra to meto politinės įtakos reprezentacija architektūroje, tačiau tai nebuvo vietinės atmosferos kūrimas. Pagrindinis 1959-1969 metų miesto planavimo pagrindas buvo ne unikali ir kokybiška architektūra, o mažesnių laiko ir piniginių kaštų reikalaujanti architektūra. Tuo metu buvo siekiama per kuo trumpesnę laiką pastatyti kaip galima daugiau gyvenamųjų rajonų. Kokybė, kaip ir autentika, nebuvo architektūrinių tikslų planuose. Autorė teigia, kad *chruščiovinio* (*chruščiovkė* – tarybinis penkto-šešto dešimtmečio daugiabutis namas)²⁴ stiliaus namų statymo etapu, šiaurės krypties architektūra nepasireiškė lietuvių architektų miestų plėtros planuose.²⁵ Prieš karą, plėtojant miestus, įkvėpimo ir naujų idėjų architektai sėmėsi iš Prancūzijos ir Italijos. Nors Lietuvoje buvo bandyta pritaikyti skandinaviškos architektūros bruožus, jų pritaikyti ir įgyvendinti nepavyko dėl stiprios politinės ideologijos įtakos, vykusios sovietmečio Lietuvoje bei prasidėjusio statybų kapitalizmo.

---

²⁰ Drėmaitė Marija, „Šiaurės modernizmo įtaka „Lietuviškajai architektūros mokyklai“ 1959-1969 m.“, 309, 2011.

²¹ Ten pat, 310.

²² Ten pat, 309.

²³ Ten pat, 309.

²⁴ Žodynas.lt, 2022.

²⁵ Drėmaitė, 2011, 314.

Profesorė, viena žymiausių istorinės atminties, ypač XX a., tyrėjų Lietuvoje Violeta Davoliūtė teigia, jog pasibaigus Antrajam pasauliniam karui prasidėjo greitas urbanizacijos procesas, kurio rezultate pradėjo kurtis naujos socialinės patirtys.²⁶ Nepriklausomos Lietuvos atsiradimas atskleidė naujas sampratas ir tapatybę – Vilnius identifikuojamas kaip Lietuvos sostinė ir kultūrinės traukos centras. V. Davoliūtės knygoje „The Making and Breaking of Soviet Lithuania Memory and Modernity in the Wake of War“²⁷ analizuojama sovietinės Lietuvos tematika. Literatūroje teigiama, jog dauguma Lietuvos gyventojų po karo emigravo, nes Lietuvos miestai gyventojams priminė nemalonius istorinius išgyvenimus. Jautria vieta tapo ne tik miestai, bet ir kaimas, kuriame vyravo tradicinis gyvenimo būdas arčiau gamtos ir žemės darbų.²⁸ Galima teigti, jog pokaris sukėlė neigiamų išgyvenimų Vilniaus miesto gyventojams dėl šalyje vyraujančių politinių permainų, bet urbanistiškai pakeitė Vilnių, kuris įgavo sovietinio miesto identitetą ir pradėjo plėstis už Vilniaus centrinės miesto dalies ribų.

Audriaus Novicko straipsnyje²⁹ teigiama, kad architektūra pradeda formotis kaip vaizdas architekto vaizduotėje, kuriam įtaką padarė kultūrinės patirtys. Kultūrinės patirtys yra tiesiogiai susiję su matytais ir suvoktais vaizdais, tad jų įkvėpimas atneša naujas formas.³⁰ Tuo remiantis, galima analizuoti garsiausius sovietmečio architektus Lietuvoje: brolius Nasvyčius, Simoną Ramunį, Nijolę Bučiūtę, Algimantą Čekanauską ir daugelį kitų, kurių projektuoti pastatai puikiai pažįstami, tačiau kai kurie jų nėra siejami su sovietinės architektūros laikotarpiu, nors ir yra pastatyti sovietinės okupacijos metu. Tarp tokių pavyzdžių galima įvardinti Lietuvos medicinos biblioteką, Nacionalinį dramos teatrą, Nacionalinį operos ir baleto teatrą, Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministerija,

Julija Kšivickaitė savo tyrime³¹ nagrinėjo sovietmečio palikimą, kurį vadina modernizmo architektūros paveldu/palikimu. Standartizacija ir masinė statyba – taip įvardinami to meto Lietuvoje atsirandantys sovietinio modernizmo pastatai. Straipsnyje taip pat užsimenama apie neigiamą požiūrį į sovietmečiu pastatytus pastatus: „Akivaizdu, kad neseno laikotarpio architektūros palikimą reikėtų vertinti būtent kaip kūrybinės sferos rezultata, suprantant (o ne ignoruojant) susidariusios padėties priežastis“.³² Tuo remiantis galima teigti, kad sovietinė architektūra yra tam tikro istorinio etapo kūrybos apraiška, kurią reikėtų suprasti ir priimti.

---

²⁶ Davoliūtė, 1, 2013.

²⁷ Ten pat, 12, 2013.

²⁸ Ten pat, 6.

²⁹ Novickas, 2014.

³⁰ Ten pat.

³¹ Julija Kšivickaitė, „Sovietmečio modernizmo architektūros praradimai Lietuvoje“, *Journal of Architecture and Urbanism*, 32(3), 173, 2008.

³² Ten pat, 182.

Lietuvos tematikoje pokario architektūros tema apima ir Kauno miesto atvejį. M. Drėmaitės sudarytoje knygoje „Optimizmo architektūra“ pasakojama apie 1918-1940 m. laikotarpio architektūros studijas ir miesto augimą pokario Kaune. Knygos autorė M. Drėmaitė teigia, kad „stalinistinės visuomenės fone architektai rėmėsi tarpukario modernizmo kryptimi“³³ ir traktavo šią kryptį kaip laisvės idėją. Tuo metu abiejuose svarbiausiuose Lietuvos miestuose, Vilniuje ir Kaune, architektūros studijų programoje buvo taikomos skirtingos architektūros praktikos, dėl to Kauno ir Vilniaus modernizmas skiriasi, o Kauno modernizmas yra drąsesnis ir išraiškingesnis.³⁴ Kaune taip pat buvo plačiai paplitęs brutalizmas ir jo apraiškos, o bendrai Kauno pokario architektūra yra įrašyta į UNESCO paveldo sąrašą dėl savo išskirtinumo. Straipsnyje atskleidžiami pagrindiniai skirtumai tarp Vilniaus ir Kauno architektūros mokyklų ir paaiškinami skirtingi miesto įvaizdžiai.

Rugilė Rožėnė analizėje „Istorinio miesto modernizacija kaip sovietinės utopijos statybos: Vilniaus miesto atvejis“³⁵ analizuoja sovietinės okupacijos laikotarpiu iškilusius pastatus bei interpretuoja komunistinio miesto modelį kaip „utopiją“.³⁶ Straipsnyje analizuojama miesto modernizacija, kuri tiriamuoju laikotarpiu buvo susijusi labiau su statybų sritimi negu architektūrinės raiškos priemone. Miesto plėtra buvo neatsiejama urbanizacijos proceso dalis, o straipsnyje analizuojamas naujų pastatų kūrimas Vilniuje. R. Rožėnė atskleidė sovietinio laikotarpio architektūros prasmę iš techninės pusės; jos straipsnyje teigiama, kad pokario pradžioje buvo siekiama modernizuoti Vilniaus senamiestį, tačiau šie tikslai nebuvo įgyvendinti, nes tai būtų neracionalu.³⁷

Apžvelgus straipsnius ir literatūrą, pagrindinės rašytiniuose šaltiniuose tyrinėtos temos apibrėžia pokario architektūrą Lietuvoje ir Vilniuje, miesto augimo tematiką. Tai sukuria erdvę šio darbo tikslui – atskleisti, kokį tapatumą turi Vilniaus senamiestyje esanti sovietmečio architektūra. Sovietinės architektūros tapatumo tematika nėra plačiai išnagrinėta literatūroje ir jau atliktuose tyrimuose – dauguma autorių kalba apie sovietų okupacijos laikotarpį ir urbanizaciją, miegamuosius rajonus, miestų suvienodinimą, naujas architektūros kryptis ir įkvėpimus iš Vakarų, paminklus, brutalizmą, tačiau senamiesčio architektūros tematika išlieka ne iki galo išnagrinėta sovietmečio architektūros kontekste. Taip pat aptartos istorinio, sovietinio palikimo temos, tačiau, senamiesčio atveju, visas dėmesys yra sutelktas į architektūros technškumą, bet ne tapatumą, todėl šiame darbe bus analizuojamas Vilniaus senamiesčio tapatumas sovietmečio laikotarpiu.

---

³³ Drėmaitė M., „Optimizmo architektūra: Kauno fenomenas 1918-1940“, 20, 2018.

³⁴ Ten pat, 20.

³⁵ Rugilė Rožėnė, „Istorinio miesto modernizacija kaip sovietinės utopijos statybos: Vilniaus miesto atvejis“, 96-97, 2021.

³⁶ Ten pat, 96.

³⁷ Ten pat, 97.

Teorinis tapatybės konstravimo pagrindas

1.1 Architektūros sociologijos teorija

Architektūra ir jos sudėtinės dalys (pastatai, miestai, gyvenamieji rajonai) yra kasdienio gyvenimo tikrovės dalis. Kasdienėje gyvenimo tikrovėje dalyvauja visuomenė, kuri užima svarbų vaidmenį formuojant ir kuriant miestus. Visuomenės egzistencija materialiam pasaulyje kuria dėsningumo ir laikino stabilumo principą,³⁸ kuris formuoja miesto tapatumą. Nors architektūra nuolat keičiasi, o jos tapatumas nuolat kinta, socialiniu aspektu architektūros tapatumo pokytis nėra plačiai aptariamas. Siekiant išanalizuoti architektūrą socialinėje erdvėje, šioje dalyje bus pristatytos teorinės prielaidos, padedančios identifikuoti architektūrą kaip priemonę skirta socialinės tikrovės konstravimui bei atskleisti architektūros potencialą dalyvauti tapatumo kūrime. Šio darbo atveju bus siekiama išsiaiškinti sovietinės architektūros Vilniaus senamiestyje tapatumą. Architektūros tapatumo analizė yra susijusi su sociologijos mokslu, o tam tikros sociologinės teorinės prieigos gali padėti išanalizuoti architektūrą kaip visuomenės dalį. Architektų domėjimasis sociologijos mokslu ateina iš mokslinio ir darbinio intereso, o ši sąjunga yra pagrįsta faktu, kad pastatai ar bendruomenės neegzistuoja be juos kuriančių žmonių.³⁹

Architektūroje žmogus yra objektas, kuris sukurią veiksmą ir kuria aplinką – viešąsias erdves, gyvenamuosius rajonus bei įprasmina pastatus į miesto gyvenimą. Anot straipsnio autoriaus Heike Delitz,⁴⁰ architektūros sociologijos teorija yra svarbi teorinė kryptis nagrinėjanti architektūrą kaip sociologinį atvejį. Kadangi šiame darbe yra kalbama apie architektūros pokytį, jos poveikį miestų formavimui bei Vilniaus senamiesčio identitetą, sociologinė architektūros pusė padės atskleisti architektūrą iš visuomenės perspektyvos. Autorius H. Delitz straipsnyje analizuoja architektūros sociologijos sąvoką, kurios reikšmė – architektūros panaudojimas sociologinės analizės būdams. Iš sociologinės analizės būdų, architektūrą galima analizuoti lyginamosios analizės būdu, nes architektūra yra įgyvendinama per jos suvokimą ir įtaką aplinkai, o pokytį efektyviausia suprasti, lyginant skirtingus architektūros atvejus.⁴¹ Architektūros sociologijos poveikis yra analizuojamas per palyginimus – lyginant skirtingus visuomenių bei miesto vaizdus, įmanoma pastebėti tam tikrą architektūrinį tendencingumą, pamatyti, kaip transformuojasi architektūros sąvoka, bei atrasti

---

³⁸ Armstrong EA, Crage S (2006) *Movements and memory: The making of the stonewall myth*. American Sociological Review 71: 724–751.

³⁹ Gutman Robert, *The American Sociologist*, Nov., 1975, Vol. 10, No. 4 (Nov., 1975), pp. 219-228. Žiūrėta 2023 m. kovo 1 d. <https://www.jstor.org/stable/27702195>

⁴⁰ Delitz Heike, „*Architectural Modes of Collective Existence: Architectural Sociology as a Comparative Social Theory*“, 38-40, 2018. Žiūrėta 2023 m. kovo 15 d. <https://doi.org/10.1177/1749975517718435>

⁴¹ Ten pat, 38.

šiuolaikinių ir istorinių architektūrų ištakas.⁴² Autoriaus suformuluota teorija architektūrą reprezentuoja dviem būdais – per materiją ir per simbolius.

Architektūra turi itin stiprią simbolinę reikšmę ir tai pasireiškia visose architektūros formose⁴³ – simboliai gali nusakyti pastato laikotarpį, stilistiką, kilmę ir istoriją. Būtent per šiuos du būdus kuriasi, transformuojasi bei kinta visuomenė. Sovietmečiu Vilniuje sovietizacijos simboliai atsispindėjo net ir gatvių pavadinimų pakeitimuose – vietoj lietuviškų gatvių pavadinimų Vilniuje atsirado net 22 sovietinių veikėjų vardais pervadintos gatvės.⁴⁴ Galima teigti, kad architektūra yra nuolat kintantis ir laikui nepastovus objektas ar netgi veiksmas, kuris yra veikiamas jį supančios aplinkos. Kaip ir kiti kūriniai – paveikslai, skulptūros – architektūra yra nuolat kintanti meno forma, ne pasyvus visuomenės tapatybės formavimas, o nuolat besikeičiantis ir gyvas socialinis veiksmas, kurį formuoja pati visuomenė. Architektūra sovietinės okupacijos laikais darė stiprų ir įtakingą ideologinį poveikį kuriant socialistinę valstybę ir siekiant politinių tikslų, taip pat, architektūra įvardinama kaip propagandos priemonė bei socialinės reformos įrankis, tad galima teigti, jog architektūra veikė politinį gyvenimą⁴⁵ ir turėjo daug sąsajų su ateities politikos formavimu, o kartu ir visuomenės.

Tiriant plačią ir daugiasluoksnią architektūros reikšmės temą, svarbu pabrėžti, jog ji sąveikauja su kitais svarbiais aspektais – politika, urbanistika ir sociologija. Stiprioji architektūros pusė – transformuotis ir nuolat keistis taip sukuriant naujus objektus, naujas sąvokas ir reikšmes. Keičiantis aplinkai, keičiasi visuomenės poreikiai bei bendros urbanistinės tendencijos, o kartu su kintamaisiais keičiasi ir architektūra. Galima teigti, kad architektūros sociologija yra aktyvi pasaulio pažinimo funkcija, kuri yra atrandama analizuojant jos simboliką ir reikšmes. Kadangi tikrovė yra kuriama kolektyviai, visuomenės veikėjai dalinasi jau išgyventomis patirtimis ir kuria naujas reikšmes bei supratimus – kaip vieną tų supratimų galime išskirti ir architektūros pokytį. Architektūra, reprezentuojanti aplinką, įvardinama kaip „kolektyvinės egzistencijos būdas“⁴⁶ – tuo galima argumentuoti faktą, kad architektūra yra miestų, kuriuose ji egzistuoja reprezentacija tiek kultūrine, tiek socialine prasme. Tai dar kartą įrodo, kad architektūra yra gyvas veiksmas, kuris kuria pokytį, keičia aplinką ir būtent socialinė aplinka padeda architektūrai formuotis ir susitapatinti su aplinka.

Sociologijos sąvoka architektūros kontekste leidžia atkreipti dėmesį į architektūrą kaip praktikos ir reikšmių sukūrimą.⁴⁷ Architektūra ir sociologija yra tarpusavyje susijusios sąvokos: architektūra atliepia visuomenės poreikius, kultūrą, vertybes bei ideologiją, o visi pastatai atlieka

---

⁴² Ten pat, 46.

⁴³ Silke Steets, *Taking Berger and Luckmann to the realm of materiality: Architecture as a social construction*, 98, 2016.

⁴⁴ Rasa Antanavičiūtė, „Menas ir politika“, leidykla Lapas, 2019, 334.

⁴⁵ Mačiūka, John, V, Drėmaitė Marija, „Lietuvos architektai pasakoja apie sovietmetį: 1992 m. įrašai“, 55, 2018.

⁴⁶ Delitz, 40.

⁴⁷ Jones Paul, *The Sociology of Architecture: Constructing Identities*, 1, 2011.

tam tikras sociologines funkcijas – buria bendruomenes, kaimynystes, gyvenamuosius bei verslo rajonus. Sovietmečiu ideologija buvo reprezentuojama vėliavų bokštuose iškėlimu bei Vilniaus gatvių pavadinimų keitimais.⁴⁸ Analizuojant sovietmečio architektūrą, labai svarbus sociologinis dėmuo, nagrinėjantis visuomenę bei ideologija, nes būtent per ideologiją Vilnius pradėjo keistis – Vilniaus pastatai pradėjo panašėti į kitus sovietmečio sostinių miestus, pradėti statyti masyvūs pastatai, dėl jų pastatymo laikotarpiu įvardinti kaip sovietiniai, atsirado „miegamųjų rajonų“ terminologija, tad remiantis šia teorija, sociologijos mokslas šiuo atveju paaiškina architektūros ir visuomenės pokytį bei kvestionuojamą senamiesčio tapatybę.

1.2. Peter L. Berger ir T. Luckmann socialinės tikrovės konstravimas per architektūrą

Siekiant suvokti pradinę *architektūros* sąvokos koncepciją, turime konstruktyviai išnagrinėti jos reikšmę. Konstruktyvizmo idėją pristato mokslininkai Peter L. Berger ir T. Luckmann, kurie atskleidžia, kaip yra konstruojama socialinė tikrovė. Socialinę tikrovę galima apibūdinti kaip socialinių praktikų visumą,⁴⁹ tačiau šiuo atveju, socialinė praktika vyksta per architektūrą. Per architektūros ryšį su visuomene vyksta socialinės tikrovės kūrimas. Jeigu visuomenės pagrindu laikome žmones, tai miesto pagrindas yra architektūra, nes ji yra viena svarbiausių socialinio pasaulio dalių. Autorių teigimu, socialinę tikrovę kuria pasaulis. Remiantis autorių teorija, galima formuoti teiginį, kad architektūra yra svarbi pasaulio dalis, kuri nuolat kinta ir keičia formą. Įtaką pokyčiui daro vyraujančios socialinės normos, politinė situacija, ideologija, resursai ir bendruomenės poreikiai⁵⁰. Autoriai konstruktyvizmo teorijoje nagrinėja „žinojimo“ ir „tikrovės“ sampratas.⁵¹ Ši teorija padeda išskirti tam tikrus reiškinius, kaip yra suvokiama architektūra ir kokiais bruožais yra nusakomas tam tikras architektūros stilius. Anot jų, visi duomenys ateina iš suvokimo apie tam tikrą egzistuojančią tikrovę ir jos įvardinimą, o ją galima įvardinti suprantant tikrovę, kuriai priskiriame tam tikrus bruožus. Autoriai, kurdami socialinės tikrovės konstravimo teorijas, rėmėsi mokslininko Alfred Schutz⁵² įžvalgomis. Jo teorijoje aprašoma, kad sąmonė iš suvokimų sukuria patirtis, o patirtys leidžia asmeniui suvokti aplinką (pasaulį) ir interpretuoti gyvenimo tikrovę. Tikrovė, kaip ir žinojimas, yra sudaryti iš subjektyvios ir objektyvios sistemų. Šios dvi sistemos koreliuoja tarpusavyje ir kolektyviškai sukuria naują tikrovę.

Konstruktyvizmas tyrinėja reikšmes ir padeda jas suprasti, o šiame darbe ypatingai svarbus esminis reikšmių suvokimas ir įvardinimas – jis padeda atpažinti ir atskirti architektūros stilius bei laikotarpi. Šioje darbo dalyje bus atskleista, kaip įvardinama sovietmečio architektūra ir kuo remiantis

---

⁴⁸ Antanvičiūtė, 268, 2019.

⁴⁹ Vinogradnaitė 21, 2006.

⁵⁰ Berger, Luckmann, 1984.

⁵¹ Ten pat, 117-30, 1984.

⁵² Alfred Schutz, *The Phenomenology of the Social World*. London: Heinmann, 142, 1972.

kuriamas jos tapatumas. Analizuojant architektūrą, labai svarbu suvokti ir suprasti jos kuriamas reikšmes bei sugebėti išanalizuoti architektūrą kaip veiksmą kuriantį tikrovę. Daiktai (šiuo atveju, pastatai, namai, rajonai) tampa konceptualizuotais socialiniais faktais.⁵³ Architektūra yra viena iš konstruktyvizmo teorijos praktiku, nes būtent ji formuoja miesto tapatybę. Autoriai architektūros praktiką suvokia kaip pasaulio sukūrimo procesą, kuriame kiekviena visuomenė (bendruomenė, šalis, miestas) kuria savo tikrovę ir savo tapatybę. Miestą taip pat sudaro kelios grupės objektų, kurios yra išskirstomos į smulkesnius objektus.

Viena iš architektūros apraiškos formų – pastatai, kurie dėl savo materijos ir reikšmingumo yra laikomi socialinio pasaulio dalimi.⁵⁴ Architektūra taip pat gali pasireikšti per politinę prizmę, kuomet miestas yra planuojamas ne pagal individualius žmonių norus, bet pagal politinę ideologiją, vyraujančią šalyje. Socialinį pasaulį suformuoja ne tik pastatai, objektai, bet ir visuomenė. Architektūra, kaip praktika, yra dinamiška, nes ji nuolat kinta sukurdamą naują socialinę tikrovę; per jos reikšmes galima sukurti erdvę naujam socialinės tikrovės suformavimui. Be bruožų ar ypatumų, nebūtų įmanoma nusakyti nei pastato laikotarpio, nei architektūrinio stiliaus, todėl suvokimas apie tam tikras ypatybių kombinacijas yra svarbus siekiant suvokti aplinką ir įvardinti pastatų kilmę. Architektūrą galima įvardinti kaip vieną iš formų, per kurią kuriamas tikrovės suvokimo sistemingumas.

Apie socialinį konstruktyvizmą architektūroje rašė Silke Steets, nagrinėjusi Berger'io ir Luckmann'o požiūrį į architektūrą kaip socialinį konstruktą. Autorė įvardina architektūrą kaip realybės objektą, nuolat veikiamą kitų gyvenimo sričių. Autorei architektūra yra neatsiejamas dalykas nuo sociumo, kuris vertina architektūrą ir sukuria jai reikšmę.⁵⁵ Galima teigti, kad architektūra yra nepastovus ir kintantis objektas – ji nuolat veikia aplinką įgaudama skirtingas apraiškos formas ir daro poveikį tiek socialiniu, tiek urbanistiniu aspektu. Kintantis miesto vaizdas įprasmina laiko sukurtą pokytį – su besikeičiančiomis tendencijomis ir suvokimais, daugėjant urbanistinių galimybių, miesto pokytis tampa socialinio gyvenimo struktūros dalimi.⁵⁶

Pastatai, kaip architektūros dalis, taip pat yra įvardinami kaip konceptas (lot. *bendras vaizdas*). Pasak Silke Steets, egzistuoja trys pastatų konceptualizacijos strategijos. Pirma strategija – pastatai yra laikomi ir analizuojami kaip materialinė socialinės struktūros dalis. Antroji – konceptualumas yra sutelkiamas ne į pastatus, bet į kitus sąveikos taškus su pastatais (pvz. socialiniai aspektai, žmonių požiūris, miesto ideologija). Trečioji strategija yra laikoma nauja, nes joje yra

---

⁵³ Steets, 93, 2016.

⁵⁴ Ten pat, 94, 2016.

⁵⁵ Ten pat, 2016.

⁵⁶ Ten pat, 94.

taikoma prielaida, jog materialus pasaulis daro tiesioginį poveikį sociumui ir socialiniams aspektams.⁵⁷

Ši teorija leidžia pastatus apibūdinti įvairiais epitetais arba reikšmėmis: galima teigti, kad pastatas yra gražus, tačiau tai reiškia ne tik tai, kad šis pastatas atitinka individualius estetikos lūkesčius, tačiau ir reprezentuoja tam tikrą gyvenimo būdą, stilių ar net ideologiją.⁵⁸ Tą pačią gyvenamąją funkciją atliekantys pastatai Vilniaus senamiestyje ir, pavyzdžiui, Lazdynų mikrorajone yra kardinaliai skirtingi. Lazdynuose jų kūrimo laikotarpiu susiformavo nauja viešoji erdvė ir bendruomeninė sistema, pagal tam tikrą modelį išdėstyta gyvenvietė su svarbiausiomis institucijomis ir administraciniais pastatais, kuomet senamiestis – kitoks: jame vyrauja istorinė tematika, išraiškingos formos, spalvos, fasadai. Šios dvi Vilniaus erdvės apibūdinamos skirtingai – tiek jų aplinka, tiek pastatų estetika parodo, jog jų stilius reprezentuoja tam tikrą kolektyvinį gyvenimo būdą. Sovietmečiu statytų rajonų pastatų atnaujinimas aktualus klausimas viešojoje erdvėje, tačiau tai kainuotų per daug ir yra tikimybė, kad pastatas prarastų savo architektūrinę struktūrą ir būtų *sumodernizuotas*.⁵⁹ Senamiestis yra traukos centras, kuriame nuolat kinta žmonių srautai – tai padaro vietą dinamiškesne, gyvesne. Tad pastatų įvardinimas ir įvertinimas gali būti visai nesusijęs su pastato estetika, fasadu ir langais, o koreliuoti su tam tikrais iš aplinkos atėjusiais suvokimais ir nuostatomis, ideologija, kaip kad „sovietinis pastatas“ neturės teigiamų apibrėžimų dėl Lietuvos tautai suvokiamų istorinių aspektų.

Apibendrinant galime teigti, kad architektūra, kaip konstruktyvistinė praktika, įgyvendinama per skirtingas sritis – politinę, socialinę, ideologinę, sociologinę, todėl svarbu atrasti šių sričių santykį tarp teorinio pagrindo (pavyzdžiui, politinės situacijos valstybėje) ir praktinio įgyvendinimo (pavyzdžiui, poreikio statyti mikrorajonus, siekiant apgyvendinti daug gyventojų). Šioje dalyje atsiskleidė suvokimo ir žinojimo svarba analizuojant architektūrą, šiuo atveju, Vilniaus sovietmečio architektūrą: senamiestyje esantys sovietmečio pastatai neprimena miegamųjų rajonų įvaizdžio, todėl jie nėra identifikuojami kaip sovietmečio architektūra. Vilniaus architektūros tapatybė yra susijusi su sovietmečiu, todėl Vilniaus pastatams yra priskiriamos sovietmečio pastatų reikšmės.

1.3. Sovietmečio architektūros samprata ideologijos kontekste

Architektūra visuomet buvo susijusi su politinėmis aktualijomis, vyraujančiomis aplink pastatų organizavimą. XX a. politiniai išgyvenimai šalims, kurios priklausė Sovietų Sąjungai, suformavo ideologinį suvokimą apie architektūrą bei atsirado nauja architektūros stilių įvardinanti sąvoka

---

⁵⁷ Ten pat, 95.

⁵⁸ Ten pat, 94.

⁵⁹ Ruseckaitė, 278, 2010.

„sovietmečio architektūra“. Sovietmečio politinė valdžia prisidėjo prie sovietmečio sostinės formavimo, tad galima teigti, kad politika, kaip ir ideologija, yra tapatybės formavimo dalis⁶⁰. Dėl to svarbu atsižvelgti ir į istorinį kontekstą, norint suprasti, kaip ideologija keičia architektūrą, priskirdama jai naujus bruožus. Kaip teigia Caroline Humphrey, ideologija gali būti ne tik žodinė, ji gali pasireikšti įvairiomis formomis ir architektūra yra viena iš jų.⁶¹ Nors sovietmečio architektūros įvardinimas yra gana bendrinis, pačią to laikotarpio architektūrą sudarė įvairių architektūros stilių ansamblis – neoklasicizmas, stalinizmas, konstruktyvizmas. Visi šie stiliai turėjo savo nurodomuosius bruožus atpažįstamus iš vaizdo. Šio istorinio laikotarpio pastatai yra komunikacijos priemonė su istorine praeitimi, tad nurodoma, kad tai svarbi XX a. palikimo forma. Kaip ideologijos atsiradimas skatino atsirasti sovietmečio architektūrą?

Analizuojant sovietmečio architektūrą, labai svarbu suvokti jos tapatybę, o ji yra atrandama per jau suformuotas reikšmes. Svarbu paminėti, kad reikšmes kuria visuomenė. Šios temos atveju – ideologija veikia miestų struktūrą ir jų plėtrą. Sovietmečiu ideologija pradėjo plėstis į pagrindines socialinio gyvenimo sritis, o sovietinės valdžios siekis buvo sukurti naują socialistinę sostinę su ideologijos poreikius atliepiančiais pastatais. Būtent architektūra tapo erdve, kurioje ideologija galėjo daryti poveikį visuomenei ir ją keisti.⁶² Kitaip tariant, per ideologiją susiformavo nauja architektūros kryptis – sovietinė, arba dar kitaip teigiant, socialistinė architektūra. Socialistinės architektūros atsiradimas veikė kaip socialistinio režimo palaikymas ir adaptacija prie naujos vyraujančios santvarkos.⁶³ Ji atpažįstama iš tam tikrų bruožų ir simbolių: pavyzdžiui, sovietmečio architektūrai yra priskiriama specifinė spalvų paletė (geltona, pilka, ruda) ir tam tikri architektūriniai bruožai – fasadai, kolonos ir formos, kurie suteikia aiškias nuorodas į pastato architektūros stilių. Įvairios gamybinės tekstūros, tokios kaip betonas, odos imitacija, linoleumas, betonuoti pastatų elementai natūraliai sukelia asociacijas su sovietmečio pastatais, mat tai – būdingos apdailos medžiagos aptariamo laikotarpio interjerams bei eksterjerams. Remdamiesi teorine dalimi, galime susidaryti sovietmečio architektūros paveikslą ir nusakyti pagrindinius sovietmečio pastatus bei reikšmes.

1940 m. įsiveržusi į Lietuvą Rusijos valdžia pradėjo Vilniaus, kaip sovietinės sostinės, kūrimo procesą. Buvo planuojama Vilniui pritaikyti sovietmečio miestui būdingus bruožus bei įvesti sovietmetį atspindinčius simbolius mieste ir pastatuose.⁶⁴ Sovietinėje architektūroje gausu ideologinės simbolikos, kuri leidžia suvokti pastato kilmę arba pastatymo laikotarpį. Sovietinė

---

⁶⁰ Vaidas Petrusis, *Politika architektūroje: reiškinių prielaidos sovietmečio Lietuvoje, Politika architektūroje. Reiškinių prielaidos sovietmečio Lietuvoje". Darbai ir dienos 48:102-118, 2017. Žiūrėta 2023 m. sausio 5 d. <<https://www.lituanistika.lt/content/17105>>*

⁶¹ Humphrey Caroline, „*Ideology in infrastructure: architecture and soviet imagination*“, *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 40, 2005, 11: 39-58. Žiūrėta 2023 m. gegužės 2 d. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9655.2005.00225.x>

⁶² Ten pat, 40.

⁶³ Zarecor, Kimberly, „*Architecture in Eastern Europe and the Former Soviet Union*“, 2014, 5-10.

⁶⁴ Antanavičiūtė, 283.

simbolika sovietmečiu buvo eksponuojama ant įvairių Vilniaus pastatų bei aikščių. Simboliai – ne tik logotipai, paveikslai ar grafiniai vaizdiniai; simbolika gali slypėti architektūros visumoje, atminties formose, paminkluose, erdvėse, pastatuose ir jų detalėse bei architektūros stiliuje. Ryškus to pavyzdys – Antakalnio kapinės. Nepaisant istorinio konteksto, kapinėse išlikusi sovietinė simbolika – užrašai ant antkapių skirtų sovietų kariams. 2022 m. sovietinės skulptūros buvo nukeltos⁶⁵; panašus atvejis įvyko 2015 m., kuomet nuo Vilniaus Žaliojo tilto buvo nukeltos sovietmečiu pastatytos skulptūros. 2022 m. pavasarį buvo pateiktas pasiūlymas griauti sovietinės armijos paminklus Lietuvoje.⁶⁶ Sovietmečio laikotarpiu pastatyti paminklai visuomenėje sukuria priešpriešą – viena visuomenės grupė nori juos išsaugoti kaip istorinę atmintį, primenančią apie svarbius istorinius įvykius ir praėjusius laikotarpius, kitai grupei visuomenės dėl tų pačių priežasčių juos norima griauti, nes jie primena sovietinės ideologijos gyvavimo laikotarpį.

Nors sovietmečiu Vilnių buvo bandoma paversti kuo labiau socialistiniu, tačiau miesto architektūros plėtroje atsispindėjo vietinių, lietuvių kilmės architektų pastangos kurti tautinę tapatybę per architektūrą. Rytų Europoje kūrę architektai, turėję kultūros institucijų ir organizacijų palaikymą, galėjo kurti mažiau gryną socializmą reprezentuojančius pastatus.⁶⁷ Tai atsispindėjo ir Lietuvos architektų darbuose ir projektuose, pavyzdžiui: Elena Nijolė Bučiūtė (Lietuvos nacionalinis operos ir baleto teatras (1974), toliau tekste – LNOBT; Krašto apsaugos ministerija (1998) ir broliai Nasvyčiai (Lietuvos pašto pastatas (1969), restoranas „Neringa“ (1959), Lietuvos nacionalinis dramos teatras (1981), Lietuvos Respublikos Seimas (1981) prisidėjo prie Vilniaus architektūros tautinimo. Nacionalinę simboliką bandyta perteikti per tam tikrus pastatų bruožus ir su jų pagalba kurti naują tapatybę. Lietuvių darbuose atsispindėjo brutalizmui nebūdingi architektūros bruožai – molio plytų naudojimas (LNBOT, Seimo rūmai, Centrinis paštas), ropus tinkas, gamtos ženklai – žemiškos spalvos interjeruose. Būtent per tokius mažus simbolinius veiksmus buvo stengiamasi sukurti Vilniaus architektūrai tapatybę, nepriskiriant jos sovietiškai.⁶⁸ Šie architektūriniai projektai reikšmingi tuo, kad naikinant sovietinę simboliką yra naikinamas ir sovietinis identitetas, kuris ankstesniais dešimtmečiais buvo priskiriamas Vilniaus miestui dažniau, negu dabar, tad šių architektų darbai, nors ir pastatyti sovietmečiu ideologijos valdomame Vilniuje, Vilniaus tapatumui pridėjo tautinės simbolikos.

Politinės ideologijos pokytis ir Vakarų šalių įtaka padarė teigiamą pokytį miesto identiteto paieškose ir atnaujinime. Analizuojant sovietmečio apibrėžiančius straipsnius, viešojoje erdvėje

---

⁶⁵ „Vilniaus Antakalnio kapinėse nukeltos sovietinės skulptūros“, LRT 2022. Žiūrėta 2023 m. vasario 19 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1840814/vilniaus-antakalnio-kapinese-nukeltos-sovietines-skulpturos>

⁶⁶ „Entuziastingai sutikta sovietinės simbolikos iškelimo idėja sulaukė kritikos: karas – blogiausias laikas paminklams griauti“, LRT, 2022. Žiūrėta 2023 m. sausio 4 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1667529/entuziastingai-sutikta-sovietines-simbolikos-iskelimo-ideja-sulauke-kritikos-karas-blogiausias-laikas-paminklams-griauti>

⁶⁷ Zarecor, 11.

⁶⁸ Julija Reklaitė, „Nacionalinio identiteto diskursai šiuolaikinėje Lietuvos architektūroje“ Daktaro disertacija, Vilniaus Gedimino Technikos Universitetas, 2015, 117.

daugėja svarstymų, kad neatliekantys funkcijos pastatai turėtų būti nugriauti. Pavyzdžiui, 2018 m. buvo nugriautas 1960 m. statytas pastatas Vilniuje šalia Energetikos ir technikos muziejaus, vietoje kurio šiuo metu yra statomas viešbutis. Nors pastatas pagal pradinę idėją turėjo atlikti administracinę funkciją, ilgą laiką nebuvo naudojamas, tad buvo nugriautas, o jo griovimas įvardintas „valymu nuo sovietinio palikimo“.⁶⁹ Kardinalaus atnaujinimo reikalauja Vilniaus oro uostas – dabartinis susisiekimo ministras Marius Skuodis teigia, kad Vilniaus oro uostas nebeatitinka Vilniaus miesto įvaizdžio bei yra ekonomiškai per brangus išlaikymui. Vilniaus oro uosto pagrindinis pastatas buvo pastatytas 1954 metais, o 1984 metais buvo įrašytas į Kultūros vertybių registrą, kuriame išliko iki šiol.⁷⁰ Galima teigti, kad architektūroje atsispindi visuomenės poreikiai, kurie priklauso ir nuo politinio fono, vyraujančio šalyje, – tai atlieka svarbų vaidmenį naujos tapatybės suformavime.

Kadangi aplinka yra erdvė, kuri nuolat kinta – ją sudaro tuo metu vyraujantys socialiniai, kultūriniai, ekonominiai bei politiniai veiksniai, vykstantys sociume.⁷¹ Tai galima matyti iš Vilniaus miesto raidos ir Vilniaus, kaip pagrindinio traukos centro ir socialistinės sostinės, įsitvirtinimo. Kiekvieno politinio etapo valdymas Vilniaus miestui atnešė naujų architektūros krypčių, naujų pastatų ir viešųjų erdvių bei keitė nusistovėjusį miesto vaizdą. 1919-1939 m. lenkų valdomame Vilniuje iš lėto pradėjo atsirasti įvairūs administracinio ir visuomeninio pobūdžio pastatai, kurie keitė miestą.⁷² Iki tol, Vilniuje administraciniai pastatai neturėjo atskiros technologinės reikšmės ir galėjo būti įkurti bet kuriame pastate, tačiau atsiradus poreikiui ir miestui įgaunant daugiau galimybių, atsiranda poreikis kurti bendrąsias ir viešąsias vietas siekiant sukurti infrastruktūriškai išplėtotą miestą. Architektūros galia – formuoti miestus įgyvendinant tam tikrus pastatų konceptus ir sukuriant naujas miesto erdves, kurios tampa jo tapatumo dalimi. Vilniaus architektūroje pavyko išlaikyti istorinio laikotarpio fragmentą, kuris vėliau bus vadinamas istorine atmintimi. Lietuvoje sovietmečio architektūros atsiradimas tuo metu buvo siejama su nacionalinės architektūros siekiais.⁷³ Sovietmečio architektūra yra įrodymas, jog architektūrinį pokytis buvo kuriamas per politiką ir jos dominuojančią galią⁷⁴. Per politiką keitėsi ideologija bei pastatų standartai, kurie privalėjo būti atliepti valdančiosios valdžios. Politika ir architektūra – du itin glaudžiai susiję komponentai, kurie sukuria miestus, gyvenvietes ir įtvirtina socialinę santvarką, taigi, žinodami visą valstybės raidos istoriją, galime pastebėti, kaip politinė galia formuoja mūsų miestus.

---

⁶⁹ „Prestižinę sostinės dalį ėmė valyti nuo sovietinio palikimo“, Delfi.lt, 2018. Žiūrėta 2023 m. sausio 3 d.

<https://www.delfi.lt/bustas/nt-rinka/prestizine-sostines-dali-eme-valyti-nuo-sovietinio-palikimo.d?id=77082651>

⁷⁰ „Ministras siūlo griauti Vilniaus oro uosto centrinį pastatą: laiptai ištrupėję, sienos skilinėja, stogas griūva“, LRT, 2021. Žiūrėta 2023 m. sausio 4 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1499861/ministras-siulo-griauti-vilniaus-oro-uosto-centrini-pastata-laiptai-istrupeje-sienos-skilineja-stogas-griuva>

⁷¹ Ten pat, 103

⁷² Butvilaitė, 2019

⁷³ Mačiūka, Drėmaitė, 2020, 60-62.

⁷⁴ Petrusis, 2019, 116.

Remiantis architektu Tomu Grunskiu, daugiabučių priemiesčiai yra Vilniaus tapatybės dalis.⁷⁵ Galima teigti, kad labiausiai paplitęs sovietmečio pastatų ir architektūros suvokimas siejamas su miegamaisiais rajonais. 1968 m. prasidėjo Žirmūnų gyvenamojo rajono daugiabučių statybos. Per ateinančius dešimt metų Vilniuje atsirado nauji, pagal valdžios nurodymus pastatyti gyvenamieji rajonai – Lazdynai, Karoliniškės, Šeškinė, Baltupiai. Visi šie rajonai pasižymėjo panašia struktūra, infrastruktūra bei buvo funkcionalūs⁷⁶ – gyvenamuosiuose rajonuose buvo mokyklos, gydymo įstaigos, prekybos vietos ir visus pagrindinius poreikius atliepančios įstaigos.

Sovietmečio architektūros tapatumas įgauna sąvokos prasmę, kai šio laikotarpio reikšmę reprezentuoja mieste esantys pastatai – įvertinus pastato bruožus, galima teigti, kas yra sovietmečio pastatas, o kas – jo priešingybė. Sovietų okupacijos laikais, Lietuvos architektūroje buvo paplitęs stalinistinis architektūros stilius, kuriam būdingos didingos formos, klasikiniai ir neoklasicistiniai motyvai, kolonos. Lietuvos tapatumą sovietiško kontekste nagrinėjo architektė Julija Reklaitė, analizuodama tautinio tapatumo nebuvimą Lietuvos architektūroje.⁷⁷ Sovietinės okupacijos laikotarpiu Vilniuje trūko lietuviybės ir tautinių apraiškų, tad ir paties Vilniaus identitetas nebuvo labai konkretus ir atitinkantis praktinę tikrovę. Architektė taip pat įvardina, kad Lietuvos architektūros tapatybei svarbų poveikį daro buvimas tarp Rytų ir Vakarų, kas leidžia Vilniui kurti dvigubą įvaizdį socialinėje erdvėje. Antrojo okupacinio laikotarpio sovietizacija nepaveikė Lietuvos taip stipriai, kaip pirmoji sovietizacijos banga. Taip įvyko todėl, kad Vakarų įtaka architektūrai bei ideologijai pasidarė stipresnės už vietinę represijų sistemą. 1990 m. paveikti visuomenę tapo dar sunkiau, o daugelyje socialinio gyvenimo sričių galima buvo išvelgti liberalumo atsiradimą ir lietuviybės skatinimą siekiant į išgryninti lietuviškus bruožus architektūroje.⁷⁸ Lietuvos architektūroje susijungia skirtingos kultūros, tautiniai elementai, kurie tarpusavyje net ideologiškai gali būti nesusiję, bet iš visų objektų susikuria tautinis identitetas.

Sostinės architektūra sovietmečiu išreikšta keliomis stiliaus tendencijomis: per architektūros stilius Vilniuje buvo bandoma įgyvendinti retrospektyvų modernizuotą tradicionalizmą, įdiegti valstybines ir patriotines inspiracijas į architektūrą bei panaudoti racionalizmą ir funkcionalizmą naujų namų statybose.⁷⁹ John. V. Mačiukos ir M. Drėmaitės knygoje „Lietuvos architektai pasakoja apie sovietmetį: 1992 m. įrašai“ sovietmečio architektūra yra priskirta menui, tačiau pabrėžiama, jog

---

⁷⁵ Tomas Grunskis, „Tik Edukacija Vilnių pavėrs moderniu Europos didmiesčiu“, 2018. Žiūrėta 2023 m. kovo 1 d. <https://www.bernardinai.lt/2018-07-18-architektas-t-grunskis-tik-edukacija-vilniu-pavers-moderniu-europos-didmiesciu/>

⁷⁶ Edita Rimkė, *Standartizacija ir funkcionalizmas. Kaip sovietmečiu augo Vilniaus miegamieji rajonai?*, 2020. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <<https://www.bernardinai.lt/2020-05-19-standartizacija-ir-funkcionalizmas-kaip-sovietmeciu-augo-vilniaus-miegamieji-rajonai/>>

⁷⁷ Reklaitė, *Tautinio tapatumo problema šiuolaikinėje Lietuvos architektūroje*, 2010, 57. Žiūrėta 2023 m. sausio 17 d. <<https://etalpykla.vilniustech.lt/handle/123456789/95367>>

⁷⁸ Streikus Arūnas, *Sovietų režimo pastangos apkeisti Lietuvos gyventojų tautinį identitetą*, 2007.

⁷⁹ Ten pat.

jis priklauso nuo tam tikros egzistuojančios politinės santvarkos ir taisyklių. „Sovietų pasaulyje architektūra buvo priskirta menui, kurio kūrybinės veiklos realizacija neįmanoma be valstybinio sektoriaus infrastruktūros – valstybinių užsakymų, centralizuotų planavimo institutų, finansavimo ir statybos industrijos“, ⁸⁰ – rašoma knygoje „Lietuvos architektai pasakoja apie sovietmetį: 1992 m. įrašai“⁸¹. Pokariui įpusėjus, architektūroje atsiranda nauja kryptis – modernizmas, kuris pokario Lietuvoje buvo suprantamas skirtingai nuo Vakarų Europos, nes sovietmečio Lietuvoje modernizmas buvo ne architektūrinis, bet statybinis (techninis) pokytis, kuris turėjo pagreitinti statybų procesus. 1959-1969 metais modernizmo atėjimas Lietuvoje atvėrė erdvę kurtis naujoms architektūros kryptims bei iš naujo atrasti nacionalinį identitetą pritaikant naujausias architektūros tendencijas. Taip Lietuvoje įsigalėjo vakarietiškos kultūros įtaka Lietuvos identitetui ir jo performavimui.⁸² Lietuvoje modernizmo kryptis siejama su statybomis ir patobulėjusiais techniniais procesais, kurie padeda pritaikyti miestą tuometiniams standartams.⁸³ Modernizmo reikšmė kilo nuo prancūziško žodžio *modernisme* (pranc. naujas, šiuolaikinis), o pati architektūra skiria dėmesį autonomiškam menui, naujoviškai stilstikai ir vengia tradicinių sprendimų.⁸⁴ Tai sudaro visišką priešpriešą būdinga Rytų Europos architektūrai – kapitalistiniam ir greitam gyvenamųjų namų ir administracinių pastatų statymui. Tai, kas Vokietijoje ir kitose Vakarų ir Šiaurės Europos šalyse įvardinama modernizmu, į Lietuvą, dėl politinių aplinkybių atkeliavo tik XX a. pabaigoje. Pokario laikotarpiu Vakarų Europoje atsiradę stiliai ir laisvumas sukūrė naujas viešąsias erdves, gyvenamuosius rajonus ir leido kurti nepriklausomus miestus.

Apibendrinant šį poskyrį, galima teigti, kad sovietmečio architektūros sąvoka apima ne tik pastatus, bet ir kultūrinę ir tautinę Vilniaus tapatybę. *Susovietinimo* etapas lėmė naujų miesto formų susiformavimą (gyvenamųjų rajonų, miesto aikščių) ir iš pagrindų keitė Vilniaus miesto tapatybę. Vilniaus pastatai reprezentuoja istorinius laikotarpius paveiktus ideologijos – tai leidžia daryti prielaidą apie politinę įtaką vyraujančią architektūros planavime. Suvokiant bendrą politinę santvarką ir išanalizavus politikos įtaką architektūrai, galime teigti, kad tai prisideda prie tapatybės suformavimo ir naujų bruožų kūrimo.

1.4. Vilniaus senamiesčio tapatybės analizė

Kalbant apie Vilniaus senamiesčio tapatybę, ji nėra atskleista kaip vientisa ir aiški. Šiuo metu Vilniaus senamiestyje esantys pastatai yra plačiau priskiriami barokui, klasicizmui, tačiau ne

---

⁸⁰ Mačiuika, Drėmaite, 61, 2020.

⁸¹ Ten pat, 61

⁸² Drėmaite, 308, 2011.

⁸³ Rožėnė, 101.

⁸⁴ Valstybinė Lietuvių Enciklopedija, *Modernizmas*, 2023. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://www.vle.lt/straipsnis/modernizmas/>

sovietinės architektūros reprezentacijai. Galima daryti prielaidą, kad Vilniaus sovietmečiu pastatyti pastatai nėra atpažįstami, o senosios miesto dalies architektūra nelaikoma sovietmečio paveikta miesto dalimi. To priežastys – jame nėra daugiabučių gyvenamųjų namų, primenančių Vilniaus mikrorajonus, ir vyrauja visai kitokia viešųjų erdvių atmosfera. Vilniaus senamiesčio architektūrą nulėmė miesto istorija ir kultūrinė įtaka – senamiestis yra plačiai žinomas dėl savo barokinės architektūros, kuri buvo labai populiari Europoje XVII ir XVIII amžiuje, tad visuomenė yra linkusi nepripažinti sovietmečio architektūros senamiestyje teigiant, kad Vilnius yra barokinė sostinė.⁸⁵Svarbu įvardinti kitą, istorinio Vilniaus paveldo dalį – Vilniaus getą, kurio neliko ir kurio vietoje iškilo sovietmečio pastatai. Pagrindinė Vilniaus miesto tapatybė yra barokinis Vilniaus senamiestis, tačiau kokios yra Vilniaus senamiesčio tapatumo ištakos?

Senamiestis įvardinamas kaip istorinis centras, barokinė miesto dalis, kurioje daug bažnyčių – būtent šie apibūdinimai identifikuoja Vilniaus senamiestį. Atsižvelgiant į skirtingus istorinius laikotarpius, teigtina, kad Vilniaus tapatybė yra kintanti ir jis yra priklausomas nuo jį veikiančių veiksnių. XXI amžiaus kontekste Vilniaus senamiestis, pasak architekto Tomo Grunskio,⁸⁶ yra vieta, kuri formuoja šalies įvaizdį, o pats Vilniaus senamiestis turi ilgalaikę ir nekintančią tapatybę – jo tapatumas yra komunikacijos priemonė su užsieniu ir traukos objektas.⁸⁷ Viešojoje erdvėje Vilnius yra žymus dėl savo senamiesčio ir autentiškos architektūros.

Vilniaus senamiestis buvo sudarytas iš siaurų, akmenimis grįstų gatvių, su daug sakralių vietų: daug konfesijų maldos namš (pavyzdžiui, Šv. Kazimiero Bažnyčia, Šv. Mikalojaus Soboras, Šv. Dvasios bažnyčia, Šv. Trejybės bažnyčia ir kitos).⁸⁸ Sakralumas ir tikėjimas buvo vienos iš pagrindinių miesto vertybių, o vėliau ir traukos centrų. Senamiestis atliko ir svarbią, tikinčių bendruomenės funkciją, nes senojoje miesto dalyje buvo įsikūrusi svarbiausia katalikų vieta – Aušros Vartų Dievo Motinos koplyčia.⁸⁹Galima teigti, kad sakralumas yra vienas iš senamiestį identifikuojančių bruožų ir sviri senamiesčio sudarymo dalis. Vilniaus senamiestis buvo įkurtas XIV amžiuje, žymiai anksčiau, negu prasidėjo sovietmetis, todėl didelė dalis jame išlikusių pastatų apima laikotarpį nuo įkūrimo iki pat sovietmečio. Būtent sovietmečiu prasidėjo reikšmingas architektūros virsmas.⁹⁰Architektas V. Mikučianis Vilniaus senamiestį yra apibūdinęs kaip „siaurų gatvių labirintą“⁹¹ – iš to galima spręsti, jog senoji miesto dalis nepasižymėjo erdvumu ir nebuvo skirta masėms.

---

⁸⁵ Dalia Rauktytė, Bernardinai.lt, „Vilniaus istorijos atspindžiai. Barokinio miesto paieškos su K. Sabaliauskaite”, 2012. Žiūrėta 2023 gegužės 9 d. <https://www.bernardinai.lt/2012-01-11-vilniaus-istorijos-atspindžiai-barokinio-miesto-paieskos-su-k-sabaliauskaite/>

⁸⁶ Grunskis, 2018.

⁸⁷ Ten pat.

⁸⁸ Antanavičiūtė, 58, 2019.

⁸⁹ Ten pat, 58.

⁹⁰ Antanavičiūtė, 51, 2019.

⁹¹ Janušauskaitė, 2017.

Remiantis 1964 metų Vilniaus miesto planu⁹² galima teigti, jog senoji miesto dalis nebuvo gausiai apstatyta pastatais ir gyvenamaisiais namais. Vienas iš senamiesčio bruožų išskiriantis Vilniaus senamiestį iš kitų miestų – Vilniaus senamiesčio architektūra pasižymi įvairių stilių estetika, kurioje galima išvelgti miesto istoriją nuo renesanso iki pokariu paplitusio neoklasicizmo. Architektūros stilių įvairovė sukuria senamiesčiui istorinę tapatybę, dėl kurio jis tampa atpažįstamas. Senojo miesto dalis pasižymėjo istorinės atminties saugojimu, tad vienas esminių senamiesčio tikslų buvo išsaugoti senąjį žydų kvartalą, kuris po likviduoto Vilniaus geto tapo ne tik tragiškų įvykių memorialu (okupacijos laikotarpiu, 1941 metais, Vilniaus senamiestyje buvo įsikūręs Vilniaus getas, kuriame gyveno apie 57 tūkst. žydų. Vilniaus getas galiausiai buvo sunaikintas; tai yra laikoma viena didžiausių tragedijų Vilniaus senamiestyje pokario laikotarpiu), tačiau ir padarė reikšmingą poveikį kultūriniam Vilniaus gyvenimui.⁹³ Vietoje sunaikinto geto Vilniaus senamiestyje atsirado nauji sovietmečio laikotarpio pastatai. Galima teigti, kad kultūrine prasme senamiestyje nebuvo sovietinio mentaliteto: 1941 m. Vilniaus senamiestyje gyveno skirtingų tautybių gyventojai; daugiausiai gyveno žydų kilmės gyventojų (apie 57 tūkst.) Be žydų ir lenkų, senojoje miesto dalyje buvo įsikūrę karaimai ir totoriai, kurių gyventojų skaičius senamiestyje po Antrojo pasaulinio karo gerokai sumažėjo.⁹⁴ Senamiestyje gyvenusių užsieniečių kultūrinis indėlis atsispindėjo senamiesčio gyvenime; kadangi Vilniaus miestas buvo atviras kultūroms, jame atsirado įvairaus tikėjimo bažnyčių ir šventyklų – stačiatikių, krikščionių, judaistų, karaimų. Vilniuje gyveno skirtingos kultūros – lenkai, žydai, lietuviai, baltarusiai, o tai kūrė tarptautinę bendruomenę, kurios socialiniai poreikiai atsispindėjo senamiesčio architektūroje. Lenkų valdomas Vilnius taip pat turėjo savitą istorijos naratyvą – daug urbanistų, dirbusių ties Vilniaus senamiesčio planais, buvo kilę iš Lenkijos. Galima teigti, kad po Vilniaus geto išnaikinimo ir Lenkijos įtakos sumažėjimo, Vilniaus senamiestyje nutrūko istorinė ir kultūrinė miesto linija, taip atvėrusį kelią sovietiniam stiliui įsigalėti ir plėstis.⁹⁵

Nepaisant to, kad kitose miesto vietose kilo gyvenamieji miegamieji rajonai, Vilniaus centras ir senamiestis buvo saugomas nuo didelių statybų ir originalių architektūrinių sprendimų. Prie sostinės senamiesčio plėtros dirbo ir Kauno architektūros mokyklos architektai bei dėstytojai. Sovietinės okupacijos laikais Lietuva buvo įsitvirtinusi kaip šalis, nepaisant ideologijos įtakų, reprezentuojanti savo tautiškumą, sauganti savo istorinį miestą ir siekianti išsaugoti tautinį paveldą.⁹⁶

Siekiant identifikuoti senamiesčio architektūrą, labai svarbu suvokti jos tapatybę, o tapatybė yra atrandama per visuomenės jau suformuotus bruožus. Pastatų tikrumas gali būti siejamas ne tik su

---

⁹² Ten pat.

⁹³ Visuotinė Lietuvių Enciklopedija, Neringa Latvytė, „Vilniaus getas“ 2022. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://www.vle.lt/straipsnis/vilniaus-getas/>

⁹⁴ Nerijus Šepetys, Giedrė Jankevičiūtė, „Pasakojimas tęsiasi: modernizacijos traukinyje. Lietuvos šimtmetis 1918-2018“, 145-146, 2018.

⁹⁵ Ten pat.

⁹⁶ Ten pat, 146.

fiziniu matmeniu, tačiau ir su simboliniu.⁹⁷ Sovietmečio architektūros tapatumas įgauna sąvokos prasmę, kai apie šio laikotarpio reikšmę galima pasakyti vien pamačius tam tikrą pastatą, kurį galima įvardinti sovietiniu. Sostinės architektūra buvo išreikšta keliomis stiliaus tendencijomis: per architektūros stilius Vilniuje buvo bandoma įgyvendinti retrospektyvų modernizuotą tradicionalizmą, įdiegti valstybines ir patriotines inspiracijas į architektūrą bei panaudoti racionalizmą ir funkcionalizmą naujų namų statybose.⁹⁸ Vilnius buvo laikomas socialistinės tikrovės simboliu dėl jo naujo identiteto: Vilnius tapo betoninis ir panašus į kitas to meto socialistines sostines.⁹⁹

Nors pagrindiniai sovietmečio architektūros bruožai yra nusistovėję (nekintančios spalvos, monolitas, betonas), analizuojant Vilniaus senamiestį ir jo architektūrą atsiranda diskursų susipriešinimas – sovietmečiu pastatyti pastatai Vilniaus senamiestyje turi istorinį identitetą ir nėra priskiriami sovietmečiu pastatytiems pastatams. Vilniaus miestas pradėjo išsiskirti – tam tikri pastatai, iškilę sovietmečiu Vilniuje ir likusioje Lietuvoje, nebebuvo panašūs į pastatus, pastatytus iki okupacijos, o išskirtine architektūra garsėjo Vilniaus senamiestis, kuriame dominavo baroko architektūra. To rezultatas – naujai iškylančius pastatus galime vadinti nauja architektūra, o prieš tai buvusią – sena.¹⁰⁰ 1959–1969 metais Lietuvoje buvo bandoma atrasti nacionalinį identitetą galinčias išreikšti architektūrinės formas. Miestui plečiantis, neatsirado konkreti architektūrinė kryptis, pritaikoma visiems miestams, nes pagrindiniuose Lietuvos miestuose, Vilniuje ir Kaune, architektai sėmėsi įkvėpimo iš vakarietiškos kultūros ir stengėsi juos plėtoti pagal Vakarų Europos stilistiką.¹⁰¹

Apibendrinant galima teigti, kad sovietinės okupacijos paveikta sovietmečio ir Vilniaus senamiesčio architektūra turėjo įtakos Lietuvos miestų ir Vilniaus senamiesčio tapatumo sukūrimui. Valdžios diktuojamas naujas gyvenimo būdas, ideologija ir liberalaus pasaulio siekis sukėlė tam tikrą nematomą socialinių ir ekonominių pokyčių virsmą, kuris atsispindėjo ne tik miesto formavime, bet ir bendruomenių gyvenime. Baigiantis sovietmečio laikotarpiui, viešųjų erdvių naudojimas bei jose įgyvendinama veikla pasikeitė į laisvesnę, liberalesnę ir atviresnę pokyčiams.¹⁰² Vilniaus senamiestis turi labai aiškia tapatybę – tai kultūrinės ir architektūrinės sankirtos erdvė, kurioje atsiveria Vilniaus miesto potencialas ir augimas.

---

⁹⁷ Steets, 98, 2019.

⁹⁸ Rėklaitė, 2010, 129.

⁹⁹ Rimkė, 2020.

¹⁰⁰ Mikalienė Živilė, Stalininio laikotarpio Vilnius: sovietinio miesto mito formavimas Patogus ir nepatogus paveldas, 2017, 22-25.

¹⁰¹ Drėmaitė, 2019.

¹⁰² Kęstutis Zaleckis, Brigita Tarnaviciute et. al. *Sustainable Urban Planning: Analysis of Open Public Spaces in Post-Soviet Districts of Lithuanian Cities*, 2018, 128. Žiūrėta 2023 m. kovo 16 d. <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2018~1574797695548/J.04~2018~1574797695548.pdf>

Metodologija

2.1 Pusiau struktūruoti giluminiai interviu

Atsižvelgiant į specifinį tyrimo objektą ir siekiant išnagrinėti Vilniaus senamiesčio tapatumą, tyrimui pasirinktas kokybinis metodas. Šiame skyriuje bus išdėstyta metodologija, pagrindiniai reikalavimai tyrimo dalyviams. Tyrimo metu atlikti pusiau struktūruoti giluminiai interviu; šis metodo pasirinkimas pagrįstinas tuo, kad giluminiai interviu yra naudingi, siekiant gauti platų spektrą informacijos pagal tyrimo temą, o analizuojant architektūros tapatybę labai svarbu gauti informaciją papildančius duomenis. Interviu būdas įvardinamas kaip tikslinga pokalbio rūšis¹⁰³, kurio tikslas – gauti reikiamą informaciją pagal iš anksto suplanuotus klausimus. Interviu, pasirinkti kaip tyrimo pagrindas, leidžia gauti konkrečius apibūdinimus, reikalingus tyrimo klausimui atsakyti, atrasti vyraujančias nuostatas ir reikšmes bei tokiu būdu atskleisti Vilniaus senamiesčio tapatybę. Tyrimo tikslas – išanalizuoti surinktus duomenis ir išsiaiškinti, kokios reikšmės yra priskiriamos Vilniaus senamiesčio architektūrai.

Tyrimo savanoriškai sutiko dalyvauti 15 respondentų, atlikta pusiau struktūruotų giluminių interviu, kurių metu buvo pateikti 22 klausimai apie Vilniaus architektūros supratimus, sampratas ir Vilniaus senamiesčio architektūrą. Prieš tyrimui prasidedant, tiriamieji buvo supažindinti su klausimynu bei tyrimo eiga. Į klausimyną buvo įtrauktos nuotraukos, siekiant sužinoti atsakymus bei nuomones pagal matomą vaizdą. Klausimynas buvo sudarytas remiantis teorinės dalies prielaidomis bei literatūros apžvalga, siekiant išsiaiškinti, kokių duomenų trūksta – pagal tai buvo suformuoti pusiau struktūruoto interviu tipo klausimai. Kai kurie klausimai kito interviu eigoje, tačiau pagrindinis klausimų sąstatas išliko tęstinis beveik su visais tyrimo dalyviais. Kai kurie respondentai turėjo papildomų klausimų apie pastatus ir architektūrą. Visi tyrimo dalyviai interviu metu žodžiu buvo informuoti apie tyrimo etiką ir asmeninių duomenų konfidencialumą, taip pat buvo informuoti, jog asmeniui nesijaučiant patogiai atsakant į klausimą galima jį praleisti.

Kokybinių interviu trukmė truko nuo 15 min. iki 45 min. Iš visų apklaustų informantų 8 yra Vilniaus gyventojai (kilę ne iš Vilniaus); pusė informantų yra gimę ir užaugę Vilniaus mieste: 7 iš Vilniaus, 2 iš Panevėžio, 1 iš Kauno, po 1 respondentą iš Mažeikių, Ukmergės, Telšių, Trakų rajono, Raseinių. Selektyvus respondentų amžius ir gimimo vieta pasirinkti tam, kad informantų atsakymuose pavyktų atrasti ne tik semantines reikšmes – emocijas bei sentimentus, bet ir architektūrai pritaikomas technines reikšmes. Pagrindinis interviu tikslas atskleisti Vilniaus senamiesčio tapatumą, tad atrankos metu buvo siekiama surinkti specifinę informaciją ir išsamiai

---

¹⁰³ Barbara M. Wildemuth, *Applications of Social Research Methods to Questions in Information and Library Science*, 2nd Edition, 2016. p. 250

išanalizuoti gautus duomenis. Visi informantai patvirtino sutikimą dalyvauti interviu žodžiu. Tyrimas buvo vykdomas 2022 m. gruodžio mėn. – 2023 m. balandžio mėn. gyvai ir nuotoliniu būdu, atsižvelgiant į informantų patogumą ir galimybes. Tyrimas atliktas užtikrinant informacijos prisotinimo principą, kurio metu didesnis atliktų interviu skaičius pateiktų didesnę tikimybę suprasti temą iš visų pusių.¹⁰⁴

Informantai buvo atrinkti pagal tam tikrą tiriamąją imtį. Šio tyrimo analizėje imtimi pasirinkta tikslinė ir patogioji informantų atranka – tyrimui surasti reikiamus amžiaus kriterijus bei savybes atitinkantys asmenys. Šių metodų pasirinkimas argumentuojamas tuo, kad jie leidžia greitai gauti reikalingą tyrimui informaciją.¹⁰⁵ Šiame tyrime vienas svarbiausių atrankos kriterijų atrankoje yra amžius bei gimtasis miestas. Kiti, ne ką mažiau aktualūs kriterijai, į kuriuos buvo atsižvelgta atsirenkant tyrime dalyvavusius informantus: gyvenantys Vilniuje šiuo metu, turėti suvokimą sovietinio laikotarpio istorijoje, minimaliai domėtis architektūra, turėti savo suformuotą nuomonę apie Vilniaus architektūrą ir gebėti ją argumentuoti. Renkant tyrimo medžiaga svarbus sugebėjimas palyginti sovietinę architektūrą su ne sovietinę įvardinant tam tikrus bruožus, todėl atrinkti įvairaus amžiaus respondentai iš skirtingų miestų. Pasirinktų informantų amžius svyruoja nuo 22 m. iki 41 m. – visi informantai gimę yra 1982-2000 metų laikotarpyje. Jauniausiam informantui – 22 metai, vyriausiam – 41 metai. Tyrimui pasirinkti dviejų kategorijų informantai: gimę nepriklausomoje Lietuvoje bei gimę okupuotoje Lietuvoje. Šie du laikotarpiai pasirinkti tam, kad informantai galėtų įvertinti architektūrą, remdamiesi asmeniniais išgyvenimais bei galėtų įvardinti politinį laikotarpį atsakinėjant į klausimus apie sovietmečio architektūros etapą. Kadangi tyrime yra kalbama apie architektūrą ir istorinius laikotarpius bei nagrinėjama tapatybė, buvo siekiama į tyrimą įtraukti asmenis, kurie į interviu klausimus galėtų atsakyti iš asmeninės, o ne iš istorinės ar architektūrinės perspektyvos (t.y., nebūtų su šiomis sritimis susijusių specialybių atstovai).

Tyrime užduoti klausimai apie Vilniaus rajonus ir pastatus. Toks pasirinkimas lėmė siekį atrasti atskirtį tarp Vilniaus senamiesčio sovietmečio architektūros ir miegamųjų rajonų architektūros. Klausimyną sudarė klausimai apie Fabijoniškes (1986), Pašilaičius (1987), Justiniškes (1982) – visi šie mikrorajonai statyti panašiu metu pagal įsigaliojusią politinę santvarką ir kuriant naujus gyvenamuosius rajonus. Taip pat paminimi ir senamiestyje esantys pastatai, pavyzdžiui, Tyzenhauzų rūmai, kurie buvo nacionalizuoti 1940 m. (tuo metu prasidėjo sovietinė okupacija, tad miestas pradėjo keistis). Atskirai paminėtinas Lietuvos nacionalinis operos ir baleto teatras, kurio architektūra tapo įvairesne ir masyvesne dėl to, kad užtruko planų tvirtinimas, ir Sporto rūmai, brutalizmo krypties pastatas, iki šiol laikomas vienu Vilniaus simbolių. Visi tyrime paminėti pastatai turi aiškias sąsajas

---

¹⁰⁴ Porta D. Donattela, *Methodological Practices in Social Movement Research*, Oxford University Press, 241, 2014.

¹⁰⁵ Bruce L. Berg, *Qualitative Research Methods for the Social Sciences* California State University, Long Beach Howard Lune, Hunter College, 12, 2017.

su sovietmečio architektūra. Vieni pastatai po Nepriklausomybės atgavimo buvo renovuoti (pvz., Lietuvos Nacionalinis dramos teatras), kiti, pavyzdžiui, Vilniaus sporto rūmai – ne, tad klausimas apie pastatų ateities perspektyvą yra aktualus šiame tyrime, nes padeda suprasti, kokius pastatus tyrimo dalyviai identifikuoja kaip sovietinius.

Visų interviu duomenys buvo perrašyti, sutranskribuoti ir paruošti analizei. Prieš pradėdant analizuoti interviu metu gautus duomenis, jie buvo sukoduoti. Iškodavus interviu metu gauta medžiaga, atsiskleidė reikšmės priskiriamos pastatams. Interviu duomenys atskleidė ir architektūros klasifikavimą į sovietinę architektūrą ir senamiesčio architektūrą: kaip suvokiama sovietmečio architektūra, kokie bruožai ją apibūdina, kaip apibūdinamas Vilniaus senamiestis bei kokias reikšmes informantai pritaiko sovietiniams pastatams esantiems Vilniaus senamiesčio teritorijoje.

2.2 Reikšmių nusakymas remiantis nuotraukomis

Pusiau struktūruotą interviu sudarė 22 atviri klausimai ir 9 Vilniaus pastatų nuotraukos. Tyrimo metu informantų buvo prašoma išreikšti požiūrį į nuotraukose esančius Vilniaus pastatus. Dėl duomenų įvairovės pasirinkti skirtingi Vilniaus pastatai – vieni iš jų lengviau atpažįstami kaip sovietiniai pastatai, iš karto įvardinami sovietiniais, o kiti, priešingai, vizualiai atrodo nedaug paliesti sovietinio architektūros stiliaus. Tyrimo metu respondentams buvo pateiktos pastatų nuotraukos, kuriose buvo pavaizduoti šie sovietmečiu Vilniuje pastatyti pastatai:

- Lietuvos kooperatyvų sąjunga, Gedimino pr. 28. Nuo 1940 m. pastate buvo Lietuvos vartotojų kooperatyvo sąjunga.
- Lietuvos nacionalinis operos ir baleto teatras (toliau: LNOBT) A. Vienuolio g.1. 1974 m. pastatas, suprojektuotas architektės Elenos Nijolės Bučiūtės. Konkursą dėl LNOBT laimėjo nebūdama jokios partijos narė, kas sovietmečio laikais buvo skaitoma neįprastu reiškiniu.¹⁰⁶
- Justiniškių rajonas. Justiniškių mikrorajone esantys gyvenamieji namai pradėti statyti 1982 m.
- Tyzenhauzų rūmai, Trakų g. 17. Pats pastatas yra pastatytas XVI amžiuje ir tais laikais priklausė Lietuvos didikui Albertui Goštautui, tačiau 1790 m. buvo rekonstruotas, o 1940 metais – nacionalizuotas. 1956 metais įvyko namo pertvarka – iš rūmų namas perdarytas į gyvenamuosius butus.
- Lietuvos Nacionalinis dramos teatras, Gedimino pr. 4. Teatras pastatytas 1951 m., 1981 m. buvo rekonstruotas Algimanto ir Vytauto Nasvyčių, taip pat 2022 m. atsidarė po antrosios rekonstrukcijos. Nuo 1993 m. šis teatras yra laikomas architektūros paminklu.

---

¹⁰⁶ Open House Vilnius, Lietuvos Nacionalinis Operos ir Baleto teatras (toliau: LNBOT), 2022.

- Gyvenamasis namas Šv. Stepono gatvėje (buv. Nemuno parduotuvė tarpukariu).
- Mokslininkų namas, Vašingtono g. 1. Pastatą projektavo užsienio architektas – G. Rippanjoleto ir V. Veselovskis. Pastatytas pastatas 1951 metais, jame įkurti gyvenamieji butai su dvigubomis laiptinėmis, erdvėmis aptarnaujančiam personalui (carinių pastatų kryptis).
- Vilniaus oro uostas, Rodūnios kl. 10A. Pagrindinis pastatas, senasis terminalas, buvo pastatytas 1954 m. 1993 m. oro uostas buvo išplėstas, papildomai pastatytas išvykimo terminalas.
- Vilniaus sporto rūmai. Pastatas pradėtas statyti 1965 m., pabaigtas 1971 m. Dar iki dabar šis pastatas yra laikomas vienu Vilniaus miesto simboliu. Pastatą suprojektavo architektas Eduardas Chomlauskas, Henrikas Vytautas Karvelis, Zigmantas Liandzbergis, Jonas Kriukelis ir kiti. Šis pastatas yra brutalizmo pavyzdys. Rūmai talpino 4400 žmonių.

Nuotraukų analizę tyrimuose paaiškina vizualinės etnografijos kryptis, kuri tiria žmones ir jų kultūrą, menus, socialines kultūros bei menų reikšmes.¹⁰⁷ Vizualinėje etnografinėje kryptyje naudojamos nuotraukos, filmai, internete esanti medžiaga (straipsniai, vaizdo įrašai, socialiniai tinklai ir socialinės programėlės). Vaizdas arba, šio tyrimo atveju, nuotraukos, veikia kaip priemonė, kuri leidžia analizuoti požiūrį į visuomenę ir ją supančią aplinką.¹⁰⁸ Nuotraukų naudojimas kokybiniuose tyrimuose reprezentuoja savarankiškus duomenis ir suteikia galimybę informantams suprasti pasaulį iš vaizdo, nekontroliuojant pasaulio vaizdavimo priemonių.¹⁰⁹ Nuotraukos, kaip tyrimo medžiaga, turi tris tikslus: pirmas – nuotraukų panaudojimas tyrime suteikia informantams galimybę perteikti asmeninę ir bendruomeninę perspektyvą atsakant į tyrimo klausimus. Antras – tai skatina dialogą ir įtraukia asmeninę informaciją – nuomonę, kuri gali būti naudinga analizuojant tapatybės klausimus. Trečia – per klausimus ir nuotraukas yra paprasčiau suvokti, kaip šią vizualią informaciją suvokia ta informantų grupė, kuri nekontroliuoja to veiksmo (pavyzdžiui: kaip respondentai atsako į klausimus apie architektūrą ir jos tapatybę, nebūdami architektais ir neturėdami profesinių žinių architektūros srityje).¹¹⁰

2.3. Tyrimo ribotumai

Šis poskyris skirtas refleksijai apie tai, kokie tyrimo duomenys ir žingsniai neatspindėjo žiūrint į tyrimą ir jo rezultatus. Kaip pristatyta skyriaus pradžioje, tyrime buvo pasirinkta tam tikra

¹⁰⁷ Porta D. Donattela, 418.

¹⁰⁸ Bruce L. Berg, 148.

¹⁰⁹ Ten pat, 149.

¹¹⁰ Ten pat, 158.

grupė žmonių, atitinkančių reikiamą amžių, tiesiogiai nesusijusių su architektūros ar statybos sritimis, siekiant išvengti per daug techninių atsakymų (kadangi tyrimo tikslas nurodo, jog yra siekiama gauti reikšmes, identifikuojančias sovietmečio pastatus Vilniaus mieste). Tyrimo metu, pagrindinis siekis buvo atskleisti dabartinį požiūrį į sovietmečio architektūrą, esančią Vilniuje – atsižvelgiant į tyrimo metu gautus rezultatus, Vilniaus sovietmečio architektūra senamiestyje yra vertinama teigiamai, o sovietmečio palikimu vadinamieji miegamieji rajonai – neigiamai. Taigi, tyrimo metu pasikartoja jau žinomi įvardinimai, kurie tyrimą tik papildė jau esančią informaciją, patvirtina esamų reikšmių validumą. Tyrimo rezultatus gali paveikti amžius, gyvenamasis miestas, socialinė aplinka, darbas ir kiti panašaus pobūdžio veiksniai. Šio tyrimo išvadų ribotumas neleidžia užtikrinti įvardintų reikšmių už visą populiacijos dalį, nes šio magistrinio darbo imtyje pasirinkti specifinius kriterijus atitinkantys asmenys. Verta paminėti, kad tyrimo imtyje atsispindi skirtingo amžiaus ir iš skirtingų miestų kilę respondentai, tad tikėtina, kad tyrimo išvados gali reprezentuoti bendrines sovietmečio architektūros tapatumui priskirtas reikšmes.

Tyrimo rezultatų analizė

Šioje tyrimo dalyje analizuojami tyrimo rezultatai, gauti atlikus 15 kokybinių interviu analizę su tyrime sutikusiais dalyvauti informantais, gyvenančiais Vilniaus mieste, kurių amžius svyruoja nuo 23 iki 41 metų. Interviu metu surinkti duomenys teikia informaciją apie Vilniaus senamiesčio ir Vilniaus sovietmečio architektūros reikšmes. Pagrindinis tikslas – išanalizuoti, kokios socialinės reikšmės kuria Vilniaus senamiesčio tapatybę. Analizė buvo atlikta pateikus klausimus iš paruošto klausimyno, kurį sudaro 22 klausimai (įskaitant ir 7 nuotraukas). Interviu metu surinkti duomenys buvo išrašyti, susegmentuoti ir sukoduoti pagal apibūdinimus ir reikšmes, atliepiančius architektūros reikšmes nurodytas teorinėje darbo dalyje. Atlikto tyrimo analizės metu identifiкуotos reikšmės priskiriamos Vilniaus sovietmečio architektūrai ir Vilniaus senamiesčio, kurio tapatybę formuoja tyrimo metu surinktų reikšmių dėsningumas.

Surinktų tyrimo metu duomenų analizė buvo vykdoma remiantis Kvale bei Sanna Talja interviu analizės metodais. S. Talja straipsnyje¹¹¹ teigiama, kad tyrimo dalyvių sampratos priklauso nuo konteksto ir turi tendenciją į pakitimą. Šiuo atveju, naudojantis interviu surinktais duomenimis, siekiama atskleisti, kaip tyrimo dalyviai sukuria naujas reikšmes ir kaip įvardina veiksmų pažinimą. Taikant šį metodą, galima suvokti ne tik tyrimo dalyvį, bet ir jo kultūrinį žvilgsnį į tam tikrus klausimus, tad tai tyrimui suteikia ir sociologinį lygmenį naudingą duomenų analizei. Analizėje remtasi Steinar Kvale interviu analizavimo teorija, kuri apima duomenų interpretavimą ir turinio

---

¹¹¹ Talja Sanna, *Analyzing Qualitative Interview Data: The Discourse Analytic Method*, University of Tampere, 459-461, 1999.

analizę. Viso tyrimo eigoje svarbu atsižvelgti į tyrimo duomenų refleksiją ir paaiškinti gautus duomenis remiantis tyrėjos supratimu ir interpretacijomis¹¹². Kadangi duomenyse svarbu atrasti reikšmes, šie interviu analizės būdai leidžia išsamiai išanalizuoti tyrimo duomenis ir atlikti gilesnę turinio analizę.

3.1 Reikšmių pritaikymas senamiesčio pastatams

Šioje dalyje pristatomos reikšmės, kurias Vilniaus senamiesčiui priskyrė informantai; išanalizuoti duomenys apie požiūrį į senamiestį bei apžvelgta, kaip reprezentuojamas Vilniaus senamiestis bei koks jo identitetas. Šioje dalyje svarbu atsižvelgti į darbo tikslą – ką respondentai įžvelgia pastate ir kodėl jis asocijuojasi su sovietmečiu? Atsižvelgiant į klausimą ir tyrimo dalyvių atsakymus, surastos Vilniaus senamiesčio reikšmės, kurios ir formuoja Vilniaus senamiesčio tapatumą. Remiantis nuotraukose pavaizduotais pastatais, informantai buvo paprašyti nurodyti reikšmes ir ypatybes, kurias jie mato nuotraukose pavaizduotose pastatuose bei pasidalinti, ką nuotraukoje esantys pastatai jiems primena, kokias asociacijas sukelia. Šiuo atveju asmeninis informantų pasakojimas yra tyrimo metodo dėmuo, kuris suteikia nuotraukoms reikšmę: informanto atsakymas sukuria naują reikšmingumą nuotraukoje esančiam pastatui arba papildo jau esantį.

Vilniaus senamiestis – Lietuvos istorinis centras.¹¹³ Šis teiginys atsispindėjo ir teorinėje darbo dalyje tarp suformuluotų prielaidų. Šioje tyrimo dalyje keliamas klausimas – koks yra senamiestis ir kokios reikšmės yra priskiriamos Vilniaus senamiesčiui. Iš surinktų tyrimo duomenų pastebėta, jog Vilniaus senamiestis dažnai yra prilyginamas Vilniaus centrui – atskirtį tarp centro (Gedimino pr.) ir senosios Vilniaus dalies (prasidedant nuo Vilniaus g. link Vokiečių g.) mažina Vilniaus senamiesčio architektūra, kurios bruožai atskleidžia teigiamos erdvės reikšmes. Tyrime atsiskleidė ir senamiesčio, kaip miesto dalies, svarba ir aktualumas. Senamiestis tyrimo dalyvių vertinamas teigiamomis reikšmėmis ir atsakymuose nevengia palyginti senamiesčio su miegamaisiais rajonais, taip suteikiant senamiesčiui privilegiją: „*Atgaiva – jaukus, mielas akiai, savas*“¹¹⁴, „*Labai erdvus, gražus*“¹¹⁵, „*Daug spalvingesnis ir architektūriškai įvairesnis nei miegamieji rajonai*“¹¹⁶, „*Pilnas kultūros paminklų, skirtingų konfesijų maldos namų, itin skirtingų laikotarpių*“.¹¹⁷ Tyrimo metu dažniausiai išskirtos šios senamiesčio reikšmės: jaukus, mielas, gražus, įvairus, istorinis, spalvingas. Atskleistos reikšmės leidžia teigti, kad Vilniaus senamiestis yra vertinamas kaip estetiškai palanki erdvė, kuri sukelia teigiamas emocijas, kur renkasi bendruomenės ir vieta, kuri yra vertinama palankiai. Vilniaus

¹¹² Kvale, Steinar, *Doing Interviews*, SAGE Publications, Ltd, 187-188, 2017.

¹¹³ Unesco.lt, Vilniaus senamiestis.

¹¹⁴ Informantas nr. 15

¹¹⁵ Informantas nr. 2

¹¹⁶ Informantas nr. 4

¹¹⁷ Informantas nr. 5

senamiestis nėra nei istoriškai, nei urbanistiškai nuvertintas, tad galima teigti, kad tai nėra marginalizuota erdvė, o senamiesčio statinių reikšmės nėra priskiriamos sovietinės architektūros bruožams.

Tyrimo dalyviai taip pat pastebi politikos ir valstybingumo palaikymo ryšį su pastatais: „Kiekviena senamiesčio dalis atspindi vis kitą mūsų valstybingumo periodą“¹¹⁸ „Seni pastatai, iš kurių vos ne kiekvienas gali papasakoti įdomią istoriją“¹¹⁹ „Atspindintis įvairius laikotarpius“¹²⁰ – šie duomenys leidžia pastebėti ryšį tarp empirinės ir teorinės dalies, kurioje Vilniaus senamiestis taip pat įvardinamas istoriniu centru ir kultūrų sankirta. Analizuojant senamiesčio pastatų įvertinimą, keliamas klausimas – ar informantai neatkreipia dėmesio į senamiestyje stovinčius sovietmečio pastatus? Šis klausimas diskutuotinas dėl susipriešinančių reikšmių – kai kurie tyrimo dalyviai senamiestį apibūdina kaip Vokiečių ir Pilies gatves, taip apribodami galimybę analizuoti platesnę senamiesčio architektūrą, nes Vilniaus senamiestyje per visą teritoriją yra nemažai pastatų, kurie statyti arba atrenovuoti sovietmečiu, bet atrodo kaip klasicistinio stiliaus pastatai. Senamiesčio architektūra įvardinama kaip puošni, ryškių spalvų – priešingybė sovietmečio architektūrai, kuri apibūdinama kaip pilka, nuobodi ir be puošmenų. Puošnumas – taip pat vienas iš bruožų įvardintas tyrime analizuojant senamiesčio architektūros reikšmes: „<...> gyvas, puošnus bet tuo pačiu ir paprastas“.¹²¹ Tyrimo metu atsiskleidė pastatų, nepaminėtų tyrime, sovietmečio tapatumas, pavyzdžiui, Vilniaus Salomėjos Nėries gimnazija, Šiuolaikinio meno centras, taip pat ir nuo senamiesčio toliau esantys pastatai: Santuokų rūmai, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Lietuvos Respublikos Seimas, Užsienio reikalų ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija. Šie pastatai, statyti sovietmečiu, buvo kelių tyrimo dalyvių įvardinti kaip sovietmečio architektūros pavyzdžiai.

Analizuojant duomenis, buvo kreipiamas dėmesys į senamiesčio kaip erdvės apibrėžimą. Senamiestis įvardintas kaip erdvė, skirta „žmonėms, o ne mašinoms“¹²² ir erdvė, kurioje buriasi bendruomenės: „(Senamiestis) aktyvus ir įdomus – visur daug žmonių, kurie dirba arba ilsisi“.¹²³ Remiantis tyrimu, galima teigti, kad senamiestis veikia kaip bendruomenė ir ją vienijanti erdvė, kuriai vertės ir išskirtinumo sukuria istorinės architektūros apsuptis. Vilniaus senamiestis taip pat įvardinamas kaip išskirtinės architektūros erdvė, kurioje susipina daug architektūros stilių: tai miesto dalis, turinti „ryškią Vakarų architektūrą“¹²⁴, „atspindi visus laikotarpius“¹²⁵. Kiti bruožai, priskirti senamiesčiui: barokinis, savitas, daug kultūros paminklų, daug bažnyčių (sakralus), pilnas ryškių spalvų. Išanalizavus duomenis, pažymima, jog tokie apibūdinimai romantizuoja Vilniaus senamiestį

---

¹¹⁸ Informantas nr. 10

¹¹⁹ Informantas nr. 12

¹²⁰ Informantas nr. 11

¹²¹ Informantas nr. 14

¹²² Informantas nr. 1

¹²³ Informantas nr. 12

¹²⁴ Informantas nr. 2

¹²⁵ Informantas nr. 10

ir nutolina jį nuo bet kokių sąsajų su sovietine architektūra. Apibūdinant Vilniaus senamiestį, informantai paminėjo, kad Vilniuje nemažai barokinės ir neobarokinės architektūros: „*Barokinis, ryškus Vakarų architektūros ir mąstymo kultūros paminklas*“, ¹²⁶ „<...> (*namas Šv. Stepono gatvėje*) *tarsi neobaroko architektūros stiliaus – fasado dekoracijos, dideli langai, centruota simetrija*“¹²⁷. Įvardintas ir Vilniaus išskirtinumas dėl jam priskiriamų kitų šalių architektūros bruožų: „<...> *daug įvairių namų apipavidalinimų, kurių paskirtis tik grožinė, svarbūs pastatai išsiskiria romėniško ar graikiško stiliaus kolonomis*“,¹²⁸ „*Labai stilingas pastatas, toks galėtų būti ir Austrijoje kur nors centre*“¹²⁹ – tad galima teigti, kad Vilniaus senamiestyje esantys pastatai nėra identifikuojami kaip sovietmečio statiniai. Remiantis analize, galima teigti, kad lokacija taip pat turi įtaką nulemiančią pastatų vertinimą. Jeigu pastatai yra miegamuosiuose rajonuose – jiems pritaikomos vienodų ir monolitinių namų reikšmės ir apibūdinimai, o jeigu pastatas yra senamiestyje – jis vertinamas gerokai palankiau ir pozityviau.

Susisteminius tyrimo duomenis nustatyta, kad senamiestis yra vertinamas palankiai ir yra reprezentuojanti Vilnių vertybę. Pasak tyrimo dalyvavusių informantų, Vilniaus senamiestis neturi sovietinės tapatybės. Tai galima argumentuoti architektūros įvairumu, spalvų gausa ir autentiškumu, lyginant su kitais, tyrimo atskleistais ir neparodytais Vilniaus miesto pastatais. Tyrimo metu pastebėta, kad Vilniaus senamiestis yra įvardinamas kaip „jaukus“, tai jam suteikia nesovietinę tapatybę, nes sovietiniai daugiabučiai, mikrorajonai tyrimo metu yra įvardinami kaip neįaukusios erdvės. Tokių rezultatų yra daugiau kaip pusė, šis apibūdinimas – priešingybė tradiciniam sovietinių pastatų apibūdinimui (brutalus, masyvus, pilkas, niūrus) viešojoje erdvėje bei informantų atsakymuose. Dėl architektūrinių žinių trūkumo, kai kurie tyrimo dalyviai įvardino pastatus abstrakčiais parametrais – nors pastatai yra sovietmečio statybos, jie vertinami kaip Vakarų Europos statiniai, dėl to, yra neteisingai įvardinami: „(*Namas Šv. Stepono gatvėje*) *Metaliniai balkonai, apvalus langas pačiame viršuje, raizginiai, akivaizdu, kad ne sovietinis pastatas*,“¹³⁰ „*Namas už kiaušinio šiaip gražus, toks vakarietiškas, gal net prancūziškas galėtų būti*“.¹³¹ Tyrimas parodė, kad senamiesčio pastatai yra romantizuojami, todėl identifikuojami kaip nesovietiniai. Tai lemia bruožai (Lentelė nr. 1) kurie senamiesčiui priskiria nesovietinių pastatų reikšmes, o istorinės miesto dalies reikšmę.

Lentelė nr 1. Senamiesčio apibūdinimai ir reikšmės

Vietos apibūdinimas	Architektūros apibūdinimas	Reikšmė
Erdvus	Daug bažnyčių	Sakralus

¹²⁶ Informantas nr. 6

¹²⁷ Informantas nr. 10

¹²⁸ Informantas nr. 4

¹²⁹ Informantas nr. 3

¹³⁰ Informantas nr. 15

¹³¹ Informantas nr. 3

Žalias	Žaliosios erdvės	Daug gamtos
Skirtas žmonėms	Paminklai	Savas
Spalvingas	Gotikinė	Vakarietiškas
Jaukus	Barokinė	Jaukus
Pilnas kultūros	Romeniško stiliaus puošmenos	Istorinis
Gyvas	Puošnus	Barokinis

1 pav. Tyzenhauzų rūmai Trakų g. 17¹³²

Viename iš tyrimo klausimų respondentų prašoma apibūdinti Tyzenhauzų rūmus (pav. 1), esančius Trakų g. 17, kur susikerta su Vokiečių gatvės. Šie rūmai pastatyti 1790 m., tačiau 1940 m. pastatas nacionalizuotas ir pritaikytas tuometiniams architektūros standartams, atliepiant politinę kryptį (sovietinę okupaciją). Rūmų paskirtis nuo pokario pasikeitė į gyvenamuosius butus. Šis pastatas tyrimo dalyviams pasirodė nesovietinis dėl jo turimų bruožų: „*senovinis, menantis laikus prieš sovietmetį*“¹³³ „*įdomesnio dizaino <...> iš karto prideda spalvos ir emocijos*“¹³⁴ „*nebūčiau pasakęs(-iusi), kad čia sovietmečio laikotarpio, labai jau vakarietiškas atrodo.*“¹³⁵ Pastato išskirtinumas asocijuojasi su Vakarų Europos stiliumi, kuris Lietuvoje dėl politinių represijų atsirado gerokai vėliau, negu XX a. pabaigoje: „*primena tai, ką galima išvysti Vakarų Europos miestuose*“¹³⁶ „*nelietuviškas (Senamiestis), kaip ir visa Vokiečių gatvė, sukuria tokį bendrą Europos stiliaus senamiestį – seną, su daug bažnyčių, unikalų savitumu.*“¹³⁷ Senamiesčio pastatai tyrimo dalyviams

¹³² Tyzenhauzų Rūmai, https://lt.wikipedia.org/wiki/Tyzenhauzų_rūmai.

¹³³ Informantas nr. 2

¹³⁴ Informantas nr. 4

¹³⁵ Informantas nr. 2

¹³⁶ Informantas nr.10

¹³⁷ Informantas nr. 9

asocijuojasi su istoriškumu, o tai – vienas pagrindinių senamiesčių bruožų ir tai, ką buvo bandoma išsaugoti: „*Atrodo, kad pastatas pasakoja istoriją vien į jį žiūrint*“¹³⁸ – remiantis interviu duomenimis, šiam senamiesčio pastatui yra suteikta vakarietiško stiliaus reikšmė, tad šiuo atveju architektūra kuria vakarietišką tapatybę šiam senamiesčio pastatui. Senamiestis kartu yra vertinamas ir iš asmeninės perspektyvos: „*Senamiestis asocijuojasi su jaukumu, savitumu*“¹³⁹, „*<...> pilnas rožinių ir persikinių bažnyčių, siauros gatvės apgultos iš abiejų pusių*“¹⁴⁰. „*Atgaiva – jaukus, mielas akiai, savas. Daug laiko praleista Vilniaus senamiestyje, jo žaliose erdvėse*“¹⁴¹ – šie apibūdinimai neturi nieko bendro su sovietmečio pastatų bruožais ar apibūdinimais, todėl jų reikšmė bendrame architektūros kontekste nėra sovietinė.

Apibendrinant Vilniaus senamiesčio tiriamąją dalį, pastebėta, kad senamiestis yra vertinamas kaip nesovietinis. Papildant, tyrimo dalyviai senamiestyje mato sovietmečio pastatus, tačiau jų tokiais neįvardina, apibūdindami juos moderniais, šiuolaikiniais, naujais. Istorinis kontekstas ir viešojoje erdvėje esantys naratyvai apie Lietuvos istorinį centrą – Vilniaus senamiestį, bažnyčių ir kultūrų erdvė, yra paveikūs ir sukuria Vilniaus senamiesčiui *neliečiamumo*, nes pastatai, esantys senamiestyje, svarbi istorijos dalis ir tautos vertybė. Tyrime Vilnius atsiskleidė kaip Barokinis miestas, nors iš tikrųjų, didžioji dauguma Vilniaus senamiesčio pastatų yra sovietmečio statybos. Tačiau Vilniaus senamiesčio architektūra vertinama teigiamai dėl istorinio konteksto, išskirtinės architektūros, ką pastebėjo ir tyrimo dalyviai.

3.2. Sovietmečio architektūros tapatybė

Šio tyrimo tikslui pasiekti svarbios respondentų įžvalgos ir nuomonė apie juos supančią aplinką ir pastatus. Sociumas nepaliaujamai sąveikauja su politiniais, kultūriniais ir istoriniais faktoriais – mūsų gyvenamojoje aplinkoje vyksta nuolatiniai pokyčiai, kuriems įtaką daro žmogus ir jo veikla. Tyrimo rezultatuose atsiskleidė požiūris į sovietmečio architektūrą Vilniuje ir jos vertinimas.

Pastatai ir miestai gali būti suprantami kaip istorinė vertybė, turistinis objektas; taip pat gali būti vertinami ir sovietmečiu pastatyti pastatai, kurie suvokiami kaip miesto raidos istorijos dalis. Pagal šią metodologiją galima nagrinėti ir architektūrą bei jos pokytį. Autoriaus Bruce L. Berg straipsnyje¹⁴² teigiama, kad pastatas neprivalo fiziškai pasikeisti, kad pasikeistų visuomenės požiūris

---

¹³⁸ Informantas nr. 13

¹³⁹ Informantas nr. 3

¹⁴⁰ Informantas nr. 7

¹⁴¹ Informantas nr. 15

¹⁴² Berg, 12, 2017.

į jį. Šioje dalyje išskirtos pastatų kategorijos iš atliktų interviu.¹⁴³ Teorinėje darbo dalyje teigiama, kad sovietmečio architektūros tapatybė yra susijusi su detalių įtraukimu į to meto statybą.

Respondentai į tyrimo klausimą apie sovietmečio architektūrą atsako nevienareikšmiškai – susikerta skirtingos nuomonės dėl sovietmečio architektūros vertinimo, viena dalis apklaustųjų teigia, kad sovietmečio architektūra yra istorijos dalis ir apie ją atsiliepia neutraliai arba teigiamai, kita dalis atsiliepia neigiamai, nevengia paminėti ir istorinių faktų kaip argumentų, kodėl sovietmečio architektūra primena neigiamą politinės ideologijos laikotarpį. Sovietmečio pastatai taip pat yra vertinami kaip prastos kokybės, o jų pastatymo laikotarpis, remiantis ideologija, skatino vengti kūrybos: „*nes suponuoja terminas prastą kokybę arba sovietinį realizmą*“¹⁴⁴, „*nes nebuvo daug laisvių ir inspiracijų kurti kažką kitokio, negu to meto ideologiją propagavo*“¹⁴⁵.

Remiantis tyrimo dalyvių pateiktais atsakymais ir nagrinėjant sovietinės architektūros sąvoką, iš tyrimo metu gautų atsakymų išaiškėjo sovietinę architektūrą apibūdinantys bruožai. Pirmas iš jų – seni ir vienodi pastatai: „*<...> sena (architektūra) gal? Man bent jau sovietinis asocijuojasi su tokiu pilku pastatu <...> galbūt tie mikrorajonai*“¹⁴⁶, „*Betonas, bet ne toks lygus ir atviras*“¹⁴⁷, „*Ir mikrorajonai visi, nes jie visi vienodi, pilki*“¹⁴⁸. Antra – nyki atmosfera. Tai vienas dažniausiai pasikartojančių apibūdinimų skirtų sovietmečio architektūrai, kurie net siejasi su neigiamomis reikšmėmis. Tyrimo dalyviai nurodė spalvas, formas ir įvardino, kas sukuria neigiamą atmosferą: „*<...> šalta ir pilka blokinė struktūra*“¹⁴⁹, „*Pilka ir niūri architektūra*“¹⁵⁰, „*Sovietinis niekada nebūna jaukus, visi sovietiniai pastatai atrodo labai nejaukūs*“¹⁵¹, „*Ta tamsa irgi primena apie sovietmetį, nes visuose tokiuose pastatuose labai maži langai ir viduje labai tamsu*“¹⁵². Galime teigti, kad pilki tonai ir tamsa yra neigiamas požiūris į sovietinę architektūrą, dėl kurios formuojasi ir sovietmečio architektūros marginalizavimas. Iš duomenų galima spręsti, kad seni, nebūtinai sovietmečiu statyti pastatai asocijuojasi su tamsiais atspalviais, tuo tarpu kitų pastatų naujumas yra siejamas su atsiradusiais dideliais langais, stiklinėmis pastatų struktūromis, šviesiomis spalvomis. Vienas respondentas nurodė, jog sovietinė architektūra asocijuojasi su ugdymo įstaigomis: „*Pilki, betoniniai, masyvus blokai. Aštrus kampai, laiptai. Aiškios linijos. <...> Dar tokių purvinių, kreminių spalvų darželiai vaikų*“¹⁵³, „*<...>betono naudojimas, jokios puošybos, viduje tos pačios*

---

¹⁴³ Ten pat, p. 190

¹⁴⁴ Informantas nr. 6

¹⁴⁵ Informantas nr. 15

¹⁴⁶ Informantas nr. 1

¹⁴⁷ Informantas nr. 12

¹⁴⁸ Informantas nr. 15

¹⁴⁹ Informantas nr. 4

¹⁵⁰ Informantas nr. 7

¹⁵¹ Informantas nr. 13

¹⁵² Informantas nr. 3

¹⁵³ Informantas nr. 2

grindys, akmenukų imitacijos mokyklos sienose ir darželiuose“.¹⁵⁴ Trečia – sovietmečio pastatai yra susiję su ideologija ir politika. Tyrimo dalyviai teigia, jog sovietmečio architektūra labiau nurodo laikotarpį, o ne architektūros stilių. Tai architektūra atsiradusi dėl tam tikrų politinių, socialinę aplinką veikiančių priežasčių: „*Ir su laikotarpiu ir su laikotarpio rezultatu architektūroje. Ir gal net, sakyčiau, su politika*“,¹⁵⁵ o sovietmečio statiniai suvokiami kaip „*Komunistų partijos valdymo laikotarpiu šalyje pastatyti gyvenamieji namai*“.¹⁵⁶

Nors didžioji dalis tyrimo dalyvių įvardino vieną ar kelis senamiestyje esančius sovietmečio pastatus, vienas tyrimo dalyvis(-ė), pasiteiravus, kokius sovietmečio pastatus Vilniaus senamiestyje galėtų įvardinti, nurodė, kad Vilniaus senamiestyje nėra sovietmečio pastatų: „*Nežinau, manau, kad nėra tokių*“¹⁵⁷ – tai leidžia suprasti, kad Vilniaus senamiesčio tapatumas tikrai nėra sovietinis, nes, ieškant ryšio tarp senamiesčio ir miegamųjų rajonų, miegamieji rajonai turi tas reikšmes, kurių senamiesčio pastatai neturi.

Tyrimo analizės metu atsiskleidė ir semantinis ryšys tarp informantų bei nuotraukose pavaizduotų pastatų – keliems informantams tai sukėlė nostalgijos jausmą. Atliekant kokybinį tyrimą, šiuo atveju svarbu ir atsižvelgti į respondentų emociją bei įvardintų reikšmių emociją – pozityvus ar teigiamas sentimentas tyrime taip pat nurodo, kodėl būtent miegamųjų rajonų architektūra yra vertinama neigiamai ir marginalizuojama, priešingai, negu Vilniaus senamiestis. Tyrime įvardinti bruožai reprezentuoja ne tik techninius duomenis, tačiau ir santykį tarp informanto ir pastato. Galima teigti, kad informantų atsakymai apie senamiestį remiasi sentimentu, o atsakymai apie miegamuosius rajonus remiasi pastatų funkcionalumu ir išvaizda. Pavyzdžiui, Vilniaus oro uostas informantams asocijuojasi su kelionėmis ir dominuoja labiau emocinis nei architektūrinis pastato vertinimas: „*Tačiau kadangi čia yra atvykimo terminalas, ši pastato dalis siejasi su atvykimu namo iš kelionės, emociškai neutraliu sugrįžimu į savo realybę.*“¹⁵⁸

Remiantis tyrimo duomenimis, pastatų grupė, kuri identifikuoja sovietmetį, yra miegamieji rajonai. Paprašius įvardinti labiausiai sovietmetį primenančių pastatą, informantai¹⁵⁹ nurodė, jog jiems labiausiai sovietmetį primena Vilniaus Santuokų rūmai. Kitas pastatas, kuris tyrime buvo įvardintas taip pat dažnai – Vilniaus Sporto rūmai. Pastebėta, jog sovietmečiu planuojant naująjį Vilniaus vaizdą didelis dėmesys buvo skirtas pastatams, kurie simbolizuoja svarbius gyvenimo įvykius, pažymi tam tikras ideologines vertybes, tokias kaip išsilavinimas, santuoka, sveikata, darbas. Vilniaus Santuokų rūmai – vieną iš tokių vertybių simboliškai steigiantis, užtvirtinantis pastatas buvo baigtas statyti 1968 m. ant Vilniaus Tauro kalno, vienos svarbiausių Vilniaus miesto erdvių sovietmečiu. Tai buvo

---

¹⁵⁴ Informantas nr. 14

¹⁵⁵ Informantas nr. 14

¹⁵⁶ Informantas nr. 10

¹⁵⁷ Informantas nr. 1

¹⁵⁸ Informantas nr. 12.

¹⁵⁹ Informantas nr. 10,11, 8, 14.

pirmasis tokio pobūdžio pastatas, pastatytas Sovietų Sąjungoje.¹⁶⁰ Tarp paminėtų pastatų taip pat pasikartojo Lietuvos Respublikos Seimo pastatas, Lazdynų, Fabijoniškių, Šeškinės ir kiti miegamieji rajonai: „Šeškinės rajono daugiabučių namai – pastatyti iš monolitinio gelžbetonio, tokių daugiabučių galime pamatyti keliaujant po visas post-sovietines valstybes“.¹⁶¹ Galima teigti, kad informantai asocijuoja miegamuosius rajonus su sovietmečiu – šis atsakymas pasikartojo beveik visuose pokalbiuose su pašnekovais ir išryškino juos kaip ryškiausią sovietmečio architektūros pavyzdį. Remiantis šiais duomenimis teiktina išvada, kad miegamieji rajonai vertinami kaip ryškiausia sovietmečio architektūros reprezentacija. Tai įvardina beveik visi kalbinti respondentai, pavyzdžiui: „Sovietmetį labiausiai primena mikrorajonų blokinis daugiabutis, dėl jo pilkumo, masyvumo ir gryno tik praktinio panaudojimo ir statymo stiliaus“.¹⁶² Įvardinant reikšmes, miegamiesiems rajonams buvo priskirtos šios: liūdna, pilka, brutalu. Taip pat įvardinta, jog sovietmečio architektūra atrodo nuobodžiai, dažnu atveju vienoda: „Labai specifinis pastatų pastatymas vyko tais laikais, viskas buvo labai vienoda“,¹⁶³ „Vilniuje daugiausiai tie mikrorajonai yra labai sovietiniai“. Keli¹⁶⁴ respondentai miegamuosius rajonus vertina per emocinę prizmę: “<...> tas betonas ir pilkumas <...> žiemą – tai labai liūdnai atrodo“.¹⁶⁵ Miegamieji rajonai įvardinami kaip „betono džunglės“¹⁶⁶ ir priskiriami mikrorajono bendruomenės gyvenimui – pažymima remiantis informanto¹⁶⁷ išsireiškimas „savi įstatymai“: „tai betono džunglės, kuriose savi įstatymai. Pilka, nuobodu, depresyvu“,¹⁶⁸ „pilkas, niūrus kaip vasario popietės, slegiantis, neįkvepiantis, depresyvus“.¹⁶⁹

Informantų asmeninis santykis su rajonu turi įtakos jo nuomonei apie jį bei vietovės vertinimui. Informantų, kurie užaugę tyrime nurodytuose rajonuose arba sovietmečio statybos pastatuose, vertinimas yra pozityvesnis, negu informantų neturinčių sąsajų su nurodytais mikrorajonais: „Pilkas – nors atrodo, užaugęs čia, didesnę dalį laiko to nepastebiu, bet kartais sugrįžus iš kelionių, ypač dar jei diena būna be saulės, kokių pasitaiko neretai, susimąstai, kad galbūt per daug čia tos pilkos spalvos“¹⁷⁰. Informantai taip pat tyrime paminėtus sovietinius rajonus: Fabijoniškes ir Pašilaičius nurodė kaip „miegamuosius“, „blokinius“. Iš stipresnių bruožų –

160 Marija Drėmaitė, Vėlyvojo sovietmečio architektūros savitumai, MO Muziejus, 2022. Žiūrėta 2023 m. balandžio 27 d. <http://www.mmcentras.lt/kulturos-istorija/kulturos-istorija/architektura/19701979-lietuviskoji-architekturos-mokykla-triumfo-metai/velyvojo-sovietmecio-architekturiniai-savitumai/78543>

161 Informantas nr. 11

162 Informantas nr. 3

163 Informantas nr. 1

164 Informantas nr. 7

165 Informantas nr. 1

166 Informantas nr. 3, 8, 15

167 Informantas nr. 8

168 Informantas nr. 8

169 Informantas nr. 10

170 Informantas nr. 12

depresyvus, slegiantis, neįkvepiantis; šie bruožai parodo, jog šių rajonų architektūra yra vertinama neigiamai. Pastebėta, kad Pašilaičiai įvardinti naujais: „Nemažai žalumos, medžių alėjos, įdomus išplanavimas žiedais. <...> Pašilaičiai iš tų visų, Justiniškių, Fabijoniškių, Karoliniškių, atrodo žaliausias ir gyviausias, sakyčiau“¹⁷¹, „Šiek tiek atnaujintas ir naujesnis, negu Fabijoniškės“,¹⁷² „Naujas, neišsiskiriantis, nuo miesto nutolęs gyvenamasis rajonas“.¹⁷³ Pašilaičiai, nors įvertinti ir kaip sovietmečio dalis, visgi, priešingai negu Justiniškės ir Fabijoniškės, apibūdinti pozityviau. Daroma prielaida, jog tam poveikio turi žaluma, architektūros įvairovė, daugiau spalvų, įdomesnės konstrukcijos (pavyzdžiui, kotedžai).

Atsižvelgiant į istorinį kontekstą, sovietmetis retai asocijuojasi su teigiamais dalykais, tačiau, kalbant apie pastatus, šiame tyrime informantams to laikmečio statyba sukelia prisiminimus, kurie, remiantis asmeniniais išgyvenimais, neturi negatyvios konotacijos. Analizuojant informantų atsakymus išryškėjo, kad sovietiniai pastatai sukelia sentimentus apie praėjusius išgyvenimus ir praeitį: „visi tie (miegamieji) rajonai man primena sovietinį laikotarpį. Lenino skulptūra irgi primena sovietmetį, kuri seniau buvo Lukiškių aikštėje <...> praeini ir supranti, kad įdomiais laikais gyveni“.

¹⁷⁴ Priešingai negu miegamieji rajonai ir Vilniaus oro uosto pastatas, kuris vertinamas ir sentimentalai: „<...> patinka, bet labai sentimentalus pastatas – daugiau kelių emocijų“¹⁷⁵, ir su nuoboduliu ir negiamu naratyvu: „Pilkas, nuobodus <...> sakyčiau, čia vienas nuobodžiausių pastatų Vilniuje“¹⁷⁶, „pastatas toks apie nieką ir atrodo, be jokios idėjos“.¹⁷⁷

Tai kartu ir patvirtina teiginį, jog miegamųjų rajonų architektūra yra sovietinė dėl tam tikrų reikšmių – spalvų, sukeliančių emocijų. Lentelėje pateikti bruožai ir reikšmės, pasikartojusios tyrime dažniausiai. Šios reikšmės leidžia suprasti, kaip įvardinta sovietmečio architektūra ir kokie bruožai padeda ją identifikuoti.

Lentelė nr 2. Bruožai priskiriami sovietinei architektūrai

Sovietinė architektūra-bruožai	Spalvos/bruožai	Reikšmė
Brutalizmas	Pilka	Tamsu
Betonas	Pastelinės spalvos (rožinė, mėlyna, žalia)	Liūdna
Sena	Purvina rožinė	Nejauku

¹⁷¹ Informantas nr. 14

¹⁷² Informantas nr. 3

¹⁷³ Informantas nr. 13

¹⁷⁴ Informantas nr. 11

¹⁷⁵ Informantas nr. 3

¹⁷⁶ Informantas nr. 15

¹⁷⁷ Informantas nr. 11

Masyvumas	Akmenų atitiktens grindis	Betonizmas
Daugiabučiai namai (“betono džunglės”)	Tamsios ir liūdnos spalvos	Vienalytiška

Apibendrinant pažymima, jog sovietmetį labiausiai primena miegamieji rajonai. Tą sudaro miegamųjų rajonų visuma – spalvos, formos, jų bendruomenės ir atmosfera, o ją kuria pastatai esantys aplink. Atsikleidė ir tyrimo dalyvių emocijos nagrinėjant pastatų bruožus, tačiau pagrinde tyrime dominavo konkretūs, įvardiniai apsakymai apibūdinantys sovietmečio pastatų bruožus, leidžiančius identifikuoti pastatų tapatybes. Duomenys parodė, kad sovietmečio tapatybės sandarą sudaro miegamieji rajonai ir jų bruožai. Miegamųjų rajonų palyginimas su senamiesčiu yra ganėtinai paradoksalus, tačiau būtent palyginime atsikleidžia sovietmečio pastatų esančių senamiestyje tapatumas bei jų įvardinimas. Turint du skirtingus, to paties laikmečio pastatus, galime įvertinti kokius skirtingus įvardžius jie suformuoja skirtingiems laikotarpiams priskiriamais. Didelis skirtumas atsiskleidžia tarp tyrime pavaizduotų pastatų, kurie yra statyti sovietmečiu, bet jų istorinis kontekstas ir bruožai sukuria „nesovietinių“ pastatų reikšmes. Pagrindinė priežastis, tai estetika, bendras vaizdas, pastato kokybė, spalva. Galima teigti, kad pastato lokacija turi įtaką pastato vertinimui. Mikrorajonų pastatai tyrimo eigoje iš karto vertinami neigiamai, apie senamiesčio pastatus tyrimo dalyviai galvojo ilgiau, rinko tinkamus žodžius, kuriais galėtų apibūdinti sovietmečio architektūrą centrinėje miesto dalyje.

3.3. Sovietmečio architektūros ateities perspektyva

Paskutinis tyrimo klausimas užduotas siekiant išsiaiškinti, kaip informantai mato sovietinės architektūros ateitį ir koks yra galimas sovietmečiu iškilusių pastatų likimas. Šiuo metu sovietmečio architektūra veikia kaip istorinės atminties forma: ji primena apie vyravusią politinę santvarką, architektūros tendencijas ir valdžios poreikius suvienodinti visus okupuotus miestus. Nagrinėjant klausimą apie sovietmečio architektūros ateitį ir kaip pavyzdį paminint sovietinių pastatų griovimą bei naikinimą, informantai iškėlė klausimą, jog ne tik miegamieji rajonai yra erdvė, kuri reikalauja pokyčių ir modernių sprendimų.

Analizuojant duomenis atsiskleidė kitų rajonų kontrastai, kuriame medinių namų kvartalus keičia stikliniai, modernūs verslo kvartalai ir nauji gyvenamųjų namų rajonai. Kartu atsiskleidė ir tai, jog sovietmečio pastatai – mūsų istorijos dalis, tad jų naikinimas identiteto neatkurtų, o dalį jo pašalintų: „*Tai dalis mūsų istorijos (sovietmečio pastatai), bet man netrukdo. Labiau neramina Šnipiškių vienkiemiai miesto centre*”.¹⁷⁸ Miegamųjų rajonų marginalizavimas, pastebėta, vis dar yra

¹⁷⁸ Informantas nr. 8

aktualus klausimas visuomenėje, sukeliantis daugiausiai neigiamų nuomonių apie jų griovimą: „<...> paminėčiau tuos mikrorajonus – dėl savo spalvų ir stiliaus jie visi atrodo pasenę, nerenovuoti“.¹⁷⁹ Remiantis duomenimis, naujai iškylančius stiklinius ir erdvius pastatus galime vadinti nauja architektūra, o pilkus, vienodus ir monolitinius pastatus – sena.¹⁸⁰ Nors daugiabučiai yra marginalizuojami ir vertinami neigiamai, kai kurie tyrimo dalyviai neneigia, jog tai yra Vilniaus bendro miesto identiteto dalis: „*Daugybė sovietmečiu statytų pastatų išties neturi nei didelės architektūrinės vertės, nei potencialo ilgaamžiškumui (pvz., didelė dalis daugiabučių), tačiau nemažai jų taip pat jau yra įsilieję į miesto istorinio vaizdo audinį ir tapę jo savitomis dalimis.*“¹⁸¹

Kaip yra teigiama Vaido Petrulio straipsnyje, ankstesnės architektūros formos bei stiliai yra natūrali ir visuomenės palaikoma norma. Tačiau to negalime pasakyti apie sovietinę architektūrą:¹⁸² „*svarbu nepasiduoti nei praeities sentimentams, nei betodariškam norui su žeme sulyginti visą, kas pastatyta okupacijos laikotarpiu*“¹⁸³. Taip siekiama rasti konsensuą tarp praeities ir dabarties konceptualizavimo kūrimo ir naikinimo, nors kitus pastatus yra siekiama palikti ir išsaugoti: „<...> *Sporto rūmai turėtų likti kaip istorinis paminklas, istorinę vertę turintis amžininkas. Tokie pastatai atskleidžia svarbą mūsų istorijos dalyje. Būtent tai suteikia Vilniui išskirtinumą, lyginant su kitais vakarų Europos miestais <...> tokie pastatai formuoja mūsų identitetą*“¹⁸⁴. Kiti pastatai yra įvardinami kaip identiteto formuotojai ne tik Lietuvos, bet ir Europos lygmeniu. Iš to galima teigti, kad Vilniaus architektūra turi istorinį ir unikalų stilių, kuris pritraukia daug turistinio dėmesio ir yra įdomus užsieniečiams: „*Būtent tai (istorija) suteikia Vilniui išskirtinumą, lyginant su kitais vakarų Europos miestais. Tai pritraukia turistus ir formuoja mūsų identitetą*“.¹⁸⁵

Žinių ir informacijos kiekis apie sovietmečio architektūrą taip pat gali turėti įtakos atsakymams apie ateities perspektyvą, kuomet analizuojami sovietmečio pastatai. Vyrauja susipriešinantys diskursai, dalis informantų teigia, kad sovietmečio pastatai yra istorijos dalis ir jie turi likti: „<...> *Sporto rūmai turėtų likti kaip istorinis paminklas, istorinę vertę turintis amžininkas*“¹⁸⁶, „*Labai įdomus ir gražus pastatas <...> suprantu, kad jis statytas sovietiniais laikais. <...> Jį galėtų renovuoti ir jis galėtų visai kitoks tapti*“.¹⁸⁷ Teigtina, kad renovacijos padėtų pakeisti pastatų reikšmę šiuolaikiniame kontekste iš sovietinės į modernią, ideologiškai pritaikytą šių dienų visuomenės poreikiams.

---

¹⁷⁹ Informantas nr. 3

¹⁸⁰ Mikalienė 2017.

¹³⁷Petrulis, Vaidas, *Sovietmečio palikimas kaip etinis imperatyvas šiuolaikinei Lietuvos architektūrai*, 2006.

¹⁸¹ Informantas nr. 5

¹⁸³ Informantas nr. 5

¹⁸⁴ Informantas nr. 5

¹⁸⁵ Informantas nr. 10

¹⁸⁶ Informantas nr. 10

¹⁸⁷ Informantas nr. 3

Vis dar mieste stovintys sovietmečio pastatai kuria sovietmečio tapatybę. Galima teigti, kol pastatai bus, tol jie kurs sovietmečio architektūros tapatumą. Remiantis analize, tyrimo dalyviai įvardino, kad kai kurie pastatai galėtų būti nugriauti, kaip neatitinkantys funkcionalumo ar ideologijos standartų, nes primena praeitį. Tyrimo dalyviai teigia, tam tikri sovietmečio pastatai turi būti nugriauti, nes tai senas sovietmečio pastatas: „*Bet kai kurie geriau būtų nugriauti – Santuokų rūmai, Sporto rūmai. <...> Nes jie seni ir primena sovietinį laikotarpį. Tai praeitis*“.¹⁸⁸ Vilniaus sporto rūmai tyrimo dalyvių paminėti dažnai, ir būtent šis pastatas apibūdinamas neigiama nuomone apie jo ateities perspektyvą miesto kontekste. Šiuo metu pastatas neatlieka jokios funkcijos. Tą pastebi ir tyrimo dalyviai įvardindami, jog pastato nugriovimas yra išeitis atsikratyti sovietinio naratyvo: „*Sporto rūmai – man tai yra sovietinė reprezentacija ir baimė griauti pastatą, kurį supa labai neigiamos nuomonės*“¹⁸⁹, „*<...>jis neatlieka jokios funkcijos šiuo metu ir yra, kiek žinau, avarinės būklės, tad jo buvimas čia gal net primena senus laikus, tarsi bandoma išsaugoti tai, ko nebėra*“¹⁹⁰ Svarbu paminėti ir istorinį nuovokumą, kas leidžia suprasti, jog pastato lokacija ir jo istorija taip pat turi reikšmę pastato vertinimui „*<...>šalia buvo sunaikintos žydų kapinės – irgi skandalas, o dar tie Sporto rūmai, manau, juos nugriauti reikėtų*“.¹⁹¹ Neigiama nuomonė apie pastatą taip pat turi įtakos atsakymo analizei ir reikšmių formavimui. Tyrime pastebėta, kad ne visi senamiesčio pastatai tyrimo dalyviams asocijuojasi su teigiamomis reikšmėmis.

Tyrime atsiskleidė ir galima problema apie visuomenės ryšį su pastatais, esančiais Vilniaus mieste. Čia svarbus žinojimo parametras, kurį turint pastatai yra vertinami giliau ir konkrečiau, nei neturint žinių apie pastato ar miesto istoriją. „*<...> visuomenė galėtų turėti artimesnį santykį su sovietmečio pastatais, jeigu daugiau apie juos žinotų. Juk nemaža dalis jų buvo projektuota ne abstrakčių "sovietų", o talentingų lietuvių architektų, kurie patirties sėmėsi ne tik iš SSRS, bet ir Vakarų, ypač Skandinavijos.*“¹⁹² Pastebėta, kad tyrimo dalyviai atkreipė dėmesį, jog nėra kalbama apie sovietmečio pastatus, kuriuos sukūrė patys lietuvių architektai, kūrę Vilniaus miestą bei prisidėjo prie jo plėtos. Sovietmečio laikotarpiu Vilniaus miestą kūrė ne tik rusų, bet ir lietuvių, lenkų ir kitų šalių architektai, tad vertinti sovietmečio architektūrą vienalytiškai irgi nėra tikslinga.

Tyrimo duomenys atskleidė tolimesnį sovietmečio architektūros naratyvą. Sovietmečio architektūros perspektyva vertinama dvilypiai – vienus pastatus griauti, nors jie ir galėtų būti atnaujinti, kitus išsaugoti, jeigu tai atliepia į tautines vertybes ir svarbą : „*<...> kalbant apie jų tolimesnį likimą labai svarbu įvairiapusiškai reflektuoti istorinę atmintį, nepasiduoti nei sentimentams, nei beatodairiškai norui su žeme sulyginti visa, kas pastatyta okupacijos*

---

¹⁸⁸ Informantas nr. 14

¹⁸⁹ Informantas nr. 15

¹⁹⁰ Informantas nr. ten pat.

¹⁹¹ Informantas nr. Ten pat.

¹⁹² Informantas nr. 12

laikotarpiu“.¹⁹³ Pastatai taip pat yra įvardinami kaip istorijos dalis: „<...> dauguma pastatų yra istorinės vertės, mūsų istorijos dalis, o jos naikinti nereikia“.¹⁹⁴ Sovietmečio pastatų griovimas reikštų istorinio laikotarpio neigimą ir bandymą ištrinti jį, tačiau kartu pastebėta, kad funkcijų neatliekantys pastatai turėtų būti pašalinti: „Manau, vytis istoriją beprasmiška, reikia kurti naujas erdves ir atgaivinti miestą. Nėra nieko blogiau negu nefunkcionalūs pastatai užimantys arus žemių ir be jokios vertybinės naudos“¹⁹⁵. Net jeigu pastatai yra istorijos dalis, tam tikri pastatai per daug siejami su praeities palikimu ir turi neigiamą naratyvą. Siekiant to išvengti, tyrime atsiskleidė, kokios perspektyvos nusimato sovietmečio pastatams, vis dar išlikusiems sostinės gatvėse, tačiau nuspręsti tai yra sunku, nes nėra pakankamai duomenų, kaip sovietmečio architektūros renovacijos paveiks bendrą miesto vaizdą. Tyrimo rezultatai išryškino, jog pastatų ateities perspektyva taip pat priklauso nuo pastato būklės ir platesnio urbanistinio peizažo vizijos: „<...> griauti ar negriauti pastatą, taip pat priklauso nuo pastato būsenos bei architektūros bendro vaizdo, kurį norimą reprezentuoti dabar ar ateityje, pvz., senamiesčio“¹⁹⁶, „Kaip matyti iš jau atliktų tokių darbų, toks sprendimas (daugiabučių griovimas) eliminuoja betono pilkumą ir šaltumą, prideda emocijas, modernumo ir šviesumo mikrorajonams“,¹⁹⁷ „Nekokybiškus Karoliniškių, Fabijoniškių daugiabučius – griauti“.¹⁹⁸

Apibendrinant informantų atsakymus galima teigti, kad individualios patirtys, socialiniai vaidmenys, žinios apie architektūrą formuoja požiūrį į architektūros kūrinius ir daro poveikį jų analizei – tokie pastatai yra matomi pro individualią prizmę, neatsiejami nuo emocijų ir sentimentų, o jų ateities perspektyvos klausimas siejasi su asmeniniu požiūriu į ideologijos įtaką esamiems pastatams. Ideologija efektyviai ir kryptingai išnaudojo savo galias siekiant įsitvirtinti architektūroje. Tą mato ir tyrimo dalyviai, nevienareikšmiškai vertindami sovietmečiu pastatytų pastatų ateitį. Pastebėta, kad miegamieji rajonai, labiausiai primenantys sovietmetį, turėtų būti griaujami. Taip pat ir nenaudojami, nefunkcionalūs pastatai, nes jie simbolizuoja sovietmečio laikotarpį ir klaidingai identifikuoja Vilniaus tapatumą. Sovietmečio pastatų atsisakymas simbolizuotų naujos architektūros pradžią – mažiau tautinėmis vertybėmis grįstą, tačiau nebe sovietišką, o tai padėtų panaikinti sovietmečio bruožus, kurie vis dar laikomi tautiniu paveldu ir asocijuojasi su Vilniaus centre esančiais pastatais. Nors Vilniuje gausu sovietmečiu statytų pastatų, pagrindiniai šalies pastatai simbolizuojantys tautiškumą turėtų būti atnaujinti. Tyrime ne karto nepaminėta LR Prezidentūros pastatas, nors daug kartu paminėtas LR Seimas, tad pagrindinės šalies institucijos neturėtų reprezentuoti sovietmečio bruožų, nes tai priešinasi dabartinei tvarkai ir trukdo naujos tapatybės kūrimui.

---

¹⁹³ Informantas nr. 6

¹⁹⁴ Informantas nr. 9

¹⁹⁵ Informantas nr. 15

¹⁹⁶ Informantas nr. 11

¹⁹⁷ Informantas nr. 4

¹⁹⁸ Informantas nr. 13

Išvados

Remiantis tyrimo tikslu – išanalizuoti, kokios socialinės reikšmės kuria Vilniaus senamiestyje esančios architektūros tapatumą – šiame darbe nagrinėti kokybiniai pusiau struktūruoti interviu duomenys bei buvo pateiktos sovietmečio architektūros senamiestyje reikšmės ir senamiesčio sovietmečio architektūros suvokimas. Sovietmečio architektūra – Lietuvos architektūros ir tapatybės dalis. Teorinėje darbo dalyje išryškėjo tyrimo prielaidos, kurios buvo tikrinamos tyrime: Lietuvos sovietinės architektūros tapatybė formuojama sovietinių ir tautinių patirčių fono, kuris nuolat kinta ir idealizuotas Vilniaus senamiesčio sovietmečio architektūros suvokimas. Siekiant suprasti sovietmečio architektūros suvokimą, keliamas pagrindinis tyrimo klausimas – **kaip yra suvokiama Vilniaus senamiesčio sovietmečio architektūra (1940-1990 m.)?** Išanalizavus 15 surinktų interviu su Vilniuje gyvenančiais tyrimo dalyviais atskleistos reikšmės, kurios yra priskiriamos Vilniaus senamiesčiui bei sovietmečio architektūrai Vilniuje. Išanalizavus visus tyrimo duomenis, išryškėjo šios išvados:

- Darbe atsiskleidė, jog architektūra yra veikiamą lygiagrečiai jos egzistuojančių socialinių veiksnių – ideologijos, visuomenės, politikos. Architektūra – gyvas organizmas, kurio reikšmė ir tapatumas nuolat kinta sąveikaujant su socialine aplinka. Būtent šios socialinės reikšmės kuria Vilniaus senamiestyje esančios sovietmečio architektūros tapatumą. Teorinėje darbo dalyje suformuotos architektūros tapatybės konstravimo prielaidos atspindi architektūros vaidmenį socialiniame pasaulyje. Darbe pasitvirtino teorinė prielaida, kad architektūra veikia kaip tapatybinė praktika, kuri padeda suvokti architektūrą įvardinant jos reikšmes. Kaip atskleidė tyrimas, architektūros suvokimas priklauso nuo socialinės aplinkos, visuomenės ir politikos.
- Senamiesčio architektūra neturi sovietmečio tapatybės. Remiantis atliktu tyrimu, senamiestyje esanti sovietmečio architektūra suvokiama kaip barokinė ir vakarietiška, neakcentuojant jos ryšių su sovietiniu periodu, tačiau išryškinant jos vertę ir unikalumą tiek architektūros, tiek erdvės prasme. Vadovaujantis atlikta analize, senamiesčio teritorinės ribos yra suprantamos siauriau nei jos yra apibrėžiamos oficialiai – senamiestis suvokiamas kaip Vilniaus miesto dalis tarp Pilies ir Vokiečių gatvių, kuriame beveik nėra sovietmečio pastatų. Tyrimas parodė, kad senamiesčio pastatai yra romantizuojami ir idealizuojami bei lyginami su Vakarų Europos (Prancūzijos, Austrijos) pastatais, ignoruojant tikrąją senamiestyje stovinčių pastatų kilmę ir reikšmę, todėl galima teigti, kad senamiesčio sovietmečio architektūra yra suvokiama kaip vakarietiška, kultūras suvienijanti istorinė erdvė.
- Miegamieji rajonai – sovietinio tapatumo atspindys. Didžioji dauguma tyrimo dalyvių sovietmečio architektūrą supranta kaip miegamųjų rajonų daugiabučius ir jų vienodumą.

Miegamieji rajonai konstruoja sovietmečio architektūros tapatybę, nes jų reikšmės atitinka sovietmečio pastato suvokimą. Galima teigti, kad miegamieji rajonai marginalizuojami, priešingai, negu Vilniaus senamiestis, kuris įvardinamas kaip istorinė vertybė.

- Nefunkcionalius sovietmečio pastatus reikėtų griauti kaip relikтус, menančius sovietmečio laikotarpį Lietuvoje. Sovietmečio tapatumas pastatuose išliks tol, kol išliks pastatų istorinė atmintis reprezentuojanti sovietmetį. Remiantis tyrimo analize, sovietmečio pastatus reikia griauti taip siekiant ištrinti sovietmečio tapatybę konstruojama esamais Vilniuje pastatais, užleidžiant vietą naujiems statiniams ir naujoms reikšmėms. Išskirtiniai pastatai, reprezentuojantys svarbius istorinius įvykius todėl turėtų būti saugomi arba atnaujinti, tačiau didžioji dalis sovietmečio pastatų atspindi sovietmetį, neatlieka jokių funkcijų, bet veikia kaip reikšmingos istorinės atminties forma, be kurios nebūtų ir garsiausių Lietuvos architektų darbų bandant išsaugoti tautiškumą Vilniaus miesto architektūroje.

Literatūros sąrašas

Šaltiniai:

1. Delfi.lt, Kaip sovietai nemokėsiškai „rekonstravo“ Vilnių: nušluoti ištisi senamiesčio kvartalai, 2015. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d. <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/kaip-sovietai-nemoksiskai-rekonstravo-vilniu-nusluoti-istisi-senamiescio-kvartalai.d?id=68567562>
2. Delfi.lt, Prestižinę sostinės dalį ėmė valyti nuo sovietinio palikimo, 2018. Žiūrėta 2023 m. sausio 3 d. <https://www.delfi.lt/bustas/nt-rinka/prestizine-sostines-dali-eme-valyti-nuo-sovietinio-palikimo.d?id=77082651>
3. Delfi.lt, Vilnius ėmėsi sovietmečio mikrorajonų atnaujinimo: kurie bus pirmieji ir kiek tai kainuos, 2021. Žiūrėta 2023 m. sausio 3 d. <https://www.delfi.lt/bustas/rajonai/vilnius-emesi-sovietmecio-mikrorajonu-atnaujinimo-kurie-bus-pirmieji-ir-kiek-tai-kainuos.d?id=86534469>
4. Lietuvos Rytas, Sovietmečių statytus daugiabučius Lietuvoje visgi teks griauti: ekspertas pateikė svarbiausias priežastis, 2022. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 4 d. <https://www.lrytas.lt/bustas/nekilnojamasis-turtas/2022/06/15/news/sovietmeciu-statytus-daugiabucius-lietuvoje-visgi-teks-griauti-ekspertas-pateike-svarbiausias-priezastis-23674999>
5. LRT.LT Entuziastingai sutikta sovietinės simbolikos iškėlimo idėja sulaukė kritikos: karas – blogiausias laikas paminklams griauti, 2022. Žiūrėta 2023 m. sausio 4 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1667529/entuziastingai-sutikta-sovietines-simbolikos-iskelimo-ideja-sulauke-kritikos-karas-blogiausias-laikas-paminklams-griauti>
6. LRT.lt, Ministras siūlo griauti Vilniaus oro uosto centrinių pastatų: laiptai ištrupėję, sienos skilinėja, stogas griūva, 2021. Žiūrėta 2023 m. sausio 4 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1499861/ministras-siulo-griauti-vilniaus-oro-uosto-centrini-pastata-laiptai-istrupeje-sienos-skilineja-stogas-griuva>
7. LRT.LT, *Vilniaus Antakalnio kapinėse nukeltos sovietinės skulptūros*, 2022. Žiūrėta 2023 m. vasario 19 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1840814/vilniaus-antakalnio-kapinese-nukeltos-sovietines-skulpturos>
8. LRT.LT, Zigmantas Vitkus, Apie sovietinio mikrorajonų egzistavimą, stigmatizavimą ir jo įveikimą, 2022. Žiūrėta 2023 m. sausio 20 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/1778649/zigmas-vitkus-apie-sovietiniu-mikrorajonu-egzotizavima-stigmatizavima-ir-jo-iveika>
9. Structum.lt, Kaunas siekia UNESCO pripažinimo dėl modernizmo architektūros, 2020. Žiūrėta 2023 m. sausio 18 d. <https://structum.lt/straipsnis/kaunas-siekia-unesco-pripazinimo-del-modernizmo-architekturos/>
10. Open House Vilnius, Nacionalinis operos ir baleto teatras, 2022. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 10 d. <https://www.openhousevilnius.lt/2022/programa/lietuvos-nacionalinis-operos-ir-baleto-teatras/>

Literatūra:

1. Antanavičiūtė, Rasa, *Menas ir politika*, leidykla Lapas, 51, 58, 268, 283, 294-334, 2019.
2. Armstrong EA, Crag S, *Movements and memory: The making of the stonewall myth*. *American Sociological Review* 71, 2006, 724–751. Žiūrėta 2023 m. vasario 10 d. <https://www.jstor.org/stable/25472425>
3. Barbara M. Wildemuth, *Applications of Social Research Methods to Questions in Information and Library Science*, 2nd Edition, 2016, 250. Žiūrėta 2023 m. kovo 19 d. https://books.google.lt/books?hl=fr&lr=&id=uv98DQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA248&dq=research+methodology+for+interviews&ots=VVRKHaN2bj&sig=Sws_YZUVv8McV-tEQIMapjGnmD4&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
4. Bruce L. Berg, *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. California State University, Long Beach, Howard Lune, Hunter College, 12-13, 148, 149, 158, 2017, Žiūrėta 2023 m. balandžio 14 d. <http://law.gtu.ge/wp-content/uploads/2017/02/Berg-B.-Lune-H.-2012.-Qualitative-Research-Methods-for-the-Social-Sciences.pdf>
5. Butvilaitė, Rasa, *Vilnius 1919-1939 m. metais: naujo architektūrinio tapatumo kūrimas*, Vilniaus dailės akademija. Žiūrėta 2023 m. vasario 10 d. <https://leidykla.vda.lt/Files/file/Acta_94/Acta_94_Butvilaite.pdf>
6. Chruščiovkė, Žodynas.lt, 2022.
7. Davoliūtė, Violeta, *Making and breaking of Soviet Lithuania*, 1, 5-6. 2013. Žiūrėta 2023 m. vasario 11 d. <<https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315882628/making-breaking-soviet-lithuania-violeta-davoliute>>
8. Delitz Heike, *Architectural Modes of Collective Existence: Architectural Sociology as a Comparative Social Theory*, 2018, 38-46. Žiūrėta 2023 m. kovo 15 d. <<https://doi.org/10.1177/1749975517718435>>
9. Drėmaitė, Marija, „Optimizmo architektūra: Kauno fenomenas 1918-1940“, 2018, 20-24.
10. Drėmaitė, Marija, *Šiaurės modernizmo įtaka „lietuviškajai architektūros mokyklai“ 1959–1969 m.*“, *Menotyra* 4:308-328, 2011, 309-314. Žiūrėta 2023 m. vasario 17 d. <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367179166285/J.04~2011~1367179166285.pdf>
11. Drėmaitė, Marija, *Vėlyvojo sovietmečio architektūros savitumai*, *MO Muziejus*, 2022. Žiūrėta 2023 m. balandžio 27 d. <http://www.mmcentras.lt/kulturos-istorija/kulturos-istorija/architektura/19701979-lietuviskoji-architekturos-mokykla-triumfo-metai-velyvojo-sovietmecio-architekturiniai-savitumai/78543>

12. Grunskis, Tomas, „*Tik Edukacija Vilnių pavers moderniu Europos didmiesčiu*“, 2018. Žiūrėta 2023 m. kovo 1 d. <<https://www.bernardinai.lt/2018-07-18-architektas-t-grunskis-tik-edukacija-vilniu-pavers-moderniu-europos-didmiesciu/>>
13. Gutman Robert, *The American Sociologist*, Nov., 1975, Vol. 10, No. 4 (Nov., 1975), 219-228. Žiūrėta 2023 m. kovo 1 d. <<https://www.jstor.org/stable/27702195>>
14. Humphrey, Caroline, „*Ideology in infrastructure: architecture and soviet imagination*“, *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 40, 2005, 11: 39-58. Žiūrėta 2023 m. gegužės 2 d. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9655.2005.00225.x>
15. Janušauskaitė, Viltė, *Chirurginė operacija neišvengiama. Pirmasis Vilniaus senamiesčio kvartalo rekonstrukcijos projektas*, Bernardinai.lt, 2019. Žiūrėta 2023 m. kovo 24 d. <https://www.bernardinai.lt/2019-12-30-chirurgine-operacija-neisvengiama-pirmasis-vilniaus-senamiescio-kvartalo-rekonstrukcijos-projektas/>
16. Janušauskaitė, Viltė, *Lietuvos senamiesčių apsauga sovietmečiu – (ne)sėkmės istorija?*, 2017. Žiūrėta 2023 m. kovo 14 d. <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2017~1541689323568/J.04~2017~1541689323568.pdf>
17. Jones, Paul, *The Sociology of Architecture: Constructing Identities*, 2011, 1-4
18. Kšivickaitė, Julija, *Sovietmečio modernizmo architektūros praradimai Lietuvoje. Journal of Architecture and Urbanism*, 32(3), 173-182, 2008. Žiūrėta 2023 m. sausio 4 d. <<https://doi.org/10.3846/13921630.2008.32.173-182>>
19. Kvale, Steinar, *Doing Interviews*, SAGE Publications, Ltd, 187-188, 2017.
20. Maciuika, V. John, Drėmaitė, Marija, *Lietuvos architektai pasakoja apie sovietmetį: 1992 įrašai*, Leidykla Lapas, 2020, 55, 60-62, 61.
21. Mikalienė, Živilė, *Stalininio laikotarpio Vilnius: sovietinio miesto mito formavimas Patogus ir nepatogus paveldas*, 2017, 22-25. Žiūrėta 2023 m. sausio 4 d. <https://vkpk.lt/wp-content/uploads/2017/06/Patogus-ir-nepatogus-paveldas_leidiny_2016.pdf>
22. Novickas, Andrius, „*Kritinė erdvinė kūryba tiriant sovietinio laikotarpio Lietuvos architektūrą*“, 2014. Žiūrėta 2023 m. sausio 5 d. <https://leidykla.vda.lt/Files/file/Acta_73/Acta_73_05_Audrius_Novickas_91_1.pdf>
23. Paul R. Jones ir Delanty George, *European Identity and Architecture*, *European Journal of Social Theory*, 1-4, 2002. Žiūrėta 2023 m. kovo 18 d. <<https://philpapers.org/rec/JONEIA-4>>
24. Peter Berger, Peter, Luckmann, Thomas, „*Socialinis tikrovės Konstravimas*“, 117-118, 1984.
25. Petrusis, Vaidas, *Politika architektūroje: reiškinių prielaidos sovietmečio Lietuvoje*, 2017. Žiūrėta 2023 m. sausio 5 d. <<https://www.lituanistika.lt/content/17105>>

26. Petrulius, Vaidas, *Sovietmečio palikimas kaip etinis imperatyvas šiuolaikinei Lietuvos architektūrai*, 2006. Žiūrėta 2023 m. kovo 15 d. <https://journals.vilniustech.lt/index.php/JAU/article/view/7150>
27. Porta D. Donattela, *Methodological Practices in Social Movement Research*, Oxford University Press, 2014, 241, 418.
28. Rauktytė Dalia, Bernardinai.lt, „*Vilniaus istorijos atspindžiai. Barokinio miesto paieškos su K. Sabaliauskaite*“, 2012. Žiūrėta 2023 gegužės 9 d. <https://www.bernardinai.lt/2012-01-11-vilniaus-istorijos-atspindžiai-barokinio-miesto-paieskos-su-k-sabaliauskaite/>
29. Rėklaitė Julija, „*Nacionalinio identiteto diskursai šiuolaikinėje Lietuvos architektūroje*“ Daktaro disertacija, Vilniaus Gedimino Technikos Universitetas, 2015, 117. Žiūrėta 2023 m. balandžio 17 d. <https://www.lituanistika.lt/content/70970>
30. Rėklaitė Julija, *Tautinio tapatumo problema šiuolaikinėje Lietuvos architektūroje*, 57-129, 2010. Žiūrėta 2023 m. sausio 17 d. <<https://etalpykla.vilniustech.lt/handle/123456789/95367>>
31. Rimkė, Edita, „*Standartizacija ir funkcionalizmas. Kaip sovietmečiu augo Vilniaus miegamieji rajonai?*“, 2020. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <<https://www.bernardinai.lt/2020-05-19-standartizacija-ir-funkcionalizmas-kaip-sovietmeciu-augo-vilniaus-miegamieji-rajonai/>>
32. Rožėnė. Rugilė, *Istorinio miesto modernizacija kaip sovietinės utopijos statybos: Vilniaus miesto atvejis*, 2021, 96-97,101. Žiūrėta 2023 m. kovo 10 d. <<https://doi.org/10.15388/LIS.2021.48.5>>
33. Ruseckaitė, Indrė, *Sovietinių metų gyvenamieji rajonai Vilniuje: tipišumo problema*, 271, 278, 2010. Žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d. <<https://journals.vilniustech.lt/index.php/JAU/article/download/14447/10416>>
34. Schutz, Alfred, *The Phenomenology of the Social World*. London: Heinmann, 142, 1972. Žiūrėta 2023 m. balandžio 14 d. https://books.google.lt/books?id=TobLgxW6ZXkC&printsec=frontcover&hl=lt&source=gb_s_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
35. Šepetys, Nerijus, Jankevičiūtė Giedrė, *Pasakojimas tęsiasi: modernizacijos traukinyje. Lietuvos šimtemtis, 1918-2018*, 145-146, 2018.
36. Steets, Silke, *Taking Berger and Luckmann to the Realm of Materiality: Architecture as social construction, Volume 10, Issue 1*, 2016, 94-95, 98. Žiūrėta 2023 m. kovo 23 d. <<https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/1749975515616652>>
37. Streikus Arūnas, *Sovietų režimo pastangos apkeisti Lietuvos gyventojų tautinį identitetą*, 2007. Žiūrėta 2023 m. balandžio 10 d. <<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367158175416/J.04~2007~1367158175416.pdf>>

38. Talja, Sanna, *Analyzing Qualitative Interview Data: The Discourse Analytic Method*, University of Tampere, 459-461, 1999
39. Unesco.lt, Vilniaus istorinis centras, 2023. <https://unesco.lt/kultura/pasaulio-paveldas/pasaulio-paveldas-lietuvoje/vilniaus-istorinis-centras>
40. Valstybinė Lietuvių Enciklopedija, Modernizmas, 2023. <https://www.vle.lt/straipsnis/modernizmas/>
41. Valstybinė Lietuvių Enciklopedija, Lukiškių aikštė, 2022. <https://www.vle.lt/straipsnis/lukiskiu-aikste/>
42. Vinogradnaitė, Inga, Diskurso analizė kaip politikos tyrimo metodas, Vilniaus Universitetas, Tarptautinių Santykių ir Politikos Mokslų Institutas, 21-23, 2006.
43. Visuotinė Lietuvių Enciklopedija, Brutalizmas, 2022. <https://www.vle.lt/straipsnis/brutalizmas/>
44. Visuotinė Lietuvių Enciklopedija, Desovietizacija. <https://www.vle.lt/straipsnis/desovietizacija/>
45. Visuotinė Lietuvių Enciklopedija, Neringa Latvytė, Vilniaus getas, 2022. <https://www.vle.lt/straipsnis/vilniaus-getas/>
46. Zaleckis, Kęstutis, Brigita Tarnaviciute, Tarnavičiūtė Brigita, 2018. *Sustainable Urban Planning: Analysis of Open Public Spaces in Post-Soviet Districts of Lithuanian Cities*, . 2018. Žiūrėta 2023 m. kovo 16 d. https://www.researchgate.net/publication/328629528_Sustainable_Urban_Planning_Analysis_of_Open_Public_Spaces_in_Post-Soviet_Districts_of_Lithuanian_Cities
47. Zarecor, Kimberly, „*Architecture in Eastern Europe and the Former Soviet Union*“, 5-10, 1, 11-17, 2014.

Priedas nr. 1

1. Kuriais metais esate gimęs ir kuriame mieste?
2. Kiek metų gyvenate Vilniuje?
3. Kaip suprantate sąvoka “sovietinė architektūra” ?
4. Kokius pastatus Vilniuje įvardintumėte kaip sovietinius? Nurodykite kelis, jeigu galite, įvardinkite kodėl?
5. Kokie pastatų bruožai jums yra sovietiniai bruožai?
6. Kokius žinote sovietmečio pastatus Vilniaus senamiesčio teritorijoje?
7. Pagal kokius parametrus atskiriate ar pastatas naujas ar senas?
8. Paaškindite, su kuo sąvoka „sovietiškas“ asocijuojasi labiau – su laikotarpiu ar architektūros stiliumi? Kodėl?
9. Kaip apibūdintumėte Vilniaus senamiestį?
10. Kaip apibūdintumėte Fabijoniškes?
11. Pašilaičius?
12. Koks jūsų nuomone pastatas Vilniuje labiausiai reprezentuoja sovietinę architektūrą?
13. Ką manote apie: Kooperatyvų sąjungą?
14. Operos ir baleto teatras?
15. Justiniškės?
16. Vokiečių g. – Tyzenhauzų rūmai?
17. Nacionalinis dramos teatras?
18. Namas Šv. Stepono g/Buv. Nemuno parduotuvė tarpukariu?
19. Mokslininkų namas. Vašingtono skveras?
20. Vilniaus oro uostas?
21. Sporto rūmai?
22. Ką manote apie vis dar stovinčius sovietinius pastatus Vilniuje ir koks turėtų būti tolimesnis jų likimas?

Respondentams buvo rodomos šių pastatų nuotraukos:

NUOTRAUKA NR. 1

NUOTRAUKA NR. 2

NUOTRAUKA NR. 3

NUOTRAUKA NR. 4

NUOTRAUKA NR. 5

NUOTRAUKA NR.6

NUOTRAUKA NR. 7

NUOTRAUKA NR. 8.

NUOTRAUKA NR. 9

Nuotraukų šaltiniai:

1. Lietuvos kooperatyvų sąjungos administracinis pastatas, A. Žuko nuotrauka, žiūrėta 2022 m. gruodžio 1 d., <https://www.lithuania.travel/lt/vieta/lietuvos-kooperatyvu-sajungos-administracinis-pastatas>
2. Lietuvos Nacionalinis Operos ir Baletų teatras – 15min.lt, Luko Balandžio nuotrauka. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 1 d., <https://www.15min.lt/nuotrauka/2595636>
3. Justiniškių rajonas – Wikipedia.org nuotrauka, žiūrėta 2022 m. gruodžio 1 d., <https://madeinvilnius.lt/vilniaus-istorija/vilniaus-miesto-studija/pasizvalgymai-povilniu-miesto-mikrorajonai-justiniskes-ir-pasilaiciai/>
4. Tyzenhauzų rūmai, žiūrėta 2022 m. gruodžio 1 d., https://lt.wikipedia.org/wiki/Tyzenhauzų_rūmai
5. Lietuvos Nacionalinis Dramos teatras – Vivacolor.lt, Laimono Ciūnio nuotrauka, žiūrėta 2022 m. lapkričio 30 <https://vivacolor.lt/idejos-ir-projektai/visuomeniniai-projektai/Lietuvos-Nacionalinis-dramos-teatras>
6. Namas Šv. Stepono g. (Buvusi Nemuno parduotuvė) – Vilniusgo.lt, žiūrėta 2022 m. lapkričio 30 <https://www.vilniusgo.lt/2017/08/02/skulptura-kiausinis-margutis/>
7. Mokslininkų namai – 15min.lt, Luko Balandžio nuotrauka, žiūrėta 2022 m. gruodžio 1 d. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/unikalais-namo-vilniuje-gyventoju-kova-teisme-kaimyna-kaltina-uzgrobis-visiems-priklausiusi-boksta-56-1347680>
8. Vilniaus oro uostas – LRT.lt., Edvardo Blaževič nuotrauka, žiūrėta 2023 m. kovo 9 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1930552/nuo-kovo-pabaigos-prides-papildomu-skrydziu-tarp-vilniaus-ir-varsuvos>
9. Vilniaus sporto rūmai – 15min.lt, Luko Balandžio nuotrauka, žiūrėta 2022 m. gruodžio 2 d. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/zalias/postmodernizmo-architektura-lietuvoje-ar-sovietine-etikete-leidzia-izvelgti-tikraja-verte-1007-730338>

Priedas nr. 2

Informatas (ė) Nr.1:

GK: Pradėkime interviu. Kuriais metais esate gimęs ir kuriame mieste?

I: Gimiau 1994 m. už Vilniaus.

GK: Kiek metų gyvenate Vilniuje?

I: 9 metus.

GK: O kaip suprantate sąvoka “sovietinė architektūra” ?

I: Nu kaip, čia tokia... labiau nežinau, sena gal? Man bent jau sovietinis asocijuojasi su tokiu pilku pastatu (**O bendrai, koks vaizdinys iškyla pasakant “sovietinė architektūra”?**) Mm... galbūt tie mikrorajonai, Fabai, Justiniškės..Karoliniškės. Tai tie labai sovietiniai.

GK: Kokius pastatus Vilniuje įvardintumėte kaip sovietinius? Nurodykite kelis, jeigu galite, įvardinkite kodėl?

I: Tai tie patys miegamieji rajonai, todėl, kad jie visi labai panašūs, pilki, toks betonizmas.

GK: O tarkim, kokie pastatų bruožai jums yra sovietiniai bruožai?

I: Pilkumas, spalvų trūkumas, vienodumas.

GK: Kokius žinote sovietmečio pastatus Vilniaus senamiesčio teritorijoje?

I: Nežinau, manau, kad nėra tokių. (**kodėl taip galvojate?**) Net nežinau, na, čia gal Operos ir Baletu teatro tikty, bet čia jau centras.

GK: Pagal kokius parametrus atskirti ar pastatas naujas ar senas?

I: Naujas pastatas būna švarus, teisingų formų. Dabar viskas labai krypta į modernizmą, skandinaviškas formas, stiklą. tai sakyčiau, čia ir yra naujumas pagrinde. Seni pastatai tai vėl paminėčiau tuos mikrorajonus - dėl savo spalvų ir stiliaus jie visi atrodo pasenę, nerenovuoti.

GK: Gal galėtumėte paaiškinti, žodis „sovietinis“, kokias asociacijas sukelia, labiau su laikotarpiu ar architektūros stiliumi?

I: Sovietiškas, manau, kad laikotarpis, kuris paskatino tą architektūros atsiradimą.

GK: O, sakykime, kaip apibūdintumėte Vilniaus senamiestį?

I: Labai erdvus, gražus, daug bažnyčių, daug žalių erdvių. iš minusų - nelabai infrastruktūriškai išplėtotas, sunku parkuotis, mažai vietos, labai brangi nuoma.

GK: Kaip apibūdintumėte Fabijoniškes?

I: Pilkas, nykus, niūrus.

GK: Okei, o kitas rajonas, tarkim Pašilaičius? Ką apie juos pasakytumėt?

I: Vienodas, Gabijos gimnazija, pilkas

GK: Koks jūsų nuomone pastatas Vilniuje labiausiai reprezentuoja sovietinę architektūrą?

I: Gal Vilniaus sporto rūmai? (**Abejojate, kad sovietinis?**) Na jo, bet sakyčiau jo. Sporto rūmai (**O**

kokie bruožai išduoda, kad čia va, sovietinis pastatas?) Manau, tas betonas ir pilkumas, nes kaip žiūri iš tolo ir va dabar, žiemą - tai labai liūdnei atrodo.

GK: Pereikime prie nuotraukų. Parodysiu porą pastatų, norėsiu sužinoti ką galvojate apie tuos pastatus. Taigi, čia pirma nuotrauka. Tai yra Kooperatyvų sąjunga, Gedimino prospekte, aha. Ką manote?

I: Žinau šitą pastatą, man - labai įdomus pastatas, bet man jis labiau modernus. Primena pastatus Kaune, kur jie tokie, *apvalainiai suapvalinti. Šiaip, labai gražus.*

GK: O čia - Operos ir baleto teatras. Labai garsus pastatas viso laiko Vilniuje. Ką apie jį galvojate?

I: Man gražus pastatas, bet labai "*sunkus*" atrodo. Manau reikėtų jį renovuoti, nes pagal šių laikų standartus jis nebėra naujas.

GK: O čia, Justiniškės, vienas iš Vilniaus mikrorajonų...

I: Laaaabai pilkas, viskas vienoda, tie du pastatai atrodo tarsi bandymas imituoti didelį miestą (**Kuria prasme?**) Nu tipo, nežinau, Niujorką, bet atrodo keistai. Labai atrodo keistokai.

GK: Kitas pastatas yra senamiestyje, Vokiečių gatvėje. Čia yra Tyzenhauzų rūmai - neoklasicistinis pastatas. Ką galvotumėt apie jį?

I: gražus namas. (**Žinote, kad tai - Sovietinio laikotarpio pastatas?**) Ne, nebūčiau pagalvojęs. Labai įdomus pastatas, pagal tą supratimą, kaip aš suprantu tą sovietinę architektūrą, nes na, čia visiškai ne mano sritis, tai šiaip nebūčiau pasakęs, kad čia sovietmečio laikotarpio, labai jau vakarietiškas atrodo.

GK: Eikime toliau - Nacionalinis dramos teatras?

I: Sakyčiau, modernus. Tiek išorė, tiek vidus labai šiuolaikiški ir estetiški.

GK: (Namas Šv. Stepono g/buv. Nemuno parduotuvė tarpukariu)?

I: Tas kiaušinis tai ne sovietinis (**Aha, ne. Bet pastatas už jo - sovietmečiu statytas, anksčiau ten buvo parduotuvė pirmame aukšte**) Įdomiai, bet neužkliuvo akis niekada už jo, man jis labai susilieja su aplinka (**Ta prasme?**) Nu toks nežinau, kaip ir toks, praeini, bet neatkreipi dėmesio labai..

GK: O šitas? Labai skandalingas, sakyčiau. Mokslininkų namas prie Vašingtono skvero.

I: Šitas labai įdomus, girdėjau, kad jis turėjo būti kaip tas, Rusijoje (**Aha, žinau tą pastatą, tik nežinau, kas ten tiksliai per paskirtis jo**) Tai va, čia tokia, kopija man atrodo. Čia tai sovietmečio pastatas? (**Taip, čia sovietmečio. Ir jis toks, primena kažką, todėl labai smalsu, ką kiti mato**)

GK: Eikim, tada gal toliau. Vilniaus oro uostas?

I: Hm, nuobodokas pastatas.. toks biškį apie nieką. (**Kodėl? Jums jis neatrodo sovietiškas?**) Nu ne, nelabai atrodo. Balta spalva atrodo susidėvėjusi, pats pastatas irgi atrodo dėvėtas. (**manote, jį reikėtų griauti ar atnaujinti?**) Griauti tai nemanau, atnaujinti jo, nes dabar toks senas ir nešvarus

atrodo.

GK: O Sporto rūmai?

I: Nu labai wow, net įdomu, kaip toks didelis ir masyvus pastatas buvo pastatytas žmogiškomis rankomis (**Buvo statomas šešis metus**) Nu jo, jis atrodo didingas labai, ir iš kitos upės pusės matosi. sakyčiau, tikrai wow.

GK: Paskutinis klausimas, ką manote apie vis dar stovinčius sovietinius pastatus Vilniuje ir koks turėtų būti tolesnis jų likimas?

I: Greičiausiai tai turėtų būti vietinių bendruomenių sprendimas. Nemanau, kad verta būtų investuoti į jų restauravimą ir jau avarinės būklės pastatus arba pastatus, kurie deramai nebeatlieka funkcijos (**Pavyzdžiui, gal turite kažkokį pastatą galvoje?**) Na, Vilniaus oro uostas. Jį reikėtų nugriauti ir perstatyti. Kita vertus, dalis pastatų, nors ir statyta sovietmečiu su viena paskirtimi, gali būti pernaudojama šiandien kitais tikslais, suteikiant erdvės kūrybinėms veikloms.

Informantas(ė) Nr. 2

GK: Pradėkime mūsų pokalbį, pradėsiu nuo pirmo klausimo, tai tiesiog - kuriais metais esate gimęs ir kuriame mieste?

I: Gimiau 1996 metais, Vilniuje.

GK: O kiek laiko gyvenate Vilniuje?

I: 21.

GK: Gal pasakytumėte, kaip jūs suprantate sąvoka “sovietinė architektūra” ?

I: Sovietinė architektūra pasižymi brutalizmu, masyvumu ir betonu. Labai daug betono.

GK: Ačiū, o kokie pastatai Vilniuje jums primena sovietmetį?

I: Sporto rūmai, televizijos bokštas, ištisi gyvenamieji namai Fabijoniškėse, Šeškinėje, Pašilaičiuose

GK: Ok, toliau. Kokie pastato bruožai jums primena sovietinius?

I: Pilki, betoniniai, masyvus blokai. Aštrus kampai, laiptai. Aiškios linijos. Dar tokių, purvinų-kreminiu spalvų darželiai vaikų (**Gal įvardintumėte spalvas kelias, kurios asocijuojasi?**) Tokia *baby*, bet ne visai, rožinė, mėtinė žalia, žydra.

GK: Kokius žinote sovietmečio pastatus Vilniaus senamiestyje?

I: Pilies 23 daugiabutis, ŠMC (Šiuolaikinis meno centras). Tada, SAM’as (*red. past. Sveikatos apsaugos ministerija*), Ekonomikos ir inovacijų ministerija, Vyriausybė...Turbūt tiek šauna į galvą.

GK: Ačiū, šie pastatai tinka. O jeigu apie parametrus ir pastatus - pagal kokius parametrus

jūs atskiriate tai naujas ar senas pastatas?

I: Hm, nežinau, gal pagal spalvas, architektūros stilių, nusidėvėjimą? Labai matosi ant pastatų nusidėvėjimo žymės.

GK: Paaiškinkite, su kuo sąvoka "sovietiškas" asocijuojasi labiau - su laikotarpiu ar architektūros stiliumi? Ir kodėl?

I: Labiau asocijuojasi su istoriniu periodu, bet pažymi ir tam tikrą to laikmečio architektūrą.

GK: Kaip apibūdintumėte Vilniaus senamiestį?

I: Man asocijuojasi su jaukumu, savitumu, įvairumu.. labai daug įvairių stilių įpainiota - gotika, barokas, klasicizmas.. Sakyčiau gal net toks visai viduramžiškas, skirtas žmonėm, o ne mašinom.

(Ką turite omenyje?) Na, kad erdvės labai suplanuotos vaikščiojimui, laisvalaikiui, o ne mašinoms važiuoti.

GK: Pereikime prie kito klausimo, kaip jūs apibūdintumėte Fabijoniškes?

I: Labai paprastai – pilkumas, brutalizmas, miegamasis rajonas.

GK: O Pašilaičius?

I: Galima tą patį atsakyti? Vėlgi: pilkumas, vienodumas, vientisumas.. monotonija.

GK: O koks jūsų nuomone pastatas Vilniuje labiausiai reprezentuoja sovietinę architektūrą?

I: Hm, turbūt Sporto rūmai. Taip, sporto rūmai yra labai didingas pastatas.

GK: Dabar parodysiu keletą nuotraukų su pastatais, norėsiu, kad atsakytumėt plačiau. Ką manote apie šį pastatą (*Kooperatyvų sąjunga*)?

I: Geometriškas, taisyklingų linijų. Sakyčiau, visiškas brutalizmo pavyzdys. Dėl formų, spalvų. Ir tikrai labai gražus pastatas, labai pagyvina tą vietą.

GK: (*Operos ir baleto teatras*)?

I: Labai panašiai, kaip kooperatyvų sąjunga. tokios, labai aiškios formos. viskas kažkaip visumoje gerai atrodo, ir labai modernus.

GK: (*Justiniškės*)?

I: Geometriškas, taisyklingu linijų, brutalizmo pavyzdys

GK: (*Vokiečių g. - Tyzenhauzų rūmai*)?

I: Istorinis, dėl raižytinų elementų pastato viršuje. Vakarietiškas, nelietuviško stiliaus.

GK: (*Nacionalinis dramos teatras*)?

I: Šaunus, gražus, patrauklus

GK: (*Namas Šv. Stepono g/buv.. Nemuno parduotuvė tarpukariu*)?

I: Namas už kiaušinio šiaip gražus, toks vakarietiškas, gal net prancūziškas galėtų būti.

GK: (*Mokslininkų namas. Vašingtono skveras*) ?

I: Neatliepiantis poreikių, šaltas.

GK: (*Vilniaus oro uostas*)?

I: Toks labai paprastas, baltas, šiuolaikinis.

GK: Sporto rūmai?

I: Aiškus, gigantiškas, iššaukiantis.

GK: Ką manote apie vis dar stovinčius sovietinius pastatus ir kaip matytumėte jų perspektyvą?

I: Manau, kad tai labai priklauso nuo būklės ir paskirties. Dideles architektūrinės vertės pastatus reikėtų išlaikyti, nes tai atspindi tam tikrą istorijos tarpsnį ir miesto identitetą. Taip pat manau kad tankiai apgyvendintuose miegamuosiuose rajonuose, kur nėra tokios didelės architektūrinės vertės, pastatus reikėtų atnaujinti ir padaryti juos ekonomiškesnius, bei patrauklesnius

Informantas(ė) Nr. 3

GK: Pradėkime mūsų interviu, pradėkime nuo pirmo klausimo – kuriais metais esate gimęs ir kuriame mieste?

I: Gimiau 1996 Vilniuje. Esu iš Vilniaus, tai visą gyvenimą čia ir pragyvenau.

GK: Okei, kitas klausimas: kaip suprantate sąvoka “sovietinė architektūra” ?

I: Sovietinės atributikos ar stilistikos pastatai, skulptūros

GK: Įvardinkite, kokius pastatus Vilniuje įvardintumėte sovietiniais? Ir jei galite kelis nurodykite.

I: Beveik visu gyvenamųjų rajonu daugiabučiai, metrikacijos rūmai, poliklinikos, spaudos rūmai. Nes viskas, vienoda ir architektūriškai *buka*.

GK: O tarkim, kokie pastatų bruožai jums yra sovietiniai bruožai?

I: Pilkumas, vienodumas, sunkumas.

GK: Kokius pastatus Vilniaus senamiestyje įvardintumėt sovietiniais?

I: Ryškiausi pastatai man – Operos ir baletu teatras, Metrikacijos rūmai (*Santuokų rūmai*).

GK: O pagal kažkokius bruožus gal nusprendžiat, kad va, čia sovietmečio pastatas? Gal yra kažkokie parametrai, kurie nurodo...?

I: Pagal spalvą. struktūrą, betono kiekį. Labai specifinis pastatų pastatymas vyko tais laikais, viskas buvo labai vienoda, dabartiniai pastatai skirtingi, jame daugiau spalvų ir langų.

GK: Sąvoka „sovietiškas“ Jums labiau siejasi su laikotarpiu ar architektūros stiliumi?

I: Labiau asocijuojasi su istoriniu periodu, tačiau tai pažymi ir tam tikra to laikmečio architektūra ir su laikotarpiu, kai viskas buvo bandoma suvienodinti, neišskirti ir viskas labai panašiai atrodė. Ten va, tie mikrorajonai visi primena “*betono džungles*”.

GK: Pereikime prie apibūdinimų. Kaip apibūdintumėte Vilniaus senamiestį?

I: Gražus, įvairus, spalvingas.

GK: O kaip apibūdintumėte Fabijoniškes?

I: Vienodas, pilkas, menantis gilų sovietmetį.

GK: O kitą gyvenamąjį rajoną - Pašilaičius?

I: Sakyčiau, šiek tiek atnaujintas ir naujesnis, negu Fabijoniškės. Net šiek tiek įvairesnis, nes ten nėra vien namai ir dabar jau yra daug naujų namų pristatyta. Bet bendrai, vis dar primenantis vietomis sovietmetį.

GK: Koks jūsų nuomone pastatas Vilniuje labiausiai reprezentuoja sovietinę architektūrą?

I: Senamiestyje esantys sovietiniai pastatai dar turi šiokių tokių stilių ir išskirtinumą, tačiau gyvenamųjų rajonų daugiabučių pilkumas man asmeniškai yra labiausiai atspindintis sovietine kultūra.

GK: Dabar parodysiu jums porą pastatų nuotraukų, prašysiu jūsų įvardinti, kokius jausmus ir kokią nuomonę turite apie šiuos pastatus. Pradėkime nuo pirmojo, ar žinote šį pastatą? (Kooperatyvų sąjunga).

I: Taip, žinau.

GK: Kokios asociacijos ateina į galvą pamačius šį pastatą?

I: Man tai jis toks sovietinis, tačiau turintis šiokių tokių išskirtinumą. Per Open House (red. past. Atviros architektūros festivalis) buvau šiame pastate, tai iš lauko pusės jis atrodo gerokai įspūdingiau, nei viduje. Viduje gal labiau tas sovietmetis jaučiasi. **(O kas viduje primena sovietmetį? Gal galėtum kažką išskirti?)** Na ten tokia freska ant sienos, grindys betonuotos, akmenų motyvai.. labai pilka šiaip ir tamsu. Ta tamsa irgi primena apie sovietmetį, nes visuose tokiuose pastatuose labai maži langai ir viduje labai tamsu.

GK: (Operos ir baleto teatras.) O šitas?

I: Pakankamai naujoviškas, turintis stilių, sakyčiau ir gražus

GK: (Justiniškės)?

I: Fu, nelabai. Senovinis, menantis laikus prieš sovietmetį.

GK: (Vokiečių g. - Tyzenhauzų rūmai.) Na, o šis? Jis senamiestyje stovi, matytas?

I: Aha, žinau jį. Labai stilingas pastatas, toks galėtų būti ir Austrijoje kur nors centre.

GK: (Nacionalinis dramos teatras)?

I: Taip pat menanti laikus prieš sovietmetį, išlaikiusi architektūrinį detalumą bei grožį.

GK: (Namas Šv. Stepono g/buv. Nemuno parduotuvė tarpukariu)?

I: Sovietinis betonas, tačiau turintis architektūrinio stiliaus. **(Gal galite detalizuoti betono sąvoką šiame pastate?)** Na, jis toks ir atrodo, kad nelabai naujas, iš tos pusės. Spalva ta tokia labai sovietinė gal, bordinė, ne bordinė. Na tokia **(Purvina spalva?)** Jo, na tokia tamsesnė. Bet šiaip, laikyčiau jį pakankamai stilingu.

GK: O šitas? (Mokslininkų namas, Vašingtono skveras)

I: Man jis grubus labai, tačiau jis turi šiokių tokių stilių **(koki?)** Na jis toks, išskirtinis vis tiek, bet

apsunkina visą vietą, nelabai įsipaišo į tą krantinės vaizdą.

GK: Na, o šis (*Vilniaus oro uostas, pagrindinis pastatas*)?

I: Man labai patinka, bet labai sentimentalus pastatas - daugiau sukelia emociją kažkokią, o ne suvokimą apie pastatą.

GK: Sporto rūmai? Ką apie juos pasakytumėt?

I: Labai įdomus ir gražus pastatas.. suprantu, kad jis statytas sovietiniais laikais, bet man jis atrodo unikalus ir išskirtinis, ypač toje vietoje kur stovi. Jį galėtų renovuoti ir jis galėtų visai kitoks tapti.

GK: Paskutinis klausimas: ką jūs manote apie stovinčius sovietinius pastatus Vilniuje ir koks turėtų būti tolimesnis jų likimas?

I: Manau, kad bet koks sovietinis palikimas turi būti griaunamas ir keičiamas nepaisant jo funkcijos ar grožio, tam kad galiausiai nuo šio paveldo būtų išsilaisvinama, nes tai tik priminimas apie blogi ir pilkuma, kuri jis teikia.

Informantas(ė) Nr. 4.

GK: Kuriais metais esate gimęs ir kuriame mieste?

I: 1997, Panevėžys

GK: Kiek metų gyvenate Vilniuje?

I: 20 metų.

GK: Bet gimėte Panevėžyje?

I: Taip, bet užaugau Vilniuje.

GK: Kaip suprantate sąvoka “sovietinė architektūra” ?

I: Tokią sąvoką suprantu kaip šaltą ir pilką blokinę struktūrą

GK: Kokius pastatus Vilniuje įvardintumėte kaip sovietinius? Gal galėtumėt nurodyti kelis, jeigu galite?

I: Mikrorajonų blokinis daugiabutis, dėl jo pilkumo, masyvumo ir gryno tik praktinio panaudojimo ir statymo stiliaus. Spaudos rūmų pastatas dėl tų pačių priežasčių.

GK: O kokie pastatų bruožai jums yra sovietiniai bruožai?

I: Vienodumas, kampuotumas, struktūrų masyvumas

GK: Na, o kokius žinote sovietmečio pastatus Vilniaus senamiesčio teritorijoje?

I: Operos ir baleto teatras, pastatas, kuris yra kylant į Tauro kalną V. Kudirkos gatve (**Registru centras?**) Turbūt, kur šone stovi.

GK: Pagal kokius parametrus atskiriate ar pastatas naujas ar senas?

I: Pagal išorinį susidėvėjimą, dizainą, naudojamas medžiagas, praeities pastatai būna atvirų medžiagų, ten tarkim, plytų arba betono. O nauji labiau dengti, gražiau apipavidalinti, įvairesnių išorės dizainų.

GK: Gal galėtumėt paaiškinti, su kuo jums asocijuojasi žodis „sovietiškas - su laikotarpiu ar architektūros stiliumi?

I: Architektūros stiliumi. Nes iš principo tai viskas, kas liko šiai dienai.

GK: Kaip apibūdintumėte Vilniaus senamiestį?

I: Daug spalvingesnis ir architektūriškai įvairesnis nei miegamieji rajonai, gatvės grįstos, kaip niekur kitur, namai, stovintys šalia, skirtingų dizainų, daug įvairių namų apipavidalinimų, kurių paskirtis tik grožinė, svarbūs pastatai išsiskiria romėniško ar graikiško stiliaus kolonomis

GK: Kaip apibūdintumėte Fabijoniškes?

I: Dalis Fabijoniškių nusėta vienodais pilkais blokiniiais daugiabučiais arba monolitais, dalyje yra naujų šiuolaikinių daugiabučių, kurie įneša šiek tiek spalvos, nemažai parduotuvių, yra ir žaliųjų erdvių, kaip skverai, miškeliai

GK: O Pašilaičius?

I: Pašilaičiai išsiskiria tuo, kad šį rajoną sudaro 3 apskritimo formų gatvės, kurias juosia vien blokiniai daugiabučiai, pastatyti sovietiniais laikais arba gan neįprastas daugiau nelabai kur sutinkamas blokinių kotedžų tipas

GK: Koks jūsų nuomone pastatas yra labiausiai reprezentuoja sovietinę architektūrą Vilniaus mieste?

I: Labiausiai reprezentuoja daug kur atsikartojantys blokiniai daugiabučiai namai.

GK: Parodysiu kelias Vilniaus pastatų nuotraukas ir paprašysiu trumpai apibūdinti juos. Ką galvojate apie šį pastatą? Kokius bruožus jam priskirtumėt? (*Kooperatyvų sąjunga.*)

I: Besspalvis betono darinys, kuriam bandyta suteikti įdomesnę formą

GK: (*Operos ir baleto teatras*)?

I: Pakankamai modernus sprendimas dėl daug langų, tačiau pati forma išlaikyta neįdomi - didelis kubas

GK: Justiniškės?

I: Žemas, atsikartojantis, lyg nenorėta iš pastato nieko daugiau tik paskirties atlikimo

GK: O šis, Trakų ir Vokiečių gatvių sankirtoje esantys Tyzenhauzų rūmai?

I: Įdomesnio dizaino dėl grožio funkciją atliekančių detalių prie langų ir stogo ir apačioje, iš karto prideda spalvos ir emocijos.

GK: Nacionalinis dramos teatras?

I: Daug įvairių griovelų, dėl ko jį įdomu stebėti, graži ir moderni skulptūra prie įėjimo kelia nuostabą.

GK: Ką galvojate apie šį? Čia namas Švento Stepono gatvėje, už *kiaušinio*. Seniau čia buvo Nemuno parduotuvė tarpukariu. Ką manote apie jį?

I: Šviesus ir pozityvus, elegantiškas.

GK: Mokslininkų namas, prie Vašingtono skvero?

I: Itin išsiskiria savo bokšto sprendimais, lyg būtų pastatas – skulptūra.

GK: (*Vilniaus oro uostas*)?

I: Pakankamai primityvaus dizaino, bet langų ir skulptūrėlių sprendimai traukia akį, yra įdomūs pažiūrėti.

GK: (*Sporto rūmai*)?

I: Neįprastas dizainas, galima įžvelgti tam tikrą plastiškumą, bet kartu ir masyvumą, didesnis langų kiekis lyg mena apie modernumą.

GK: Ką manote apie vis dar stovinčius sovietinius pastatus Vilniuje? Kaip manote, koks turėtų būti jų likimas?

I: Nuomonę turiu tik dėl blokinių daugiabučių, kad juos griauti atsieitų per daug lėšų, bet juos būtina visus rekonstruoti tiek išorėje tiek viduje. Kaip matyti iš jau atliktų tokių darbų, toks sprendimas eliminuoja betono pilkumą ir šaltumą, prideda emocijas, modernumo ir šviesumo mikrorajonams

Informantas(ė) Nr. 5

GK: Kuriais metais esate gimęs ir kuriame mieste?

I: Gimiau 1994 m. Vilniuje.

GK: Kaip suprantate sąvoka “sovietinė architektūra” ?

I: Tai - architektūra, būdinga sovietmečio laikotarpiui nuo maždaug 1944 iki okupacijos pabaigos. Konkrečiai šiuo atveju – šiuo laikmečiu pastatyti statiniai Vilniuje.

GK: Kokius pastatus Vilniuje įvardintumėte kaip sovietinius?

I: Vilniaus kultūros ir sporto rūmai, Kooperatyvų sąjungos pastatas, Kompozitorių sąjungos pastatas, Operos ir baleto teatras, vad. Geležinkelių rūmai (*dab. Kultūros baras Kablys*) Gedimino pr., Seimo rūmai, Martyno Mažvydo biblioteka, vad. Mokslininkų namas ir buvusi *Amerikankė* Goštauto g. Dar miegamųjų rajonų kvartalai, kokie Lazdynai, labiausiai.

GK: O kokie pastatų bruožai jums yra sovietiniai bruožai?

I: Sovietinė architektūra ženkliai skiriasi priklausomai nuo laikotarpio, tačiau pirmos į galvą ateinančios asociacijos - stalininis ampyras. Jį turi tokie pastatai kaip Vilniaus oro uostas, dabartinis Užsienio reikalų ministerijos pastatas, Mokslininkų namai. Kardinaliai jam priešingas vėlyvojo sovietmečio modernizmas, tai čia Seimo ar Kultūros ir sporto rūmai. Galvodama(-as) apie sovietinius pastatų bruožus pirmiausiai galvoju apie modernistinius, architektūrinę vertę, mano galva, išsaugojusius statinius. O tokių nėra daug.

GK: Kokius žinote sovietmečio pastatus Vilniaus senamiesčio teritorijoje?

I: Dabartinis ŠMC, Geležinkelio stotis, dalis pastatų Vokiečių gatvėje, jau minėtas Operos ir baleto

teatras, Kongresų rūmai, Vyriausybės pastatas ir kiti pastatai.

GK: Pagal kokius parametrus atskiriate, ar pastatas naujas ar senas?

I: Sunku konkrečiai įvardinti bruožus, jie varijuoja priklausomai nuo situacijos. Dauguma senesnių pastatų turi gana aiškus skiriamuosius bruožus, leidžiančius identifikuoti jų pastatymo laikmetį - nuo bendrų architektūrinių sprendimų iki dekorų elementų.

GK: Su kuo jums asocijuojasi sąvoka „sovietiškas“ – labiau su laikotarpiu ar su architektūros stiliumi?

I: Priklausomai nuo konteksto. Pirma asociacija *nukontekstinus* klausimą, galbūt, labiau susijusi su laikotarpio bruožais, nei konkrečiai architektūra.

GK: O kaip apibūdintumėte Vilniaus senamiestį?

I: Pilnas kultūros paminklų, skirtingų konfesijų maldos namų, itin skirtingų laikotarpių architektūros.

GK: Paklašiu dar apie rajonus. Kaip jūs apibūdintumėte Fabijoniškes?

I: Nykus, pilkas, vienodas.

GK: O Pašilaičius?

I: Nelabai besiskiriantis nuo Fabijoniškių.

GK: Koks jūsų nuomone pastatas Vilniuje labiausiai reprezentuoja sovietmečio architektūrą?

I: Ikoniškiausias sovietinis pastatas man asmeniškai yra Kultūros ir sporto rūmai, kurį pavadinčiau dar ir asmeniškai vienu mėgstamiausių pastatų Vilniuje. Tačiau ar jis geriausiai reprezentuoja sovietinę architektūrą kaip tokią - sunku pasakyti. Vėlgi, sovietinė architektūra Vilniaus mieste yra labai skirtinga. Lazdynų mikrorajoną, ko gero, išskirčiau kaip bendrai sovietinę architektūrą reprezentuojančią miesto dalį, drauge su TV bokštu.

GK: Ką manote apie: (*Kooperatyvų sąjunga*)?

I: Nuostabus vėlyvojo modernizmo pavyzdys, itin estetiškų formų, drįsčiau teigti, šedevras Vilniaus sovietinės architektūros kontekste.

GK: (*Operos ir baleto teatras*)?

I: Itin charakteringas statinys įspūdingu interjeru.

GK: (*Justiniškės*)?

I: Kalbant apie daugiaaukščius nuotraukos šonuose, jie man alsuoja brutalizmu ir yra įdomesni akiai nei bet kuris kitas pastatas nuotraukoje.

GK: (*Vokiečių g. - Tyzenhauzų rūmai*)?

I: Niekuo neišskirtinis šešto dešimtmečio pastatas, paskutiniai stalinistinės architektūros pasispardymai, bandantys šiek tiek imituoti klasicizmą, bet bendrai - nykūs akiai.

GK: (*Nacionalinis dramos teatras*)?

I: Pats pastatas man visuomet lieka nepastebimas ir nustelbtas imponantiško ko įėjimo su Mūzomis.

GK: *(Namas Šv. Stepono g/buv. Nemuno parduotuvė tarpukariu)?*

I: Pastatas, į kurį nesu atkreipusi dėmesio - mano akimis, veikia panašiai erdvę užpildančiai, kaip pastatas Vokiečių g.

GK: *(Mokslininkų namas. Vašingtono skveras)?*

I: Stalininis ampyras bjauriausia savo forma – gremėzdiškas, sakyčiau, netgi grėsmingas, šaltas ir nykus.

GK: *(Vilniaus oro uostas)?*

I: Pasenęs, nykus, abejotinos architektūrinės vertės ir savo netinkamumu paskirties vykdymui tiesiog erzinantis akį.

GK: *(Sporto rūmai)?*

I: Subjektyviai vienas gražiausių pastatų Vilniuje, unikali laikmečio žymė.

GK: **Paskutinis mano klausimas jums – o ką jūs manote apie vis dar stovinčius sovietinius pastatus Vilniuje? Koks, jūsų nuomone, yra jų likimas?**

I: Manau, kad sovietmečio pastatai yra labai skirtingi tiek architektūriškai, tiek savo būkle bei verte. Mano galva, kalbant apie jų tolimesnį likimą labai svarbu įvairiapusisškai reflektuoti istorinę atmintį, nepasiduoti nei sentimentams, nei beatodairiškai norui su žeme sulyginti visa, kas pastatyta okupacijos laikotarpiu. Daugybė sovietmečiu statytų pastatų išties neturi nei didelės architektūrinės vertės, nei potencialo ilgaamžiškumui. Pavyzdžiui, didelė dalis daugiabučių, nu tikrai. Tačiau nemažai jų taip pat jau yra įsilieję į miesto istorinio vaizdo audinį ir tapę jo savitomis dalimis. Tikiu, kad šie pastatai, nebūtinai jų paskirtis, turėtų būti išsaugoti, sudarydami galimybę kritiškai reflektuoti mūsų istorinę atmintį bei ieškoti naujo, reflektyvaus santykio su praeitimi.

Respondentas Nr. 6

GK: **Kuriais metais esate gimęs ir kuriame mieste?**

I: 1996 metais, Mažeikiuose.

GK: **O kiek metų gyvenate Vilniuje?**

I: 8 metus.

GK: **Kaip suprantate sąvoka “sovietinė architektūra” ?**

I: Suprantu konkrečiais pastatais. Pavyzdžiui, am, Sporto rūmai yra visiškas brutalizmo pavyzdys, operos ir baleto rūmai - modernizmas. Dar man Seimo I rūmai primena tokį modernizmą. Taip pat, Mažvydo biblioteka primena stalinistinį realizmą.. Ir aišku, dauguma rajonų daugiabučių. Visus sieja pastatytas laikotarpis ir funkcionalumas.

GK: **Kokius pastatus Vilniuje įvardintumėte kaip sovietinius? Nurodykite kelis, jeigu galite,**

įvardinkite kodėl?

I: Na, tie visi mano prieš tai įvardinti pastatai būtų atsakymas į šį klausimą. Jie visi turi bendrą bruožų, panašumo ir stilistikos.

GK: O kokie pastatų bruožai jums yra sovietiniai bruožai?

I: Daug betono, nedekoratyvus, funkcionalus, pilkas :) pastatas

GK: Kokius žinote sovietmečio pastatus Vilniaus senamiesčio teritorijoje?

I: *Salomeikos* gimnazija, buvęs kino teatras Lietuva, dabartinis Sveikatos ministerijos pastatas su Islandijos gatvės daugiabučiu, visa Vokiečių gatvė.

GK: Pagal kokius parametrus atskiriate ar pastatas naujas ar senas?

I: Mažesni langai, apdailos būklė, pastato architektūrinis stilius

GK: Paaiškinkite, su kuo sąvoka "sovietiškas" asocijuojasi labiau - su laikotarpiu ar architektūros stiliumi?

I: Laikotarpiu, nes suponuoja terminas prastą kokybę arba sovietinį realizmą/modernizmą, ko nebūtų buvę be laikotarpio ideologijos.

GK: Kaip apibūdintumėte Vilniaus senamiestį?

I: Kompaktiškas, istorinis

GK: Kaip apibūdintumėte Fabijoniškes?

I: Prasta infrastruktūra susisiekiant su centru ir kitais rajonais, neapgalvotas rajono plėtimasis, tačiau ramus miegamasis rajonas

GK: Pašilaičius?

I: Mažai žalumos turintis, bet funkcionalus miegamasis rajonas

GK: Koks jūsų nuomone pastatas Vilniuje labiausiai reprezentuoja sovietinę architektūrą?

I: Miegamųjų rajonų *miškai*.

GK: Pereikime prie nuotraukų. Paprašysiu apibūdinti, su kuo asocijuojasi šie pastatai. Ką manote apie: (*Kooperatyvų sąjunga*)?

I: Galima vieną žodį? (**Žinoma**) Sovietinis

GK: Operos ir baleto teatras?

I: Nevientisas sovietinis modernizmas

GK: (*Justiniškės*)?

I: Daugiabučių miškas.

GK: (*Vokiečių g. - Tyzenhauzų rūmai*)?

I: Istorizmas.

GK: (*Nacionalinis dramos teatras*)?

I: Vienas simpatiškesnių *Gedo* prospekto inkliuzų.

GK: (*Namas Šv. Stepono g/buv. Nemuno parduotuvė tarpukariu*) ?

I: Buvęs Užupio kiaušinis jau visai ne sovietinis reikalas. (**O pastatas už jo?**) Niekada nebuvo jo pastebėjus(-es), kažkaip, neužkliuvo. Man čia klasikinis senamiesčio pastatas.

GK: Mokslininkų namas, Vašingtono skvere?

I: Mano nuomone, šis pastatas prie Vilniaus architektūros bei klimato visai nederantis pastatas. Toks pats Kharkive atrodė daug natūraliau.

GK: (Vilniaus oro uostas)?

I: Dar viena sovietinė ambicija į istorizmą.

GK: (Sporto rūmai)?

I: Sėkmingas ir simpatiškas brutalizmo pavyzdys

GK: Ką manote apie vis dar stovinčius sovietinius pastatus Vilniuje ir koks turėtų būti tolimesnis jų likimas?

I: Priklauso nuo jų konteksto - jei tai akį režiantis inkliuzas, darkantis miesto vaizdą, reikėtų ieškoti galimybių jį pakeisti. Jei tai tinkamos konstrukcijos, funkcionalus pastatas, kurį užtektų atrestauruoti, trumpalaikėje perspektyvoje to ir užtektų. Bet nėra daug pavyzdžių, kuriuos būtų prasminga saugoti ilginiui.

Informantas(-ė) Nr. 7

GK: Pradėkime interviu. Pirmas klausimas: kuriais metais esate gimęs ir kuriame mieste?

I: Gimiau 1995 metais, Trakų rajone, bet labai daug laiko praleidau Vilniuje.

GK: Kiek metų gyvenate Vilniuje?

I: Pats gyvenu jau 11 metu, bet daug laiko jaunystėje praleidau Vilniuje, nes čia lankiau popamokines veiklas.

GK: Kaip suprantate sąvoka “sovietinė architektūra” ?

I: Pilka ir niūri architektūra.

GK: Kokius pastatus Vilniuje įvardintumėte kaip sovietinius? Nurodykite kelis, jeigu galite.

I: Sovietiniai daugiabučiai, Sporto rūmai.

GK: O kokie pastatų bruožai jums yra sovietiniai bruožai, kur pamatote ir va, aišku - sovietinis pastatas?

I: Dideli pastatai (**Masyvus?**) Jo. na tokie, labai *griozdiški*. Daug pilkos spalvos.

GK: Kokius žinote sovietmečio pastatus Vilniaus senamiesčio teritorijoje?

I: Nežinau net. Negaliu pasakyti, nes nelabai žinau. Senamiestyje nelabai yra ten tų sovietinių pastatų.

GK: Pagal kokius parametrus atskirti ar pastatas naujas ar senas?

I: Pastato būklė - iš sienų spalvos matosi, ar byra tinkas ar ne. Gal langai irgi, dauguma plastikiniai sudėti, kai kur dar mediniai, tai čia senuose namuose būna kartais tokių.

GK: Paaškindite, su kuo sąvoka "sovietiškas" asocijuojasi labiau - su laikotarpiu ar architektūros stiliumi?

I: Nežinau. Kažkodėl, nu dabar nestato tokių sovietinių pastatų, kaip seniau. Ir laikai pasikeitė manau, Vilniuje daugiausiai tie mikrorajonai yra labai sovietiniai, dauguma pastatų tai tokie turi kitokį stilių. (**O tarkime, Kauno architektūra, jums suponuoja apie laikotarpį kažkokį?**) Nu Kaune ten daug tų įdomių pastatų, ten toks retro stilius dominuoja. Tai gal laikotarpis? Nežinau.

GK: Gerai, grįžkime gal prie Vilniaus. Kaip apibūdintumėte Vilniaus senamiestį?

I: Mažas jaukus. (**Ir viskas?**) Neturiu daugiau ką pasakyti. Faina vieta.

GK: Kaip apibūdintumėte Fabijoniškes?

I: Pilkas (**Aha, gal dar kokių pastebėjimų?**) Ne, neturiu.

GK: O Pašilaičius?

I: Irgi pilkas, nuobodokas.

GK: Koks jūsų nuomone pastatas Vilniuje labiausiai reprezentuoja sovietmečio architektūrą?

I: Sporto rūmai.

GK: Dabar parodysiu Jums keletą nuotraukų iš Vilniuje esančių pastatų. Paprašysiu savo žodžiais apibūdinti, ką primena pastatas, su kuo asocijuojasi. Pirmas pastatas: Kooperatyvų sąjunga. Kokios mintys ateina pamačius jį?

I: Pilkas.

GK: (*Operos ir baleto teatras*)?

I: Didelės detalės.

GK: (*Justiniškės*)?

I: Pilka.

GK: (*Vokiečių g. - Tyzenhauzų rūmai*)?

I: Tvarkingas.

GK: (*Nacionalinis dramos teatras*)?

I: Didelės detalės.

GK: (*Namas Šv. Stepono g/buv. Nemuno parduotuvė tarpukariu*)?

I: Nežinau, tiesiog namas. (**Neprimena jokio architektūrinio stiliaus?**) Nelabai, tiesiog, na jis šviesus atrodo. Ir tiek.

GK: (*Mokslininkų namas, Vašingtono skveras*)?

I: Labai masyvus.

GK: (*Vilniaus oro uostas*)?

I: Nuobodokas man, nežinau net.

GK: (Sporto rūmai)?

I: Senas, apgriuvęs.

GK: Ką manote apie vis dar stovinčius sovietinius pastatus Vilniuje ir koks turėtų būti tolimesnis jų likimas?

I: Reikėtų juos atnaujinti. (Visus sovietinius pastatus ar tuos esančius senojoje miesto dalyje ar Gedimino prospektą?) Visus, nes jie sensta ir matosi.

Respondentas(-ė) Nr. 8

GK: Pradėkime mūsų interviu. Kuriais metais esate gimęs ir kuriame mieste?

I: Gimiau Vilniuje, man dabar 40.

GK: O metų gyvenate Vilniuje?

I: Visą gyvenimą gyvenu Vilniuje, nesu gyvenusi kitur.

GK: Pereikime prie klausimų, paprašysiu atsakyti plačiau, remtis labiau savo nuomone. Kaip suprantate sąvoka „sovietinė architektūra“ ?

I: Nuobodi, pilka, vienoda.

GK: O kokius pastatus Vilniuje įvardintumėte kaip sovietinius?

I: Užsienio reikalų ministerija, miegamieji rajonai, ypač, Lazdynai, Sporto rūmai.

GK: O kokie pastatų bruožai jums yra sovietiniai?

I: Tie klasikiniai bruožai turbūt, kaip ir visiems - pilkas betonas, jokių smulkių gražių detalių, jokių spalvų, kampuota architektūra.

GK: Kokius sovietmečio pastatus žinote esančius Vilniaus senamiestyje?

I: Nežinau, ar skaitosi čia senamiestis, bet vienintelis kas šauna į galvą - Sporto rūmai.

GK: Pagal kokius parametrus atskirti ar pastatas naujas ar senas?

I: Pagal vaizdą, medžiagas, dizainą

GK: O sąvoka „sovietiškas“, su kuo jums asocijuojasi labiau - su laikotarpiu ar architektūros stiliumi?

I: Su laikotarpiu. Nes jis buvo okupuotoje Lietuvoje virš 50 metų. Svetimas, dar kitaip tariant.

GK: Kokiais žodžiais galėtumėte apibūdinti Vilniaus senamiestį?

I: Jaukus, įdomus, turintis savo unikalią architektūrą

GK: Kaip apibūdintumėte Fabijoniškes?

I: Namai, nes ten gyvenau ilgai. Bet tai betono džiunglės, kuriose savi įstatymai. Pilka, nuobodu, depresyvu.

GK: O Pašilaičius?

I: Eismas ratais. Monolitai.

GK: Koks pastatas jūsų nuomonė yra labiausiai sovietinis Vilniuje?

I: Manau, kad Santuokų rūmai.

GK: Parodysiu pastatų nuotraukas ir prašysiu, kad padetalizuotumėte savo nuomonę apie juos. **Pirma nuotrauka: (Kooperatyvų sąjunga)?**

I: Sovietinis modernizmas

GK: *(Operos ir baleto teatras)?*

I: Daug stiklo, meniška erdvė. **(Jei galiu pasitikslinti, sakytumėt, nelabai sovietinis pastatas?)**

Nepasakyčiau, kad sovietinis. Jis labiau, naujesnis, modernesnis. Neturi to sovietiško.

GK: *(Justiniškės)?*

I: Depresija, liūdesys, pilkuma, vienodumas

GK: *(Vokiečių g. - Tyzenhauzų rūmai) ?*

I: Daugiau detalių prie stogo, spalvotas. **(nesakytumėt, kad sovietinis?)** Ne, tikrai nepasakyčiau. O yra? **(Na, statytas sovietmečiu, tai taip, jis yra sovietmečio pastatas)** O, nepasakyčiau, nes jis toks, labai naujas atrodo, palyginus, ta stilistika visai kitokia.

GK: *(Nacionalinis dramos teatras)?*

I: O, dramos teatras. Teatras, prabangi vieta **(Irgi įvardintumėte kaip sovietmečio pastatą?)** O jis yra sovietinis? **(Na taip, jis pastatytas 1940 metais. 1981 metais, berods, jeigu neklystu, buvo pastatytos tos, Trijų mūzų, skulptūros. Net gavo apdovanojimą tas projektas)** Ane? Geras, nepasakyčiau tikrai, kad sovietinis, nes irgi, atrodo, kaip simbolis perėjimo į nepriklausomą Lietuvą.

GK: *(Namas Šv. Stepono g/buv. Nemuno parduotuvė tarpukariu)?*

I: Čia apie kiaušinį ar aikštę? **(Čia apie pastatą už kiaušinio)** Ai, na. Jis senos statybos, greičiausiai prieš sovietus. Gal net sakyčiau, klasicistinis labai. Stepono gatvė man labai patinka savo pastatais.

GK: **O šis – Mokslininkų namas, Vašingtono skvere?**

I: Čia manau Vilniaus architektūros gėda. Primena labiau Maskvos statybą.

GK: **Vilniaus oro uostas?**

I: Pasenęs, verkiant reikia atnaujinimo. **(Turite omenyje, kad reikėtų modernizuoti?)** Tikrai taip, nes atrodo labai senoviškai. **(Noriu pasitikslinti, senoviškai ar sovietišškai?)** Nelabai sovietišškai, bet toks jau labai pasenęs. Kaip su euro-remontu būna, kur verkiant reikia atnaujinti, gal nebūtinai modernizuoti, bet sutvarkyti sienas truppančias. **(Kaip Kauno oro uoste?)** Na taip, kažkas panašaus **(Bet ten jau labai modernu - daug stiklo, minimalizmas, mažai detalių)** Bet ir gerai, manau. Laikai keičiasi, reikia kažko naujo.

GK: *(Sporto rūmai)?*

I: Kampuotas, betonas, pilkas, laivas. Nesuprantu, kodėl dauguma taip žavisi šiuo pastatu.

GK: **Ką manote apie vis dar stovinčius sovietinius pastatus Vilniuje ir koks turėtų būti**

tolesnis jų likimas?

I: Tai dalis mūsų istorijos, bet man netrukdo. Labiau neramina Šnipiškių vienkiemiai miesto centre.

Respondentas Nr. 9

GK: Kuriais metais esate gimęs ir kuriame mieste?

I: 1985 metais, Telšiuose.

GK: Kiek metų gyvenate Vilniuje?

I: Gyvenu Vilniuje jau gerus dvidešimt metų, net neprisimenu, kaip prabėgo tie metai.

GK: Kaip suprantate sąvoka "sovietinė architektūra" ?

I: Čia daug reikia apibūdinti? Hm, galbūt tai čia visi gyvenamieji rajonai, *Fabai, Pašilai, Koralai, Lazdynai.. (visi miegamieji rajonai?)* Taip, visi tie rajonai man primena sovietinį laikotarpį. Lenino skulptūra irgi primena sovietmetį, kuri seniau buvo Lukiškių aikštėje..praeini ir supranti, kad įdomiais laikais gyveni.

GK: Kokius pastatus Vilniuje įvardintumėte kaip sovietinius? Nurodykite kelis, jeigu žinot.

I: Sporto rūmai, Operos ir Baleto teatras, Televizijos bokštas, Spaudos rūmai, Šeškinės poliklinika...dar labai primena sovietmetį tie namai... raudonų plytų kur visokie prekybos centrai įsikūrinėdavo... ir dar Autobusų stotis. Parduotuvės vardinės, dabar toks analogas yra AIBĖS parduotuvė. Dar kirpyklos ir visokie sporto klubai pirmuose monolitinių namų aukštuose primena sovietmetį. **(Čia labai įdomi įžvalga)** Aha. Na o šiaip turbūt tiek.

GK: O kokie pastatų bruožai jums yra sovietiniai bruožai?

I: Pilki, be gyvybės, be spalvų. iš karto atrodo, kad labai gūdus laikai.

GK: Kokius žinote sovietmečio pastatus Vilniaus senamiesčio teritorijoje?

I: Operos ir Baleto teatras, Goštauto g. namai, Sporto rūmai, Rotondos kavinė, Kalinausko gatvėje esantys namai labai irgi pokariniai atrodo.

GK: Pagal kokius parametrus atskiriate ar pastatas naujas ar senas?

I: Pagal spalvas, medžiagas, stiklo buvimą **(jei stiklo daug, reiškia pastatas naujas?)** Na, taip, sovietmečiu biškiuką kitaip būdavo, iš esmės mažai langų arba jie labai tamsūs būdavo... tarkime Vilniaus teisme, Gedimino prospekte. Ten viduje būdavo labai tamsu. Ir spalvos viduje irgi labai niūrios.

GK: Paaškindite, su kuo sąvoka "sovietiškas" asocijuojasi labiau - su laikotarpiu ar architektūros stiliumi?

I: Su laikotarpiu, kuris sukūrė stilių. Iš tiesų tai mes, gyvenant tais laikais, net negalvojome, kad čia tie pastatai, architektūra yra verta kažkokios gilesnės kontempliacijos... čia buvo tiesiog pastatai, jie yra, praeini, pažiūri ir viskas.. gal mano karta labiau vertina tai iš emocijos pusės, kiek daug skausmo buvo artimųjų akyse ir kiek daug tai davė **(turite mintyje, visus tuos įvykius šalyje,**

okupaciją...?) Aha, tikrai buvo toks įdomus laikas...dabar labiau prisimenu su negatyvu, bet aišku, architektūra meninės vertės kūrinys.

GK: Kaip apibūdintumėte Fabijoniškes?

I: Monolitinis namų rajonas.

GK: Pašilaičius?

I: Rato principo eismo rajonas.

GK: Koks, jūsų nuomone, pastatas Vilniuje labiausiai reprezentuoja sovietinę architektūrą?

I: Čia reikėtų vieną išskirti? (**Galima kelis, bet geriau vieną**) Sporto rūmai.

GK: Parodysiu kelias, Vilniaus pastatų nuotraukas ir paprašysiu apibūdinti juos bruožais, kurie asocijuojasi su tais pastatais. Pirmas: Kooperatyvų sąjunga?

I: Įdomios formos pastatas, prisimenu, kad seniau

GK: (*Operos ir baleto teatras*)?

I: Labai išdidus, didingas, sakyčiau, net sovietiskai prabangus (**Gal galėtumėte patikslinti – sovietiskai prabangus?**) Daug raudonos, medienos.. manau, buvo bandoma įrodyti šiuo pastatu kažką apie mūsų (*red.past. Vilniaus*) architektūrą.

GK: (*Justiniškės*)?

I: Niūru ir liūdna... va žiūriu ir toks, kažkaip nenorėčiau čia gyventi. (**O kokie bruožai ateina į galvą pamačius?**) Pilkumas, brutalizmas, liūdesys.

GK: (*Vokiečių g. - Tyzenhauzų rūmai*)?

I: Gražus pastatas, masyvus, bet labai klasikinis (**Neįvardintumėte kaip sovietinį?**) Ne (**Kokie bruožai apie tai pasako?**) Na, jis labai kitoks. Sakyčiau, gal jis toks labiau ne lietuviškas, kaip ir visa vokiečių gatvė sukuria tokį bendrą „Europos“ stiliaus senamiestį – seną, su daug bažnyčių, unikalų savitumu.

GK: (*Nacionalinis dramos teatras*)?

I: Labiausiai akį traukia ta skulptūra (**Trys mūzos?**) Taip, vidus gal ir nėra įspūdingas, tačiau iš fasado pastatas atrodo labai intriguojančiai.

GK: (*Namas Šv. Stepono g/buv. Nemuno parduotuvė*)?

I: Tas namas už kiaušinio toks pokarinis, nepasakyčiau, kad jis turi kažkokį. Na, nežinau, sovietinį braižą. Priskirčiau klasicistiniam stiliui. (**Kas jums tą simbolizuoja?**) Aukštos lubos, langai, įmantrūs balkonai.

GK: O Mokslininkų namas Vašingtono skvere?

I: Šis pastatas, atrodo, stovi visai ne savo vietoje ir labai netinka prie bendro miesto vaizdo.

GK: O ką manote apie Vilniaus oro uosto pasitikimo pastatą?

I: Primena visus atvykimus į šitą oro uostą.. (**O kaip pastatas?**) Na, toks, labai paprastas, bet mielas. Man tai mielas pastatas, skulptūros suteikia gyvumo, bet atnaujinti gal ir reikėtų.

GK: Sporto rūmai?

I: Mano mėgstamiausias pastatas – jis toks kitoks, labai didingas ir išskirtinis.

GK: Ką manote apie vis dar stovinčius sovietinius pastatus Vilniuje ir koks turėtų būti tolimesnis jų likimas?

I: Manau, kad šie pastatai turėtų būti atnaujinti, nes jų naikinimas kainuotų per daug, o šiaip, dauguma pastatų yra istorinės vertės, mūsų istorijos dalis, o jos naikinti nereikia.

Respondentas(-ė) Nr. 10

GK: Kuriais metais esate gimęs ir kuriame mieste?

I: Aš gimiau 1996 metais, Kaune.

GK: Kiek metų gyvenate Vilniuje?

I: Gyvenu 7 metus.

GK: Kaip jūs suprantate sąvoka „sovietinė architektūra“ ?

I: Komunistų partijos valdymo laikotarpiu šalyje pastatyti gyvenamieji namai ir viešosios paskirties pastatai.

GK: Kokius pastatus Vilniuje įvardintumėte kaip sovietinius?

I: Sporto rūmai – juose dominuoja brutalizmo stilius kuris buvo itin populiarius sovietmečiu; Šeškinės rajono daugiabučių namai – pastatyti iš monolitinio gelžbetonio, tokių daugiabučių galime pamatyti keliaujant po visas post-sovietines valstybes; Lietuvos kooperatyvų sąjungos administracinis pastatas – jame dominuoja sovietmečiui būdingas pilkumas, detalių stambumas.

GK: Kokie pastatų bruožai ar ypatumai jums yra sovietiniai bruožai?

I: Pilkos spalvos, stambios kvadratinės detalės – „blokai“, reljefo vienodumas, monotonija, aštrūs kampai, metalo ir betono medžiagų derinimas, kolonos.

GK: Gal žinote kokius nors pastatus esančius Vilniaus senamiesčio teritorijoje?

I: Sveikatos apsaugos ministerijos korpusas, Šiuolaikinio Meno Centras (ŠMC).

GK: Pagal kokius parametrus atskirti ar pastatas naujas ar senas?

I: Pagal fasado formas, pastato nusidėvėjimo žymes, spalvas, langų dydį, nes jie dažnai jie būna pailgi, ilgo stačiakampio formos ir dažnai mediniai. Dažnai iš medinių langų namuose gali pasakyti, kokio senumo pastatas, namas ir net kaip ilgai gyvena žmonės tame pastate.

GK: Paaiškinkite, su kuo sąvoka „sovietiškas“ asocijuojasi labiau – su architektūros kryptimi, ar su laikotarpiu?

I: Sąvoka labiau asocijuojasi su pačiu laikotarpiu ir jo ideologija, politika.

GK: Kaip apibūdintumėte Vilniaus senamiestį?

I: Jis yra įvairialypis – jame galima rasti dar viduramžius menančių pastatų, o tarp jų ir įsibrovusių sovietinių ar jau nepriklausomybės metais pastatytų objektų. Kiekviena senamiesčio dalis atspindi vis kitą mūsų valstybingumo periodą – kas yra itin žavu. Būtent tai ir yra mūsų šalies istorija, išreikšta per architektūrą.

GK: Kaip apibūdintumėte Fabijoniškes?

I: Blokinis, pilkas, kampuotas, monotoniškas, labirinto motyvas.

GK: Pašilaičius?

I: Monolitiškas, aukštas reljefas, varijuoja pilki ir raudoni atspalviai.

GK: Koks jūsų nuomone pastatas Vilniuje labiausiai reprezentuoja sovietinę architektūrą?

I: Sporto rūmai

GK: Parodysiu jums nuotrauką, kuriose atsispindi Vilniaus architektūros pokyčiai.

Paprašysiu kiekvieną pastatą apibūdinti savais žodžiais, ką primena ir panašiai. Pradėkime nuo šio, ką galvojate? (*Kooperatyvų sąjunga*)?

I: Susideda iš stambių elementų, pilkas, šaltas.

GK: (*Operos ir baleto teatras*)?

I: Kampuotas, kvadratiškas, griozdiškas, šaltas ir neprieinamas.

GK: (*Justiniškės*)?

I: Monolitinis, blokinis, brutalus, šaltas.

GK: (*Trakų/Vokiečių g. - Tyzenhauzų rūmai*)?

I: Neobarokinio stiliaus. Šis pastatas primena tai, ką galime išvysti vakarų Europos miestuose.

GK: (*Nacionalinis dramos teatras*)?

I: Modernizmas, persipynęs su sovietinio stiliaus architektūra.

GK: (*Namas Šv. Stepono g/buv. Nemuno parduotuvė tarpukariu*)?

I: Pastatas atrodo tarsi neobaroko architektūros stiliaus – fasado dekoracijos, dideli langai, centruota simetrija.

GK: (*Mokslininkų namas, Vašingtono skveras*)?

I: Tai tarsi neo-baroko ir komunistinio režimo duetas. Dekoratyvus fasadas, kolonos, tačiau viskas – blokiniame stiliuje, tad atrodo sovietinis.

GK: (*Vilniaus oro uostas*)?

I: Atrodo įkvėptas klasicizmo stiliaus – fasade integruotos "kolonos", trikampio formos stogas.

GK: (*Sporto rūmai*)?

I: Šaunus brutalizmo pavyzdys – jis stambus, techniškas, vietoje dekoracijų naudojami konstrukcijos elementai.

GK: Ką manote apie vis dar stovinčius sovietinius pastatus Vilniuje? Kaip manote, kokia jų ateitis bendrame Vilniaus miesto kontekste?

I: Manau kai kurie išskirtiniai atvejai, pavyzdžiui, sporto rūmai, turėtų likti kaip istorinis paminklas, istorinę vertę turintis amžininkas. Tokie pastatai atskleidžia svarbią mūsų istorijos dalį. Būtent tai suteikia Vilniui išskirtinumą, lyginant su kitais vakarų Europos miestais. Tai pritraukia turistus ir formuoja mūsų identitetą. Tačiau tai tikrai galioja ne visiems pastatams. Prastos būklės ir renovuojant brangiai kainuojančius pastatus reikia nugriauti ir vietoje jų atversti naują Vilniaus miesto lapą.

Informantas nr. 11

GK: Pradėkime mūsų interviu. Pirmas klausimas: kuriais metais esate gimęs ir kuriame mieste?

I: 1997 metais, Vilniuje.

GK: Kaip suvokiate sąvoka „sovietinė architektūra“? Kokios mintys ateina išgirdus?

I: Iš karto akyse išskyla pastatai pastatyti sovietmečio laikotarpiu.

GK: Kokius pastatus Vilniuje įvardintumėte kaip sovietinius?

I: Vilniaus koncertų ir sporto rūmai, Santuokų rūmai, Fabijoniškių daugiabučiai. Galima įžvelgti tam tikrų pranašumų, pradedant nuo figūruojančios pilkos spalvos ir paskirstymo blokais bei masyvumo.

GK: O kokie pastatų bruožai jums yra sovietiniai? Kur pamatote ir iš karto aišku, kad tai sovietmečio pastatas?

I: Pilkumas, struktūrizuotos linijos, kartais ir keisti statinio elementai - išsiskiriantys iš bendros masės.

GK: Kokius žinote sovietmečio pastatus Vilniaus senamiesčio teritorijoje?

I: ŠMC muziejus, LR seimas, Operos ir baleto teatras... Nors nesu įsitikinęs ar įeina į senamiesčio teritoriją. (Taip, šie pastatai įeina į tyrimo imtį, tad jie tinka) Tai tada gal Vyriausybė dar.

GK: Kaip manote, pagal kokius parametrus galime atskirti – pastatas naujas ar senas?

I: Pastato fasadus, langus, bendrą apdailą jos būseną bei stilistiką.

GK: Gal galėtumėte paaiškinti, su kuo sąvoka "sovietiškas" asocijuojasi labiau - su laikotarpiu ar architektūros stiliumi?

I: Laikotarpiu, nes architektūra yra maža to dalis, nors šiuo atveju matomiausia ir labiausiai sugebanti perduoti emociją esamu laiku apie praeitį.

GK: Kaip apibūdintumėte Vilniaus senamiestį?

I: Jaukus, ganėtinai erdvus, architektūriškai besiskiriantis, atspindintis įvairius laikotarpius

GK: Kaip apibūdintumėte Fabijoniškes?

I: Šiek niurus, masyvus. Daugiausiai norisi apibūdinti tokį rajoną lyg tai būtų viena iš sistemos dalių

GK: Pašilaičius?

I: Sistemiškumas, specifinės žiedinės gatvės, griežta geometrija

GK: Koks jūsų nuomone pastatas Vilniuje labiausiai atspindi sovietinę architektūrą?

I: Fabijoniškių daugiabučiai.

GK: Parodysiu Jums kelias nuotraukas kuriose pavaizduoti Vilniaus pastatai, paprašysiu, kad apibūdintumėte juos. Pradėkime nuo šio: (*Kooperatyvų sąjunga*)?

I: Masyvumas, griežtumas, bandantis sukelti emocijas savais kraštų apvalinimas.

GK: (*Operos ir baleto teatras*)?

I: Kampuotas, aštrumo suteikiantis pastatas.

GK: (*Justiniškės*)?

I: Gremėzdiška pilkuma

GK: (*Vokiečių g. - Tyzenhauzų rūmai*)?

I: Santūrus, bet tuo pačiu išskirtinumas pasižymintis pastatas

GK: (*Nacionalinis dramos teatras*)?

I: Šaltumo jausmą suteikiantis, bet tuo pačiu turintis savą unikalumą

GK: (*Namas Šv. Stepono g/buv. Nemuno parduotuvė tarpukariu*)?

I: Jaukus pastatas kurį užstoja kiaušinis.

GK: (*Mokslininkų namas, Vašingtono skveras*)?

I: Įkvepiantis, primenantis tvirtovę pastatas

GK: (*Vilniaus oro uostas*)?

I: Niekada jis nepatiko, vaizdas sukeliantis prastą jausmą (**Gal galėtumėte patikslinti, kodėl?**) Šis pastatas toks apie nieką ir atrodo, be jokios idėjos. Jis jau yra pasenęs ir kiek esu skaitęs, kad jis nėra labai energetiškai vertingas ir jo išlaikymas brangiai atsieina.

GK: Sporto rūmai?

I: Vienas iš įdomesnių pastatų, kurio aplinka taip pat priduoda to paties masiškumo, kažkodėl į jį žiūrint norisi paminėti du žodžius: stiklas ir betonas

GK: Ką manote apie vis dar stovinčius sovietinius pastatus Vilniuje? Koks turėtų būti jų likimas?

I: Priklauso nuo pastato tuometinio tikslo ir kokią funkciją jis atlieka dabar. Bet griauti ar negriauti pastatą taip pat priklauso nuo pastato būsenos bei architektūros bendro vaizdo kurį norimą reprezentuoti dabar ar ateityje, pavyzdžiui, Vilniaus senamiestis. Ten reikia jį atnaujinti ir išlaikyti.

GK: Pradėkime nuo pirmo klausimo: kuriais metais esate gimėte ir kuriame mieste?

I: Gimiau 2001 m. Raseiniuose.

GK: Kaip supranti sąvoką "sovietinė architektūra" ?

I: Galima plačiau atsakyti?

GK: Žinoma, kaip tik geriau, jeigu daugiau pasakytum.

I: Iš esmės, tai čia visa architektūra, kuri pastatyta sovietmečiu. Tiksliau, tame laikotarpyje nuo 1945 iki 1990 metų. Nors aš pats įpratęs savo kalboje vartoti sąvokas "*sovietinis*" ir "*sovietmečio*", bet pastaruoju metu stengiuosi pereiti prie antrojo varianto, nes kiek žinau sovietmečio architektūros tyrėjų bendruomenėje priimta vartoti būtent šį epitetą, nes jis turi mažiau neigiamo įkrovimo ten, kur jis nėra būtinas ir mažiau asocijuojasi su sovietine ideologija, kuri būdinga anaipol ne visiems sovietmečio pastatams ir ne tokiomis pat prasmėmis ir apimtimis.

GK: Ačiū už labai išsamų atsakymą, o galbūt kažkokia architektūros kryptis tau asocijuojasi su sovietmečiu?

I: Pirmiausia į galvą ateina vėlyvojo modernizmo architektūra, bet čia vienetai tokių pastatų (**Gal galėtum įvardinti kokie jie?**) Dabar gal tiksliai nepasakysiu, bet mikrorajonus intuityviai priskiriu, bet jie irgi iš vėlyvojo sovietmečio... Stalinistinio periodo pastatai kažkaip ne iškart atėjo į galvą, matyt ir dėl to, kad pirmieji du atvejai man yra labiau estetiškai patrauklūs, kai stalinistinei architektūrai simpatijas jaučiu rečiau.

GK: Pakalbėkime apie pastatus. Kokius pastatus įvardintum kaip sovietinius? Jeigu žinai, gal galėtum įvardinti pavyzdžiais?

I: Lietuvos kooperatyvų sąjungos pastatas, Santuokų rūmai, Lietuvos sveikatos ministerija, Sporto rūmai. Man šie pastatai yra gražūs, žavintys savo formomis ir estetika. Dvejuose iš jų esu vedęs ekskursijas per Open House, tai Lietuvos Kooperatyvų Sąjungos pastate ir Seime. Ta savanorystė man padėjo juos pažinti istoriškai. Dar pridėčiau Lazdynų mikrorajoną ir ypač jo monolitinius daugiaaukščius su tokiais geltonais balkonais, kurie man truputį primena raketas.

GK: Ačiū labai, aš irgi esu savanoriavusi Open House, tai tikrai sutinku, kad tą pastatą kitaip pradėti vertinti, kai labiau pažįsti ir istoriją ir kontekstą...turiu klausimą apie sovietinių pastatų bruožus. Kokius bruožus įvardintum kalbant apie sovietinę architektūrą?

I: Betonas, bet ne toks lygus ir atviras, koks naudojamas šiuolaikinių pastatų apdailoje (**Pavyzdžiui?**) Na, tarkim, kaip naujo Fabijoniškių baseino. Sovietinis betonas tinkuotas - tačiau vis tiek dažniausiai pilkų atspalvių. Gelžbetonio blokai.. pagrinde modernistinio arba stalinistinio stilių estetika, kurią atpažįsti labiau iš akies nei pagal konkrečius bruožus.

GK: Kokius sovietmečio pastatus žinai Vilniaus senamiestyje?

I: O nuo kur skaitosi senamiestis?

GK: Tai nuo stoties iki sakykime, Gedimino prospekto, apimant Lukiškių aikštę.

I: Aha.. tai jeigu senamiestyje tai ŠMC (Šiuolaikinis meno centras), Vokiečių g. gyvenamieji namai, Krašto apsaugos ministerijos pastatai, Sveikatos ministerija, Salomėjos Nėries gimnazija, gyvenamieji namai Žemaitijos gatvėje, Pilies gatvės, pastatai, išeinantys į (K. Sirvydo) Sirvydo skverą.

GK: Kokie bruožai simbolizuoja, ar pastatas yra praeities pastatas ar naujas?

I: Lengviausia, atpažinti pagal stilių ir spalvą. Man sunku kalbėti apie stilių, bet tie dabartiniai pastatai dažnai turi mažai dekoru, bent jau jis lengvai atskiriamas nuo carinio, *lenkmečio* ir stalinistinio dekoru.

GK: O kokie tau nauji pastatai? Arba gal, kas simbolizuoja juos?

I: Na, spalvos sovietmečiu nebuvo labai paplitusios, ryškesnių spalvų pastatus drąsiau priskirčiau šiuolaikiniams, gal kitoks stiklo naudojimas pastatuose reiškia naujumą.

GK: Ačiū, einam toliau. Ar galėtumėt paaiškinti su kuo sąvoka „sovietiškas“ asocijuojasi labiau - su laikotarpiu ar architektūros stiliumi?

I: Labiau su laikotarpiu....stilius galima įvardinti kitais žodžiais: vėlyvasis modernizmas, brutalizmas, postmodernizmas, stalinistinis... tarpusavy jie stipriai skiriasi, būtų keista juos vadinti viena sąvoka "sovietinis"..

GK: Kokiais bruožais apibūdintumėte Vilniaus senamiestį?

I: Jeigu vienu žodžiu – jaukus. Siauros, grįstos akmenimis gatvės, seni pastatai, iš kurių vos ne kiekvienas gali papasakoti įdomią istoriją... Tuo pačiu painus ir dėl to kiek paslaptingas - nemažai užtrunka, kol perpranti gatvių tinklą ir pradedi orientuotis, o kai jau galvoji kad viską žinai, netyčia užsuki į kokį nematytą kiemą, kur atsiveria netikėti vaizdai. Visada kažką naujo gali atrasti ir stebiesi kaip galėjai čia būti neužsukęs anksčiau? Dar pridėčiau, kad aktyvus ir įdomus. Visur daug žmonių, kurie dirba arba ilsisi, daug vietų praleisti laiką, nuo kavinių ir restoranų iki bibliotekų ir muziejų, taip aktyvus ir naktį su daug dirbančių barų.

GK: Kokiais bruožais apibūdintumėte Vilniaus mikrorajoną Fabijoniškes?

I: Aš kaip tik esu iš Fabijoniškių. Sakyčiau, savas, nes čia gyvenu visą savo gyvenimą, tad dauguma erdvių iširtos ir pažįstamos. Dar sakyčiau žalias – labai vertinu miškų ir miškelių gausą, prie pat mano namų yra du dideli ir vienas mažesnis. Pilkas - nors atrodo, užaugęs čia, didesnę dalį laiko to nepastebiu, bet kartais sugrįžus iš kelionių, ypač dar jei diena būna be saulės, kokių pasitaiko neretai, susimąstai, kad galbūt per daug čia tos pilkos spalvos. Bet gražiomis žiemos naktimis, kai sninga, ar vasarą, kai šviečia saulė ir žaliuoja augalai, ta pilka spalva akies beveik nerėžia..

GK: O kaip apibūdintumėte Pašilaičius?

I: Šiaip...sakyčiau, kad Pašilaičiai tikrai jaukūs – visad patiko praeinant pažiūrėti į netikėtas, bet tikrai gerai atrodančias kelių aukštų sovietmečiu statytų kotedžų gretas. Jie dar ir įvairių spalvų būdavo, tad ir aplinka ne tokia pilka atrodydavo. Ir miškelių Pašilaičiuose yra. Bet va ten, kur šiaurinėje savo dalyje Pašilaičiai perteka į Perkūnkiemį, jau net ir gamtos nebelieka, tik platūs plotai, kur turbūt, bus statomi nauji daugiabučiai.

GK: O jūsų nuomone, yra pastatas Vilniuje, labiausiai reprezentuojantis sovietinę architektūrą?

I: Negaliu išskirti vieno pastato...būtų nesąžininga, nes tų pastatų yra labai daug. **(O jeigu vieną reikėtų įvardinti?)** Tada pasirinksiu Vilniaus kultūros, pramogos ir sporto rūmus - nors jie, panašu, yra unikalus visuomeninio pastato projektas, tačiau jų griežtos formos ir fasado estetika manęs nelabai žavi. Tas pastatas tarsi pilka masė.

GK: Dabar parodysiu porą nuotraukų su Vilniaus pastatais. Prašysiu juos apibūdinti savybėmis ir kokios mintys kyla juos matant. Ką manote apie šį pastatą? *(Kooperatyvų rūmai)*?

I: Ooo, čia mylimiausias mano vėlyvojo modernizmo pastatas Vilniuje. Vedžiau jame ekskursijas ir iki šiol praeidamas sustoju žvilgtelėti ir pasigrožėti. Įdomu, kad iki bepradėjęs ruoštis ekskursijai nelabai buvau jo pastebėjęs, tad jis man atrodo sąlyginai neblogai įsipaišantis į Gedimino pr. kontekstą. Žavi jo plastiškos terasų formos ir visur pasitaikantys užapvalinti kampai. Žodžiu, gražus ir pavyzdingas jis man.

GK: Aha, šiaip man irgi jis toks atrodo puikiai įsipaišantis. O šis pastatas? *(LNOBT)*

I: Masyvus! Iki šiol beveik neteko būti viduje, tad nors ir mačiau nuotraukose bei nuo gatvės gražų interjerą, kasdien einant pro šalį pastatas man atrodo kiek griozdiškai. Ypač trikdo ant jo stogo esantis reklamos ekranas, kuris naktimis savo ryškia šviesa. Gadina visą panoramą, atsiveriančią nuo dešiniojo upės kranto.

GK: O šis? *(Justiniškės)*

I: Iš aukštų daugiabučių atrodo kaip Justiniškės. Atrodo nekaip, nuo laiko išblukusi geltona spalva atrodo labai niūriai. Jeigu kalbėti apie emocijas, įvardinčiau nuobodulį, šleikštulį.

GK: O šis? *(Tyzenhauzų rūmai)*

I: Atrodo kaip tipinis senamiesčio pastatas. Nieko ypatingo jame nematau, estetiškai jis manęs nežavi, nors gal ir prideda jaukumo gatvei dėl to kad atrodo kaip senas.

GK: O šis – Nacionalinis dramos teatras?

I: Jei kalbėt apie eksterjerą, tai visai patinka detalių gausa bei tai, kad jis prižiūrimas, skulptūra irgi visada atkreipdavo dėmesį praeinant. Jaukus.

GK: Gerai, o šitas? *(Namas Šv. Stepono g.)*

I: Man jis visai dailus, prie to prisideda ir balkonėliai iš šono, ir bendrai to kvartalo spalvinga aplinka. Spėčiau, kad pastatytas dar iki sovietmečio, kelia jaukumo jausmą, tačiau iš kitos pusės gal ir kiek per daug rafinuotas, "saldus".

GK: (Mokslininkų namas)?

I: Iš visų stalinistinių pastatų šitas man, matyt, bus gražiausias - visgi kolonos ir bokštas yra geras derinys. Primena Varšuvos žymiuosius stalinistinius rūmus, kurie taip pat visada žavėjo - bet gerai, kad mastelis visgi adekvatus Vilniui. Pastatas griežtas, bet sakyčiau grakštus.

GK: na, o šis? (Vilniaus oro uostas)

I: Pirma asociacija - painumas ir pasiklydimas. Ne tiek dažnai skrendu iš Vilniaus, tad vis dar pažiūrėjus į jį apima nemalonas jausmas, kad vėl reikia prisiminti arba aiškintis, kur ir kaip eiti. Tačiau kadangi čia yra atvykimo terminalas, ši pastato dalis siejasi su atvykimu namo iš kelionės, emociškai neutraliu sugrįžimu į savo realybę. Būnant vidus jaučiasi kaip kiek ankštokas.

GK: (Sporto rūmai) ?

I: Besistiebiančias aukštyn. Pasenęs ir apleistas milžinas. Šiaip, tikiuosi, bus priimtas sprendimas jį restauruoti - vertinu jo unikalumą, nors tiesą sakant tam tikra griuvėsių estetika irgi duoda savo žavesio. Kaip ir daugeliu kitų sovietmečio objektų atžvilgiu, istorija su kapinių naikinimu nėra niekuo sveikintina ir suprantu žydų bendruomenę, reikalaujančią atpildo, tačiau nemanau, kad po tiek metų dėl to verta pastatą griauti.

GK: Na, ir paskutinis klausimas apie Vilniaus sovietmečio pastatų ateitį. Koks turėtų būti tolimesnis jų likimas?

I: Galvoju taip – jei yra kažkas vertingo ir unikalaus - restauruoti ir išsaugoti. Masinę statybą kiek įmanoma renovuoti arba su laiku perstatyti naujais namais, nepanaikinant vertingos mikrorajonų struktūros ir gamtos zonų. Bendrai, atrodo, visuomenė galėtų turėti artimesnę santykį su sovietmečio pastatais, jeigu daugiau apie juos žinotų. Juk nemaža dalis jų buvo projektuota ne abstrakčių "sovietų", o talentingų lietuvių architektų, kurie patirties sėmėsi ne tik iš SSRS, bet ir Vakarų, ypač Skandinavijos..

GK: Ačiū už puikius atsakymus.

Informantas(-ė) Nr. 13

GK: Pradėkime interviu: kuriais metais esate gimęs ir kuriame mieste?

I: Gimiau 1997 metais, Panevėžyje.

GK: Kiek jai laiko gyvenate Vilniuje?

I: 7 metus.

GK: Kaip suprantate sąvoką “sovietinė architektūra” ?

I: Sovietų sąjungos laikais sukurta architektūra ir iškart po to sukurta architektūra. Architektūra įkvėpta sovietinio laikmečio.

GK: Kokius pastatus Vilniuje įvardintumėt kaip sovietinius? Dėl kokių bruožų jie sovietiniai?

I: Karoliniškių gyvenamieji namai – vienodo tipo abejotinos kokybės pastatai. Sporto halė (**Čia turite omenyje Vilniaus sporto rūmus?**) Taip..Labiausiai gal sovietinis jų masyvumas ir didybė. (**Sporto rūmai atrodo didingas pastatas?**) Ne tai, kad didingas, labiau siekiama išskirti dydžiu, o ne interjero ar stiliaus detalėmis.

GK: Kokius pastatų bruožus įvardintumėte kaip sovietinius?

I: Perdėta didybė, masyvumas. Nepasakyčiau, kad sovietiniai bruožai kaip nors išsiskiria.

GK: O kokius žinote sovietmečio pastatus esančius Vilniaus senamiestyje?

I: LR Vyriausybės rūmai, jeigu skaitosi dar. (**Taip**) Tai jie labiausiai.

GK: O kaip atskirti, ar pastatas yra iš praeities ar dabarties?

I: Pagal jausmą. Sovietinis niekada nebūna jaukus, visi sovietiniai pastatai atrodo labai neįdomūs, ir ne tik Vilniuje, bet ir užsienyje.

GK: Gal galėtumėte paaiškinti, kuo sąvoka „sovietiškas“ jums asocijuojasi labiau - su laikotarpiu ar architektūros stiliumi?

I: Su laikotarpiu. Juk tas stilius atsirado ne dėl to, kad jis yra kažkuo inovatyvus, patogus.

GK: O kaip apibūdintumėt Vilniaus senamiestį?

I: Greit besikeičiantis, tačiau kartu išlaikantis istorinę atmintį.

GK: O kaip apibūdintumėte Vilniaus mikrorajoną Fabijoniškes?

I: Neišsiskiriantis, vienodas gyvenamasis rajonas.

GK: Pašilaičius?

I: Naujas, neišsiskiriantis, nuo miesto nutolęs gyvenamasis rajonas. (**Gal galiu pasitikslinti, sakote – naujas?**) Na, naujesnis už Fabijoniškes ir Karoliniškes. Jis atrodo, naujesnis. O nėra? (**Iš tiesų, panašiais metais vyko visų miegamųjų rajonų statyba, tad laikotarpis apie 1987 metus**)

GK: Koks pastatas Vilniuje labiausiai reprezentuojantis sovietinę architektūrą?

I: LR Vyriausybės pastatas

GK: Dabar parodysiu kelis Vilniaus pastatus ir paprašysiu juos apibūdinti. Pirmas pastatas yra Kooperatyvų sąjunga. Ką pasakytumėte apie jį?

I: Unikalus ir įdomus

GK: O LNOBT?

I: Masyvus.

GK: Ką galvojate apie Justiniškės?

I: Neįdomus

GK: O šis, Vokiečių ir Trakų gatvės kampe esantys Tyzenhauzų rūmai?

I: Čia rūmai? (Taip, pagrindinė pastato paskirtis buvo rūmai) Įdomus dėl viršuje esančių šalia stogo architektūrinių elementų

GK: (Nacionalinis dramos teatras)?

I: Išskirtinis

GK: (Namas Šv. Stepono g.)?

I: Modernistinio Kauno stiliaus.

GK: (Mokslininkų namas)?

I: Neįtikus, didingas.

GK: (Vilniaus oro uostas)?

I: Neišsiskiriantis, neįtikus

GK: Sporto rūmai?

I: masyvus ir perdėtai didelis

GK: Ką manote sovietinius pastatus Vilniuje ir koks turėtų būti tolimesnis jų likimas?

I: Išskirtiniai objektai turėtų būti pritaikomi šių dienų poreikiams. Nekokybiškus Karoliniškių, Fabijoniškių daugiabučius – griauti.

Informantas(-ė) Nr. 14

GK: Dėkoju, kad sutikote dalyvauti mano tyrime. Pradėkime nuo pirmo klausimo: kuriais metais esate gimėte ir kuriame mieste?

I: Gimiau 1994, Vilniuje.

GK: Kiek laiko čia gyvenate?

I: Nuo gimimo.

GK: Pradėkime su klausimais: kaip jūs suprantate sąvoką „sovietinė architektūra“ ?

I: Okupacijos periodu pastatyti pastatai.

GK: Gal galėtumėte įvardinti kelis tokius pastatus?

I: Jų daug Vilniuje – Sporto rūmai, ŠMC (Šiuolaikinis meno centras), Santuokų rūmai, Centro poliklinika, Pilies gatvėje vietoje Kardinalijos (Pilies g. 23 esantis namas). Visi kaip sovietmetis – pilki, daug betono, fasadai paprasti – jokios puošybos.

GK: O kokie bruožai pastatuose ir architektūroje bendrai Jums yra sovietiniai bruožai?

I: Pilkuma, dažniausiai betono naudojimas, jokios puošybos, viduje tos pačios grindys, akmenukų imitacijos mokyklos sienose ir darželiuose.

GK: O kokius pastatus žinote Vilniaus senamiesčio teritorijoje, kurie yra sovietiniai?

I: Tai tie patys, kur ir apie sovietinius pastatus – ŠMČ, dar Salomėjos Neries mokyklos priestatas, Sveikatos apsaugos ministerija.

GK: Pagal kokius parametrus atskiriate ar pastatas yra praeities pastatas ar naujas?

I: Bendras išorės vaizdas. Spalvos, švara – iš to irgi sprendžiu, senas ar naujas. Jeigu sienos papilkėjusios ar žalios aišku, kad pastatas jau senokai stovi. Ir manau, su naujais pastatais greitai taip vyksta, kad jie praranda savo formą. **(o seni?)** Seni tai būna nusidėvėję spalvomis, bet jie atrodo tvirtesni-patvaresni.

GK: Paašikinkite, su kuo sąvoka „sovietiškas“ asocijuojasi labiau - su laikotarpiu ar architektūros stiliumi?

I: Su abiem. Ir su laikotarpiu ir su laikotarpio rezultatu architektūroje. Ir gal net, sakyčiau, su politika.

GK: O kokiais bruožais apibūdinumėte Vilniaus senamiestį?

I: Labai įvairialypis – jaukus, gyvas, puošnus bet tuo pačiu ir paprastas. Vietomis su žaizdomis ir svetimkūniais atsiradusiais po karo (gal galėtumėt įvardinti, ką čia turite omenyje?) Čia turiu omenyje tuos pastatus, kurie atsirado po karo nugriovus pusę pastatų ir tuos brutalius sovietinius pastatus.

GK: Kokiais bruožais apibūdinumėte Vilniaus mikrorajoną Fabijoniškes?

I: Pilkas, nematyti žaliųjų zonų, aukšti daugiabučiai.

GK: O Pašilaičius?

I: Nemažai žalumos, medžių alėjos, įdomus išplanavimas žiedais, kažkada buvusios viešosios erdvės. Pašilaičiai iš tų visų, Justiniškių, Fabijoniškių, Karoliniškių, atrodo žaliausias ir gyviausias, sakyčiau.

GK: Koks, jūsų nuomone, yra pastatas Vilniuje, labiausiai reprezentuojantis sovietinę architektūrą?

I: Sporto rūmai, Santuokų rūmai, Seimo pastatas – visi jie kaip iš vieno architekto.

GK: Parodysiu nuotraukas, kuriose yra įvairūs Vilniaus pastatai. Paprašysiu juos apibūdinti bruožais, su kuo asocijuojasi pastatai. Pirmas – Kooperatyvų sąjunga.

I: Mmm, nu čia toks. Lyg bandyta daryti moderniau atrodantį pastatą, bet tas pilkumas ir betoninis fasadas niekad neverčia atkreipti į jį dėmesį einant pro šalį. Kaip ir sovietmetis, niekuo neišsiskiria bendrame vaizde.

GK: Operos ir Baletų teatras?

I: Bandymas parodyti kitiems “dingumą” gero gyvenimo iliuzija statybų metu. Dabar tiesiog yra ir yra.

GK: (Justiniškės)?

I: Tankų, nublukusių spalvų, kad niekas neišsiskirtų iš vaizdo

GK: Tyzenhauzų rūmai Vokiečių gatvėje?

I: Puošybės elementai, iškart verčia pagalvoti, kaip senais laikais buvo skiriama laiko ir lėšų tokiai sunkiai ir rankų darbo reikalaujančiai puošybai. Kai sovietmečiu ar dabar norima viską padaryti kuo paprasčiau ir pigiau, nes taip daugiausiai uždirbsi. Atrodo, kad pastatas pasakoja istorija vien žiūrint į jį.

GK: Nacionalinis dramos teatras – kaip jį apibūdintumėt?

I: Iš šviesios dienos turi eiti per kažkokį žemą tamsų koridorių į vidų ir dar kažkokie veidai stebi tave.

GK: O šis? Čia namas Šv. Stepono g., už kiaušinio skulptūros.

I: Mielas, su puošyba namas, kur atrodo būtų jauku sedėti balkone ir valgyti iš šalia esančios kepyklėlės nusipirktus kruasanus. **(Dėl kokių bruožų?)** Balkonai labai prancūziški, pailgi langai, iš karto primena ne Lietuvos pastatus, o Vakarų Europos.

GK: (Mokslininkų namas)?

I: Tas pats betoninis pilkumas fasade.. kartu, žiūrint žinai, kad ne paprastiems darbininkams statytas namas, o to laiko intelektualams.

GK: (Vilniaus oro uostas)?

I: Kažkokia stilių maišalynė, bet vis tiek neverčia sustot ir pasižiūrėt į jį. Norisi kuo greičiau praeit.

GK: (Sporto rūmai)?

I: Bandytą padaryti įdomiau, bet vis tiek baisus *počernobilinis* pastatas

GK: Ačiū už atsakymus. Kalbant apie ateities perspektyvą, kokia ateitis laukia sovietmečio pastatų ir kaip manote, ką reikėtų su jais daryti ateityje? Ar jie turi ateitį Vilniaus mieste?

I: Miegamieji rajonai su laiku griaujami, jų vietoje statant šių laikų pastatus, su aktualių aplinkos išplanavimu. Senamiestyje esančius galima bandyt atnaujinti. Bet kai kurie geriau būtų nugriauti - santuokos rūmai, sporto rūmai. **(kodėl?)** Nes jie seni ir primena sovietinį laikotarpį. Tai praeitis.

Informantas(-ė) Nr. 15:

GK: Taigi, kuriais metais esate gimėt ir kuriame mieste?

I: Gimiau 1990 metais, Ukmergėje.

GK: Kiek metų jau gyvenate Vilniuj?

I: Mm...gal kokius trylika metų? Jei tik Vilniuje.

GK: Kaip jūs suvokiate sąvoką „sovietinė architektūra“ ?

I: Pilka, nyki, vienodų pastatų gausa. Pastatai be charakterio, jausmo ir asmeniškumo.

GK: O kokie pastatai Jums yra sovietiniai? Iš tų, kurie yra Vilniuje?

I: Labiausiai sovietinis tai turbūt Sporto rūmai – man tai yra sovietinė reprezentacija ir baimė griauti pastatą, kurį supa labai neigiamos nuomonės. (Gal galite patikslinti?) Na pradėkime nuo to, kad šalia buvo sunaikintos žydų kapinės – irgi skandalas, o dar tie sporto rūmai, manau, juos nugriauti reikėtų nes jie tik užimą vietą.

GK: Ačiū, o kokius pastatų bruožus įvardintumėte kaip sovietinius?

I: Labai daug pilkos spalvos, purvinos spalvos, plytelės, betonas.

GK: O kokius pastatus iš Vilniaus senamiesčio nurodytumėte kaip sovietmečio?

I: Tai visas Tauro kalno kvartalas – Santuokų rūmai, SADM, tie rūmai, kur stovėjo ant Tauro kalno irgi buvo labai sovietinis pastatas (**dėl kokių bruožų?**) Na, jis toks, labai didelis ir erdvus, bet nefunkcionalus. Be idėjos. Miegamieji rajonai – Pilaitė, Koralai (*red.past. Karoliniškės*), Lazdynai.

GK: Pagal kokius bruožus atskirti ar pastatas yra praeities pastatas ar dabarties?

I: Pagal atmosferą. Praeities pastatai skleidžia labai neigiamą nuotaiką ir niūrumą, nauji pastatai būna erdvūs, šviesūs, minimalistiniai, su daug langų.

GK: Paaiškinkite, su kuo sąvoka "sovietiškas" asocijuojasi labiau – su laikotarpiu ar architektūros stiliumi? Kodėl?

I: Su laikotarpiu, nes nebuvo daug laisvių ir inspiracijų kurti kažką kitokio, negu to meto ideologiją propagavo.

GK: Kokiais bruožais apibūdintumėte Vilniaus senamiestį?

I: Atgaiva – jaukus, mielas akiai, savas. Daug laiko praleista Vilniaus senamiestyje, jo žaliuose erdvėse, skvereliuose..Manau, kad mūsų senamiestis išskirtinis negu kitose šalyse, ten tarkim, Belgijoje ar Prancūzijoje. Unikalus.

GK: Pakalbėkime šiek tiek apie mikrorajonus. Visiškai priešingybė senamiesčiui, bet na ir bruožai kitokie akivaizdu. Kaip apibūdintumėt Fabijoniškes?

I: Tuščias, beprasmiškas, pilkas, tolimas.

GK: O, pavyzdžiui, Pašilaičius?

I: Taip pat, tik gal žalumos ten daugiau. Labai sovietinis rajonas.

GK: Ačiū, dabar gal pereikime prie pastatų, norėčiau paklausti, koks pastatas Vilniuje jums labiausiai atspindi sovietmečio architektūrą

I: Hm..na čia man visi tie pastatai, kurie seni. Ir mikrorajonai visi, nes jie visi vienodi, pilki ir tie namai rato principu eina, toks panoptikonas – atrodo nebeišeisi iš ten. (**o koks nors pastatas labiausiai gal asocijuojasi?**) Tai sporto rūmai ir miegamieji rajonai, jeigu čia kaip pastatas. Rajono daugiabutis.

GK: Pereikime prie kitos tyrimo dalies, čia parodysiu jums kelias nuotraukas iš Vilniaus pastatų, juos reikės apibūdinti ir pasakyti, kokios mintys ateina juos matant. Pirmas pastatas šis – Gedimino prospekte. Kaip apibūdintumėte jį?

I: Išskirtinis ir kitoks – spalva ir betonas gal labai sovietinis, bet visame bendrame vaizde jis atrodo tikrai kitoks. **(Gera ar bloga prasme?)** Gerąją, jis toks, atrodo organiškai.

GK: (LNOBT) ?

I: Tiesą sakant, aš nesuprantu šio pastato – jis turėjo visą potencialą tapti unikaliu ir išskirtiniu, bet atrodo kaip balaganas. (kodėl?) na, pusę detalių iš stiklo, tada kažkoks metalas, betonas, viduje iš viso – raudoni kilimai, mediena. Taip ir neaišku, ką buvo norima pasakyti šiuo pastatu.

GK: Čia gal į Fabijoniškių ir Pašilaičių temą, bet kaip apibūdintumėte Justiniškes?

I: Atrodo taip vienodai..betoninės džiunglės. Purvinos spalvos. Tas baltas pastatas yra bandymas padaryti šviesesnį rajoną, bet nepavyko.

GK: Pereikime prie Senamiesčio vėl, čia pastatas Vokiečių gatvėje, kaip jį apibūdintumėt?

I: Įmantrus, kruopštus dėl detalių viršuje. Atrodo klasicistinis. **(ar sakytumėt, kad tai sovietmečio pastatas?)** Ne, nesakyčiau, man čia toks labiau, istorinis, prieškarinis.

GK: Kita nuotrauka, čia Lietuvos Nacionalinis dramos teatras. Ką apie jį galvojate?

I: Trijų mūzų skulptūros pagyviną šio pastato eksterjerą, tačiau viduje jis nieko ypatingo. Rekonstrukcija nelabai ką ir pakeitė, mano akimis. Pastatas gražiai įsipaišo į Gedimino prospekto organiką.

GK: Čia klausimas apie pastatą už Kiaušinio. Sovietmečiu apačioje buvo parduotuvė, tai klausimas, kaip apibūdintumėte tą pastatą?

I: Kitoks, labai nelietuviškas. **(Pagal kuriuos bruožus taip galvojate?)** Metaliniai balkonai, apvalus langas pačiame viršuje, raizginiai, akivaizdu, kad ne sovietinis pastatas.

GK: O šis – Mokslininkų namas?

I: Na, atvirai, šis pastatas man patinka, nes jis kitoks, didingas, bet kartu ir šaltas, abejingas. Šis namas yra mistika, nes ir jo paskirtis iki galo nėra aiški, kažkada čia gal ir buvo kažkas svarbaus, bet dabar tiesiog bokštas, kurį, manau, galima išnaudoti tikrai kaip nors, leidžiant žmonėms ten užėiti.

GK: O Vilniaus oro uostas?

I: Pilkas, nuobodus. Jam šarmo suteikia statulos esančios sienose ir dideli langai, be viso to, sakyčiau, čia vienas nuobodžiausių pastatų Vilniuje.

GK: Ir paskutinis pastatas iš nuotraukų – Vilniaus sporto rūmai.

I: Galvoju, irgi, labai dvipusiškai. Iš vienos pusės – tai pastatas su įdomia forma, išskirtinis, kitoks negu kiti, iš kitos – jis neatlieka jokios funkcijos šiuo metu ir yra, kiek žinau, avarinės būklės.. tad jo buvimas čia gal net primena senus laikus, tarsi bandoma išsaugoti tai, ko nebėra.

GK: Ačiū labai už jūsų atsakymus. Paskutinis klausimas: ką manote apie tuos visus senus ir sovietinius pastatus Vilniuje ir koks jų ateities likimas?

I: Manau, vytiš istoriją beprasmiška, reikia kurti naujas erdves ir atgaivinti miestą. Nėra nieko blogiau negu nefunkcionalūs pastatai užimantys arus žemių ir be jokios vertybinės naudos. Manau, nenaudojamus pastatus reikia griauti, o senus ir vis dar naudojamus – atnaujinti, nes kai kurie jų tikrai vis dar atlieka funkcijas, pavyzdžiui Santuokų rūmai, Ministerijos, Vilniaus universitetas saulėtekyje.

Summary

The Identity of Soviet Architecture: the Case of Vilnius Old Town in the Period 1940-1990

This thesis examines the case of the identity of Soviet architecture in Vilnius Old Town. This work aims to analyse what social meanings create the identity of Soviet architecture in Vilnius Old Town. The emerging conflict of discourses between Vilnius Old Town and the residential districts shapes the main research question - how is the Soviet-era architecture of Vilnius Old Town (1940-1990) perceived? The thesis aims to analyse what social meanings create the identity of Soviet architecture in the Old Town of Vilnius.

"The Identity of Soviet-era Architecture: the Case of Vilnius Old Town (1940-1990)" thesis consists of four main parts. The first part of the thesis presents the theoretical background and the concept of architecture. The second part of the thesis presents the methodology, explaining the choice of the methodology and the justification for it. The third part of the thesis presents the data from the qualitative interviews and the results of the research, which will be used as a basis for the conclusions. The fourth part of the thesis consists of conclusions. The thesis conducts a qualitative study using a semi-structured interview method to determine how Soviet-era architecture is perceived and what social meanings are attributed to Soviet-era architecture in the Old Town.

According to the findings of the thesis, the architecture of the Old Town does not have a Soviet identity. According to the research, the Soviet-era architecture in the Old Town is perceived as a baroque, western and cultural part of the city, without emphasising its links with the Soviet period, but highlighting its value and uniqueness in terms of both architecture and space.

The study shows that the buildings of the Old Town are romanticised and idealised and compared to those of Western Europe (France, Austria), ignoring the real origin and significance of the buildings in the Old Town, and therefore it can be argued that the Soviet-era architecture of the Old Town is perceived as a Western, culture-unifying historical space.